

Het Chiliasme in het licht der historie

**Studie over de Bijbelse uitleg van Openbaring 20
door Oude Kerkvaders uit de eerste drie eeuwen**

door

Ds. Harry Bultema (1884-1952)

Nederlands Bijbelstudie Centrum NBC, 1997

**Toegevoegd:
De ontwikkeling in de toekomstvisie vanaf de tijd van
Constantijn de Grote tot de Nadere Reformatie**

Samengesteld door Willem Westerbeke

**STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG**

Tweede versie 2012

INHOUD

1. Studie over de Bijbelse uitleg van Openbaring 20 door Oude Kerkvaders uit de eerste drie eeuwen, door ds. H. Bultema

- A. Apostolische vaders
- B. Conclusies
- C. De Alexandrijnse school

2. Toekomstverwachting van de Vroeg-Christelijke kerk

3. De ontwikkeling in de toekomstvisie vanaf de tijd van Constantijn de Grote tot de Nadere Reformatie

- (1) Omwenteling in de tijd van Constantijn de Grote
- (2) Houding tegenover de Joden
- (3) De Reformatie en het chiliasme
- (4) Kantekenaars over toekomstverwachting
- (5) (Nadere) Reformatorische toekomstverwachting

Theologen over de heerlijke kerkstaat:

4. Ds. W. á Brakel

5. Ds. H. de Cock

6. Dr. A. Kuyper

7. Ds. G. H. Kersten

8. Conclusies in vraag en antwoord

9. Vergelijk tussen het Oude en het Nieuwe Testament over de komst van Christus in het laatste der dagen

10. Daniëls geloofsverwachting

11. Paulus' geloofsverzekering over de opstanding

12. Kentekens van de kinderen der opstanding

13. Christus de Eerstgeborene uit de doden

14. De rechtvaardigen gelijkvormig aan Christus' lichaam

Toelichting over de schrijver van het 1ste hoofdstuk

Harry Bultema (1884-1952) werd geboren te Uithuizen maar emigreerde op jonge leeftijd naar de Verenigde Staten.

Hij volgde een kerkelijke opleiding aan het Calvin Seminary in Grand Rapids (Michigan, U.S.A.) en diende de Christian Reformed Church te Pella (Iowa) en de First Christian Reformed Church van Muskegon (Michigan) als predikant. Later was Bultema voorganger van de Berean Church, eveneens te Muskegon. Deze groeide snel en ontwikkelde zich tot één van de grootste gemeenten in de VS waarbinnen men oog had voor de toekomst van Israël en het bijzondere mandaat van de apostel Paulus voor de volken. Bultema was de initiatiefnemer van christelijke radio-uitzendingen in de stad Muskegon.

Hij schreef voor tijdschriften zoals Grace and Glory Magazine en The Morning Star. Zijn omvangrijke oeuvre omvat een groot aantal boeken dat meerdere malen werd herdrukt. Aanvankelijk schreef hij in de Nederlandse taal, later in het Engels. Tot zijn belangrijkste werken behoren commentaren op de Bijbelboeken Jesaja, Jeremia, Ezechiël en Daniël. Zijn bekendste werk is het boek *Maranatha*, waardoor in de Amerikaanse Midwest belangstelling werd gewekt voor de wederkomst van Christus en het daarop volgende vrederijk.

Een vermaard werk in de Engelse taal is *The Bible and Baptism*. Andere Engelse publicaties zijn: Names of our Wonderful Lord, Will there Be Recognition in Heaven, The Union of the Believer with Christ en Brief Notes on Genesis.

Het wettig gebruik der wet verscheen in 1922. De titel van dit boek is ontleend aan Paulus' eerste brief aan Timotheüs (1 Tim.1:8). Leden van Christus zijn bevrijd van het juk der wet. Een Bijbelse waarheid die in kerken zó niet wordt verkondigd.

1. Studie over de Bijbelse uitleg van Openbaring 20 door Oude Kerkvaders uit de eerste drie eeuwen

Wij hebben ons ten taak gesteld om een beknopt geschiedkundig overzicht te geven van de levende verwachting van de toekomst des Heeren. En wij maken ons niet aan overdrijving schuldig, wanneer wij zeggen dat deze geschiedenis bijna geheel samenvalt met die van het Chiliasme, de leer van het duizendjarig rijk, (het Millennium) in een of andere vorm. Doel van dit overzicht is voornamelijk drieërlei.

- Ten eerste willen we wijzen op *de kracht van de toekomst van onze Heere Jezus Christus*. 2 Petrus 1:16 Ieder die met de vermaningen van het Nieuwe Testament bekend is, kan weten dat deze in de meeste gevallen de wederkomst van Christus als drangreden hebben. Er is dan ook geen ander leerstuk aan te wijzen, waarvan zulk een ongeëvenaarde invloed uitgaat op hoofd en hart, geloof en leven.
- Ten tweede wensen we een lans te breken voor het vaak slecht begrepen en smadelijk belasterde Chiliasme. Waar heeft men het al niet van beschuldigd! Zo worden de Chiliasten, om maar iets te noemen, gedurig weer beschuldigd dat ze nog een heilstaat der kerk op aarde verwachten éér Christus wederkomt. Maar deze beschuldiging verraadt onkunde aangaande het historisch Chiliasme. Het verwijt van dweperij is mede overbekend. Het is waar dat de historie van het Chiliasme wijst op vele op hol geraakte hoofden. Maar wat bewijst dit tegen het Chiliasme als zodanig? Immers niets. Het is er mee als met de leer der verkiezing. Wat is er niet vanaf de dagen van Paulus ter rechter en ter linker zijde tegen deze troostrijke waarheid gezondigd! Maar al het misbruik dat er tegen gemaakt is, bewijst niets tegen, maar wel veel vóór haar. Waar helder licht is, vallen donkere schaduwen. Het is hoogst onbillijk het Chiliasme een knauw te geven, terwille van de dweperij welke met het valse Chiliasme gepaard ging, of om het misbruik dat zinnelijke mensen ervan gemaakt hebben.
- In de derde plaats hopen wij dit kort overzicht, waarbij aan een volledige kenschetsing of wetenschappelijk-historische uiteenzetting zelfs niet te denken valt, terzelfder tijd, althans ten dele, de dienst te laten vervullen van een bibliografie; wij zullen straks enkele geraadpleegde bronnen aanduiden. Wij slaan eerst een vluchtige blik op de oude, daarna op de middeleeuwse, om ten laatste kort stil te staan bij de moderne geschiedenis van de Chiliastische verwachting van 's Heeren toekomst.

A. De eerste drie eeuwen Het is thans zo goed als uitgemaakt, dat de kerk van de eerste drie eeuwen Chiliastisch is geweest. Deze stelling lokt haast geen tegenspraak meer uit, maar wordt door alle nieuwe geschiedschrijvers bevestigd. Tot staving hiervan volgen hier enkele aanhalingen van niet-Chiliasten.

Hoekstra

De moderne Dr. S. Hoekstra schrijft in zijn christelijke Geloofsleer: "Bijna volstrekt algemeen was in de oudste tijd bij de christenen de verwachting van de wederkomst van de verheerlijkte Christus. Zij hing samen met het geloof dat Christus wederkomen zou om een aards Messiasrijk op te richten."

Gieseler

Gieseler schrijft in zijn Kerkgeschiedenis, deel 1, pag. 166: "In alle geschriften van deze tijd (van de twee eerste eeuwen) treedt het Chiliasme zo duidelijk op de voorgrond, dat men het wel voor het algemeen geloof van dit tijdvak moet houden." In de bekende Dogma-geschiedenis van Hagenbach wordt dit aangehaald.

Semisch

Semisch laat zich aldus uit: "In de eerste eeuwen met welke wij ons hier bezig houden, vormde het Chiliasme een grondbestanddeel, zoal niet van het algemeen kerkelijk geloof, dan toch der schoolse orthodoxie." Dit is overgenomen in het Patristisch-Biografisch Woordenboek van Toorenenbergen-Klein, waaraan we vele bijzonderheden ontleend hebben.

Harnack

Harnack schrijft in "Millennium" als volgt: "Inderdaad, de komst van Christus tot oprichting van het duizendjarig rijk werd in de vroege eeuwen met het Evangelie zelf verbonden." In gelijke zin laten mannen als Gibbon, Hase, Robertson, Shedd, Bush, Schaff, Mosheim, Knapp, Crippen, Barnes, Burton, Tailor, Muncher, Newton, Whitby, Kitto, Maitland, Chass. Hodge, Milner, Chillingworth, Alford, Gresswell, Trench, Hooikaas, Seeberg, Zahn, Loofs, Sheldon, Fisher, en anderen zich hierover uit.

En niet alleen wordt toegestemd dat het Chiliasme tot de leer der jonge kerk behoorde, maar men is het er tevens over eens dat het de meest gezegende invloed had op de wandel der gelovigen. Domela Nieuwenhuis zei in zijn: "Van Christus tot Anarchist": "Het geloof aan de wederkomst van Jezus heeft ontegenzeggelijk aan de oudste christenen zulk een grote dosis geloofsvertrouwen en moed gegeven, dat zij in staat waren tot een weergaloze zelfopoffering, zelfs het leven gering achtten, en soms er naar verlangden dat offer te kunnen en te mogen brengen."

In dezelfde zin laten Shedd, Gibbon, Bush en vele schrijvers van ver uiteenlopende gevoelens zich uit.

Thans noemen wij enkele "Apostolische vaders" en "kerkvaders", die een Chiliastische verwachting van Christus' toekomst gehad hebben.

Barnabas¹

Barnabas, die veelal voor de bekende medearbeider van Paulus wordt gehouden, heeft een algemene zendbrief nagelaten, die blijkt geschreven te zijn na het jaar 70, omdat hij de verwoesting van Jeruzalem onderstelt. Dit is van grote betekenis, want had Barnabas verkeerde toekomst-beschouwingen gegeven, dan zou zijn gedachte een kleine twintig jaar later niet gesteund, maar veeleer tegengesproken zijn door Johannes in Openbaring 20. Het geschrift van Barnabas werd zo hoog geacht, dat men het lange tijd in de vergaderingen der christenen voorlas. De Codex Sinaiticus heeft het als een deel der heilige Schriftuur aangenomen. Barnabas schrijft:

"Let op, mijn kinderkens, waarom het Woord zegt: Hij voleindigde in zes dagen. Dit betekent dat God de Heere alle dingen voleindigen zal in de tijd van zes duizend jaren, want bij Hem is één dag als duizend jaren en duizend jaren als één dag, gelijk Hij getuigt. Daarom, mijn kinderkens, in zes dagen, dat is in zes duizend jaren, zullen alle dingen voleindigd worden. En Hij rustte op de zevende dag. Dit betekent, wanneer de Zoon komen zal en de wetteloze verdoen, en de goddelozen en de zon, maan en sterren bewegen, dan zal Hij heerlijk rusten op de zevende dag." Deze dag is volgens Barnabas de ware Sabbat van duizend jaren, wanneer Christus zal regeren.

Clemens Romanus²

Clemens Romanus wordt door velen beschouwd als dezelfde, die in Filemon 4 genoemd wordt als *degene wiens naam geschreven was in het boek des levens*. Ook zijn werken waren in hoog aanzien; men schatte ze zelfs lange tijd onfeilbaar. Door Hamilton, Seiss, Haldeman, Silver en anderen wordt hij beschouwd als Chiliast.

Hermas³

Hermas was hoogstwaarschijnlijk dezelfde als die in Rom. 16 door de apostel Paulus wordt gegroet. Hermas schreef een beroemd werk naar aanleiding van een visioen, waarin de Christus in herdersgewaad aan hem verscheen. Zoals van alle profetieën is ook van dit boek de grondtoon: *bekeert u! en de drangreden: de Heere komt!* - aldus Van Koetsveld. In het eerste gezicht verklaart Hermas, dat de aarde vernieuwd zal worden en de rechtvaardigen in de toekomstige eeuw erop zullen wonen. Algemeen beschouwt men hem als Chiliast.

¹ De brief van Barnabas, oudchristelijk geschrift, door Clemens en Origenes onterecht aan hem toegeschreven. De Griekse tekst werd in 1859 ontdekt door Konstantin von Tischendorf in de Codex Sinaiticus. Men denkt aan Alexandrië als plaats van ontstaan. Een datering tussen 120 en 140 is waarschijnlijk.

² Clemens Romanus, is een van de eerste bisschoppen van Rome. Waarschijnlijk is deze brief het enige echte schrijven aan de kerk van Korinthe, die een reactie was op de strijd in Korinthe kerk, waar een aantal priesters was afgezet.

³ De Herder van Hermas wordt beschouwd als een waardevol boek en werd als een canoniek geschrift beschouwd door sommige vroege kerkvaders. Het werd genoemd als de Schrift door Irenaeus en Tertullianus en was verbonden met het Nieuwe Testament in de *Codex Sinaiticus*; en het was opgenomen tussen de Handelingen van de Apostelen en de Handelingen van Paulus.

Papias⁴

Papias was een leerling van de apostel Johannes. Eusebius spreekt in zijn kerkgeschiedenis van hem, alsof hij een kleinzielig zwakhoofd was, doch op een andere plaats noemt hij hem welsprekend en machtig in de Schriften. Hij had alle gelegenheid, om de beschouwing van de apostel Johannes ten opzichte van de laatste dingen te kennen. Eusebius zegt van hem dat hij leerde dat "er een zeker duizendjarig rijk zal zijn, na de opstanding der doden, als Christus lichamelijk op aarde regeren zal." *Eusebius was een sterk anti-Chiliast* en verklaart de beschouwing van Papias reeds uit een onjuiste verklaring van de Openbaring. Papias had volgens hem geen oog voor het mystieke en figuurlijke van de Openbaring.

Polycarpus⁵

Polycarpus was door Johannes tot bisschop van Smyrna geordend. Hij was één der jongste leerlingen van Johannes. Zelf werd hij de leraar van Iraeneüs. Deze noemt hem wegens zijn vroomheid de godzalige, die van zijn vertrouwelijke omgang met Johannes gewaagde met een van vreugde stralend gelaat. Hij stierf de marteldood. Iraeneüs verhaalt van hem dat hij op gezag van Johannes leerde, dat de aarde gedurende het duizendjarig rijk zeer vruchtbaar zal zijn. Zo stemmen dan twee discipelen van Johannes hierin samen: Polycarpus en Papias.

Justinus de Martelaar (ca. 105-165)

Justinus de Martelaar was tien jaar oud toen Johannes stierf. Hij was een man van wijsgerige vorming. Op vriendelijk aanraden van een bejaarde christen begon hij de profetische Schriften te bestuderen. Het gevolg hiervan was dat hij er weldra de enig betrouwbare en bruikbare wijsbegeerte in erkende. In zijn beroemde "Samenspraak met Trypho de Jood", die ten doel had de Joden te overtuigen dat Jezus de ware Messias is, ontvouwt hij naar zijn uitdrukkelijke verklaring de leer van alle christenen. Hij gelooft, op grond der profeten, in een herbouwd, versierd, vergroot en bewoond Jeruzalem, alsmede in een duizendjarige Christusregering.

Ignatius (tot ca. 107)

Van deze apostolische vader kan niet met zekerheid gezegd worden dat hij Chiliast was. Toch is dit zeer waarschijnlijk wel het geval. Hij lette op de tekenen der tijden en leefde in de verwachting van de toekomst des Heeren, bestreed de antichrist uit zijn dagen en zag op de vergelding des loons. Zonder te willen beweren dat dit alleen bij Chiliasten kan voorkomen, is het niettemin een feit dat men genoemde zaken zelden elders aantreft.

Iraeneüs (ca. 140-202)

Iraeneüs had uit de mond van Polycarpus gehoord wat Johannes tot hem gesproken had. Als Iraeneüs spreekt over de vergelding der gelovigen in de opstanding der rechtvaardigen, laat hij zich aldus uit:

⁴ **Papias** (ca. 65 - ca. 130 n. Chr.) was omstreeks 130 na Chr. bisschop van Hiërapolis in Phrygië (Klein-Azië). Hij was een belangrijke getuige uit de apostolische traditie en wordt daarom tot de Apostolische Vaders gerekend. Papias was een tijdgenoot en vriend van Polycarpus en heeft net als deze de apostel Johannes nog gekend.

⁵ **Polycarpus** (ca. 69 - Smyrna, ca. 156 na Christus) was een bisschop en martelaar. Hij behoort tot de apostolische vaders, mensen die leerlingen waren geweest van de apostelen.

"Genoemde zegen heeft ongetwijfeld betrekking op de tijden van het Koninkrijk wanneer de rechtvaardigen van tussen de doden zullen verrijzen om te heersen; wanneer de ganse schepping, vernieuwd en verheerlijkt, een overvloedige vrucht zal voortbrengen." Over de duur van het rijk laat hij zich aldus horen: "In hetzelfde getal dagen, waarin de wereld geschapen is, zal zij voleindigd worden; maar aldus dat elke dag duizend jaar zal zijn. God voleindigde op de zesde dag alles wat Hij gemaakt had en rustte op de zevende dag van al zijn werken. Dit is een geschiedenis van het verleden, maar tevens een profetie van de toekomst, want de dag des Heeren is als een dag van duizend jaren."

Iraeneüs was de hoofdtolk der praktisch- Bijbelse school in Antiochië. Hier hebben we dan een ongebroken traditie. Johannes was de geliefde apostel des Heeren. De meesten die hier genoemd zijn hadden hem persoonlijk gekend en gehoord over de toekomstige dingen. En zij die gelijk Iraeneüs de apostelen zelf niet gehoord hebben, spreken toch met gezag over het duizendjarig rijk, omdat zij de discipelen van Johannes hebben gekend.

Tertullianus

Tertullianus leefde tot na het jaar 220. Hij was één der merkwaardigste mannen van de jonge kerk. De standvastigheid der martelaren was de aanleidende oorzaak geweest, dat hij het christendom omhelsde. Hij schreef een Chiliastisch werk over "De hoop der gelovigen", dat echter niet meer bestaat. In zijn boek tegen Marcion schrijft hij:

"Wij belijden dat ons een Koninkrijk is beloofd vóór de volmaakte staat in de hemel en in een andere toestand; aangezien dit zijn zal na de opstanding, gedurende duizend jaren, in het herbouwde Jeruzalem. Nadat deze duizend jaren voorbij zijn, gedurende welke tijd de opstanding der heiligen voltooid wordt, die al naar hun verdiensten vroeger of later opstaan, zal het oordeel en de verbranding aller dingen plaats hebben."

Cyprianus (ca. 200-258)

Cyprianus was de befaamde bisschop van Carthago. Hij wijdde zich met grote ijver aan het onderzoek der Heilige Schrift en verklaarde haar eenvoudig en, natuurlijk, ook Op. 20:1-6. Hij geloofde gelijk bijna al zijn tijdgenoten dat het zevende duizendtal jaren voor deze wereld, in overeenstemming met de zevende rustdag na de schepping, het grote sabbatsjaar der wereld zal zijn. Tertullianus en Cyprianus waren de hoofdvertegenwoordigers van de Noord-Afrikaanse school in Carthago. De richting dezer school wordt veelal aangeduid als "practisch kerkelijk". Zij verwierp de filosofische bespiegelingen en hield zich aan het positieve christendom.

Hippolytus (tot ca. 235)

Hippolytus wordt geroemd als één van de vruchtbaarste en veelzijdigste schrijvers der westerse kerk. Niet de wijsbegeerte, maar de Schrift was hem het voorwerp van onderzoek. Voeg daarbij dat hij leerling was van de sterke Chiliast Ireneüs en dan zoude ge ook moeilijk anders van hem kunnen verwachten. In zijn geschrift over de Antichrist toont hij zichzelf een overtuigd voorstander.

Clemens Alexandrinus ⁶(ca. 150-215)

⁶ Clemens staat bekend als een vurig tegenstander van het Chiliasme. De Joods-Griekse leer van de Logos was het middelpunt van zijn godsdienstige-filosofische beschouwingen. Door het Griekse denken in de christelijke geloofsleer een wijsgerig fundament te geven, wilde hij die verder ontwikkelen en emanciperen. Ook was hij van mening dat de Schriften ook een allegorisch (zinnebeeldige, geestelijke) toepassing hadden.

Clemens Alexandrinus kan met recht de vader van de Alexandrijnse school worden genoemd. De vertegenwoordigers dezer school waren reeds duizelig van de wijsgerige bespiegelingen hunner dagen. Deze Clemens staat bekend als een vurig tegenstander van het Chiliasme en dit behoeft ons niet te verwonderen, want het is juist deze man die met zijn beroemde leerling Origenes de kerkelijke uitlegkunde voor vele eeuwen bedorven heeft. De Joods-Griekse leer van de Logos was het middelpunt van zijn godsdienstig- filosofische beschouwingen. Prof. Berkhof schrijft van hem in zijn Hermeneutiek: "Clemens van Alexandrië was naar het schijnt de eerste die in de gehele Bijbel, zowel in het Oude als in het Nieuwe Testament, een parabolische zin vond en het beginsel uitsprak: Heel de Schrift moet allegorisch (d.i. zinnebeeldig, vergeestelijkt) worden verklaard." Toch geloofde, als we Dr. Zeiss geloven mogen, ook Clemens aan een wereldsabbat op de zevende duizendjarige dag der wereld.

Nepos (ca. 250)

Deze man wordt veelal beschouwd als een verschrikkelijk ketter. Wat had hij dan toch gedaan? Niets kwaads. Zijn felle tegenstander Dionysius moest zijns ondanks erkennen, dat hij achting had voor zijn vroomheid, zijn Schriftkennis en zijn verdiensten voor het kerkgezag. Maar deze bisschop van Egypte verklaarde de Schrift en ook de profetieën woordelijk en onbevangen en daarom werd hij een Chiliastische ketter.

Hij schreef een werk tegen de Alexandrijnse school, onder de titel: "De wederlegging der Allegoristen." Dit werk is streng Chiliastisch, doch volgens velen niet overdreven. Een Bijbels Chiliast weet altijd onderscheid te maken tussen een *zedelijk* en een *zinnelijk* rijk. Dit werk van Nepos maakte grote opgang onder de christelijke leraars in Egypte. Zelfs in de zesde eeuw waren er nog die zich naar hem noemden.

Dionysius van Alexandrië ⁷(ca. 200-265) Tegen dit werk nu kwam Dionysius van Alexandrië op. Hij was een leerling van Origenes en geheel van diens geest doordrongen. Op kerkelijk gebied vertegenwoordigde hij een lakse richting en in de leer was er bij hem "een onbestemde ruimte en buigzame rekbaarheid van begrippen." Veelbetekenend zijn ook de argumenten die door hem tegen het Chiliasme van Nepos aangevoerd werden.

Ze komen hierop neer:

1. Johannes heeft de Openbaring nooit geschreven" maar de een of andere ketter.
2. Dit boek Openbaring kan nimmer verstaan worden.
3. De Heilige Schrift moet niet letterlijk, doch zinnebeeldig worden opgevat.

Lactantius (ca. 250-320) Lactantius was een zeer vruchtbaar schrijver, heel geleerd en een vurig tegenstander van de heidense wijsbegeerte. Hij wordt dikwijls genoemd de christelijke Cicero. Hij schrijft:

"Gelijk de Heere zulke grote dingen in zes dagen gemaakt heeft, zo moeten zijn godsdienst en waarheid gedurende deze 6000 jaren werken, terwijl de boosheid hier verkeert en heerst. En daar de Heere rustte op de zevende dag en die heiligde, alzo zal alle boosheid na de 6000 jaren verbannen worden en de gerechtigheid gedurende duizend jaren heersen; er moet vrede en rust komen van al de moeite, die de wereld zolang heeft verduurd. De Koning en Overwinnaar zal Zelf heersen op aarde met hen (zijn heiligen) en Hij zal de heilige stad bouwen en dit Koninkrijk der gerechtigheid

⁷ Patriarch van Alexandrië

zal duizend jaren bestaan. De aarde zal al haar vrucht voortbrengen zonder de moeitevolle arbeid der mensen. De wilde dieren zullen hun woestheid afleggen en tam worden. De slang zal geen gif meer hebben, geen roofdier zal meer verslinden."

Commodianus (ca. 400)

Commodianus was een dichter en historicus. Als heiden geboren en getogen werd hij door het lezen van de Bijbel voor het christendom gewonnen. In de beide grote werken die hij schreef doet hij zich kennen als iemand die geloofde in de eerste opstanding en in de duizendjarige heerlijkheid op aarde. Met scherpe kleuren schildert hij het einde dezer bedeling.

Melito van Sardis ⁸(2e eeuw)

Melito van Sardis wordt genoemd als een man die steeds in de Heilige Geest gewandeld heeft en als een ijverig, wijs en door God verlicht bisschop der gemeente in Klein Azië, die een brief van de verheerlijkte Heiland ontving. Hij was een man van veelzijdige bekwaamheid, doch zijn vele geschriften zijn ons niet bewaard gebleven. Volgens de berichten doet hij zich in zijn geschriften over de Openbaring en over de profetieën kennen als voorstander van de realistische Schriftverklaring - dus als tegenstander van het vergeestelijken der Schrift, zoals de Gnostieken en de Alexandrijnse school dit voorstonden.

Methodius ⁹(tot ca. 311)

Methodius staat bekend als een felle tegenstander van de allesvergeestelijkende theologie van Origenes. Hij was een bewust voorstander van de woordelijke opvatting der Schrift en bijgevolg kan het wel niet anders of hij moet als Chiliast bekend staan. Hij stierf in 311 gedurende de vervolging onder keizer Maximus de marteldood.

Victorinus Petavionensis ¹⁰(tot ca. 362)

⁸ **Melito van Sardes** (overleden C.180) was de bisschop van Sardis, in de buurt van Smyrna in West-Anatolië, en een groot gezag in het vroege christendom. Hiëronymus spreekt over de Oude Testamentische canon vastgesteld door Melito, citeert Tertullianus in die zin dat hij geacht werd een profeet te zijn.

⁹ **Methodius van Olympus** was een christelijke bisschop, kerkelijke auteur, en martelaar. Er zijn maar weinig verslagen over het leven van deze eerste wetenschappelijke tegenstander van Origenes, Eusebius wilde hem niet noemen in zijn Kerkgeschiedenis, waarschijnlijk omdat hij tegen verschillende theorieën van Origenes was. Hiëronymus noemt hem.

¹⁰ **Victorinus van Poetovio** (gestorven in 303 of 304) was een kerkelijke schrijver die leefde ongeveer 270, en die de marteldood stierf tijdens de vervolgingen van keizer Diocletianus. Geboren vermoedelijk in Griekenland over de grenzen van de Oost-en West-Empires of in Poetovio met nogal gemengde bevolking, sprak Victorinus Grieks beter dan Latijn. Hij was de eerste theoloog die Latijn ging gebruiken voor zijn exegese. Net als veel van zijn tijdgenoten was hij sterk overtuigd van het Chiliasme, wat later tot zijn veroordeling leidde.

Victorinus Petavionensis schreef behalve vele andere verklaringen ook een uitlegging van de Openbaring. Volgens het getuigenis van Hiëronymus was hij een aanhanger van de leer van het duizendjarig rijk. Ook Victorinus verwierf de martelaarskroon.

Sulpicius Severus (ca. 363-420)

Sulpicius Severus is waarschijnlijk eerst na 420 gestorven. Hij wordt geroemd als een schitterend redenaar, fijn stylist en zeer rechtzinnig schrijver over kerkelijke zaken. Hij had oog voor de tekenen der tijden, was tegenstander van de allegoriserende richting en handhaafde de algemene zienswijze, dat na zesduizend jaren de wereldsabbat zal aanbreken.

B. Conclusies Uit deze blinkende rij van getrouwe getuigen zijn onzes inziens de vier volgende zaken voldoende duidelijk.

1. Het Chiliasme werd in de eerste drie eeuwen na Christus door de geleerdste en Godzaligste mannen aan alle plaatsen onderwezen. Door Papias in Frygië, Justinus in Palestina, Clemens Romanus in Rome, Irenaeüs in Galicia, Nepos in Egypte, Cyprianus en Tertullianus in Carthago, Hippolytus en Lactantius in Rome, Victorinus in Petavium, enz. Het was de leer van de ganse kerk.
2. Men leerde het Chiliasme niet op grond van enig wijsgerig beginsel, maar krachtens de Heilige Schrift zelf, alsmede op grond der mondelinge overlevering, die men uit de mond der apostelen persoonlijk had opgevangen. Barnabas, Clemens Romanus en Hermas Pastor waren de leerlingen van Paulus; en Papias, Polycarpus en Ignatius van Johannes. Men kon het dus zeker weten.
3. Het Chiliasme had blijkbaar een voortreffelijke invloed op hart en leven. "De apostolische vaders geven bijna niets anders dan een schier onafgebroken reeks van vermaningen voor het leven van de christen," zo schreef Dr. F. J. Grosheide. Velen van de hier genoemden zijn getrouw geweest tot in de dood. Ja, zulk een heiligende invloed ging er uit van de verwachting des Heeren en van hetgeen met Zijn komst verbonden geacht werd, dat vele ongelovige geschiedschrijvers alleen uit die verwachting hun ascese of deugdoefening verklaren. Zie b.v. Hooikaas: "De ascese der eerste christenen."
4. Door niet één rechtzinnig kerkvader werd deze leer tegengesproken. Caius van Rome is volgens Mosheim de eerste geweest die er de strijd tegen aanbond. Doch hij erkende dat deze leer in het boek Openbaring gevonden werd en deswege verwierp hij dit boek als een "samenstelling van monstrueuze fabelen". Hij meende dat het een grof-zinnelijk en vleselijk millennium leerde. De schrijver der Openbaring was volgens hem niet de apostel Johannes, maar de ketter Cerinthus, die om zijn dwalingen ingang te verschaffen, deze op de achtbare naam van Johannes gezet heeft. Dionysius was niet gezond in de leer en kon eveneens niet met goed gevolg de strijd tegen het Chiliasme voeren, dan tot de dure prijs van verwerping van het laatste Bijbelboek. Clemens van Alexandrië ging bij de verklaring der Schrift van geheel verkeerde beginselen uit en was daarbij zeer wijsgerig- speculatief. Eusebius was een halve Ariaan en heeft om vele redenen als kerkleraar volstrekt geen goede naam.

C. De Alexandrijnse school

De Alexandrijnse school vormde het geduchtste bolwerk van de bestrijders van het Chiliasme. Het is van de grootste betekenis te weten, dat uit deze hoek de eigenlijke tegenstand losbrak en dat voornamelijk aan deze school het verval dezer leer is te wijten. Wat was de meest kenmerkende trek dezer school? Wijsgerige en vaak bandeloze bespiegeling, schriftverdraaiing en veel filosofische trots.

Origenes was de geleerdste vertegenwoordiger van deze school en haar voornaamste tolk. Hij was vurig gekant tegen het practisch-Bijbels Chiliasme *en beschouwde de Openbaring als een verzameling van wilde dromerijen, waaruit niemand wijs kan worden*. Hij staat daar met al zijn geleerdheid alle eeuwen door als de grootmeester in het vergeestelijken. In de leer was hij radicaal Universalist ("alverzoener").¹¹ Hij koesterde zelfs nog alle hoop voor het zalig worden van de duivel. Hij loochent als Hymenéus en Filetus de lichamelijke opstanding. Dat deze aartsketter en schriftverdraaiër zich sterk tegen de leer van het duizendjarig rijk verzette, behoeft ons niet te verwonderen.

De school van Alexandrië had een grote roep van geleerdheid. Het natuurlijk mensenhart was altoos zeer geneigd om een knieval te doen voor de godin der rede en der wetenschap. De kwade beginselen, door Origenes en zijn school voorgestaan, werkten door, zodat de kerkvergadering van Laodicéa in het jaar 360 reeds zover ging, dat ze het laatste Bijbelboek, uit weezin tegen deze leer, buiten de canon sloot en er dientengevolge voortaan een algemeen vooroordeel tegen dit boek bestond, dat zelfs in de dagen der Kerkhervorming nog niet was verdwenen en ook thans nog springlevend is.

Ds. H. Hoekstra (wiens bestrijding van het Chiliasme onze goedkeuring volstrekt niet kan wegdragen, omdat hij het niet begrijpt en onder vertoon van strenge bewijsvoering er toch niet één werkelijk bewijs tegen aanvoert) beschuldigt Origenes ervan de Oosterse kerken mede door zijn Grieks-wijsgerige alles vergeestelijkende richting verwoest te hebben.

Verder zegt hij: "De bestrijding van het Chiliasme door die richting kan niet onze goedkeuring wegdragen: zij stelden hun bespiegelingen boven Gods Woord en verwrongen dit naar hun hoogdravende denkbeelden, daarbij de wederopstanding des vleses en de toekomstige verheerlijking van de ook door God geschapen stoffelijke wereld loochenende; want in de stoffelijke wereld, in de materie, zat volgens hen de zonde, waarvan de geest des mensen zich moet vrijmaken. Natuurlijk waren ze dan ook erg tegen het Chiliasme. Maar zij wierpen, gelijk het spreekwoord zegt, met het badwater ook het kind weg. Zij waren van het soort van Hymenéus en Filetus, die van de waarheid waren afgeweken, zeggende dat de opstanding reeds geschied was." 2 Tim. 2:18 Het veld winnen van de verderfelijke beginselen dezer school was de eerste en voornaamste oorzaak van het uitslijten van het Chiliasme.

¹¹ ... Daarenboven werden Origenes verschillende grove dwalingen toegerekend zoals bijvoorbeeld, dat hij geloofde dat de boze geesten uiteindelijk nog zalig zullen worden, enz. Maar hij zelf ontkent dit in een bepaalde brief geschreven aan die van Alexandrië, waarin hij klaagt van de schaamteloosheid van zijn tegenstanders, die hem durfden bekladden in zijn leven met zulke lasteringen die zelfs geen volslagen krankzinnig mens zou zeggen. Hoe zal men dan met zijn geschriften omspringen na zijn dood! Zie: *Het bloedig toneel, of Martelaarspiegel de Doopsgezinde of weerloze Christenen*; deel I. Door Th. J. van Braght; 1685. Blz. 88 en 113.

Constantijn de Grote

Een tweede oorzaak van zijn verval moet gezocht worden in de bekering van Constantijn de Grote en de daarmee in verband staande *verheffing der kerk tot staatskerk*. Deze vorst schijnt een mengelmoes van heiden en christen te zijn geweest. Velen menen dat hij tot het christendom overging, opdat dit wederkerig hem rijke diensten mocht bewijzen. Hij was stellig een zeer wrede beul van een mens. Hij vermoordde zijn eigen zoon Crispus en zijn tweede vrouw Fausta. Eerst een week voor zijn dood werd hij gedoopt.

In 323 beklom hij de troon der Caesars. En nu werd hij beschouwd als de Pontifex Maximus, de hogepriester, der gemeente van Christus. De kerk wenste zichzelf daarmee heimelijk geluk, want de druk der vervolging nam nu een einde. Zij begon zich nu rijk en machtig te gevoelen en ging haar afkomst en toekomst vergeten. Zij ging zich nu op aarde thuis gevoelen. En wie hier een blijvende stad meent gevonden te hebben, zoekt de toekomstige niet meer. Waar de kerk haar burgerschap hier op aarde waande, verwachtte ze niet langer haar Heere uit de hemel. Wel bleef zij in woorden de belijdenis van Zijn wederkomst handhaven, doch dit had geen gezegende invloed meer op het leven. Dat was de tijd waarvan men meermalen hoort zeggen: "Toen de kerken waren van goud, waren de christenen van hout." Van smadelijk vervolgd werd de kerk de koningin der aarde en het zijn sterke benen die de weelde kunnen dragen. Die sterke benen bleken dan ook spoedig te ontbreken.

Ketters

In de derde plaats waren het *de ketters die het Chiliasme in verdenking brachten*. Niet alleen de Joden, maar ook de Joodsgezinde secten als de Ebionieten en de Nazareërs waren voorstanders van een grof-zinnelijk Chiliasme. De zeer gevaarlijke ketter Cerinthus verwachtte een millennium, gelijkende op dat wat thans de Mormonen leren. Hij werd door menigeen als de vader van het gnosticisme beschouwd en maakte van het millennium ook een luilekkerland. Evenzo de Montanisten, Donatisten en Anabaptisten (Wederdopers) dier dagen.

En niet alleen de secten, maar ook uitnemende mannen als Papias, Irenéus, Nepos, Commodianus en Lactantius hebben zich soms te onbezonnen uitgelaten, zodat dit tegenspraak uitlokte en de spotters een stok in de hand gaf. Dit bewijst echter niets tegen het *Bijbels Chiliasme* zelf. In zekere zin kan van het gehele christendom gezegd worden dat zijn grootste vijanden de slordige christenen zelf zijn. Dat is altijd de listige methode des duivels geweest. Als hij het goede zaad in zijn groei niet belemmeren kan, dan zaait hij er vals zaad, dat veel op het goede zaad lijkt, tussen.

Hiëronymus en Augustinus

Tenslotte moet als een laatste oorzaak van het op de achtergrond treden van de leer aangaande het duizendjarig rijk gedacht worden aan de arbeid der twee grote kerkvaders Hiëronymus en Augustinus, voornamelijk de laatste. Hiëronymus leefde tot aan het jaar 420. Hij wordt beschouwd als de Roomse kerkvader bij uitnemendheid. Hij had meer wetenschap dan karakteradel. Voor een tijdlang was hij de secretaris van Damasus.¹² Deze Damasus vaardigde een verbod uit tegen de werken

¹² **Damasus I** (Guimarães, ca. 305 - Rome, 11 december 383) was de 37ste bisschop van de Kerk e Rome. Hij was de zoon van een Spaanse priester, Antonius genaamd, en een zekere Laurentia. Damasus verwierp het arianisme. Damasus stond bekend als iemand die zich vooral met wereldlijke zaken bezig hield. Hij was berucht om zijn decadente banketten. Een rijke Romein, Praetextatus, grapte

van Papias, Nepos, Victorinus en Sulpicius Severus, die allen over het Vrederijk geschreven hadden.

Dit had mede tengevolge dat het concilie van Rome ten jare 373 het Chiliasme als ketters veroordeelde en formeel en officieel verwierp. Rome heeft altijd het Chiliasme gehaat. Dit behoeft ons niet te verwonderen, want Rome wil zelf het koninkrijk van Christus zijn.

Augustinus is echter de man geweest die meer dan iemand anders het kerkelijk lot van het Chiliasme heeft beslist. Hij leefde in een veelbewogen tijd. De jammerlijke gevolgen van de Staatskerk begonnen overal merkbaar te worden. De leraars werden wereldgroten en een Bijbels leven begon meer en meer zeldzaam te worden. In deze benarde tijden verwachtte Augustinus zelf aanvankelijk een duizendjarig vrederijk. Maar toen hij het Romeinse keizerrijk, dat eeuwig was genoemd, zag vallen onder de forse slagen der Noorse barbaren, terwijl daarentegen de kerk niet alleen staande bleef, maar bij de dag meer invloed verkreeg op de volken der aarde, toen werd de hoogkerkelijke idee in hem geboren. Nu liet hij de verwachting van het toekomstig koninkrijk varen, terwijl hij bevangen werd door de waan dat het duizendjarig rijk al gekomen was met de eerste komst van Christus en thans in de kerk tot openbaring kwam. Zijn hoofdwerk "De Stad Gods" is in werkelijkheid niets anders dan een uitwerking en verheerlijking van de hoogkerkelijke gedachte, daar de kerk het een en het al is. Naar deze gedachte wordt de kerk overal in de Schrift gevonden. Zij is naar deze idee terzelfder tijd Sion, Juda, Efraïm, Jeruzalem, Jakob, de Bruid van Christus, het Koninkrijk van Christus, en wat niet al meer. Volgens "De Stad Gods" is de duivel nu al gebonden en verjaagd uit de harten der gelovigen. De heiligen regeren en overwinnen reeds met Christus over de zonde en de duivel. De antichrist, het beest, is niets anders dan de boze wereld. Het beeld van het beest is de huichelarij. Ja, zelfs liet hij zich als reactie op het zinnelijk drijven van sommige Chiliasten en de Donatisten in beginsel vervoeren tot het standpunt van Hymenéus en Philetus, die zeiden dat de opstanding al geschied was.

Zodra men deze beschouwingen is toegedaan, legt men de pelgrimsmantel af en de pelgrimsstaf terzijde, want dan is men reeds thuis. Hier verliest men het doel der kerk uit het oog. Men meent dat het haar roeping is om de maatschappij, zo niet de ganse wereld, te bekeren, te reformeren en te repareren. Bij deze beschouwing beperkt men zijn blik tot het verleden en het heden, en verliest men het toekomstig werk van Christus uit het oog. De satan moet wel bijzonder met dit stelsel zijn ingenomen. Het rekt immers nauwelijks met hem en wat kan hij meer verlangen?

Dat zijn dan nu de spijkers met koppen, volgens Ds. H. Hoekstra door Augustinus tegen het Chiliasme geslagen. Wij kunnen niet nalaten op te merken dat dit zeer weinig steekhoudende spijkers met uiterst dunne koppen zijn. Enerzijds strelen zij het vlees des zondaars.

Rome beriep zich gaarne op Augustinus. Iedere pastoor praat Augustinus na. Maar anderzijds is het diep beschamend voor de tegenstanders van het Chiliasme, dat men geen deugdelijker en Schriftuurlijke bewijzen weet aan te voeren. Wij aarzelen geen

tegen hem: "Maak me bisschop van Rome en ik word christen", als reactie op zijn gedrag. In 378 werd er zelfs een klacht tegen hem ingediend wegens overspel, maar deze werd door keizer Gratianus zelf verworpen. Zijn pontificaat kenmerkt zich vooral door een versterking van de pauselijke macht, en de zoektocht naar een theologisch argument voor deze macht. Dat vond hij onder andere in Mattheüs 16:18, waar in staat: "En Ik zeg u: gij zijt Petrus; en op die rots zal ik mijn gemeente bouwen." Damasus wordt geassocieerd met Hiëronymus, die onder meer de Vulgaat, schreef. Ook is hij verantwoordelijk voor de versiering van kerken en het verfraaien van liturgische handelingen.

ogenblik om Augustinus en allen die met hem op deze punten gelijk denken, op grond van Gods heilig Woord te beschouwen als pseudo-Chiliasten

Thea en Valentina met Paulus te Caesarea, Palestina; † juli 307-308

Overgenomen uit: *Martelaren in het Romeinse Rijk*, deel I en II, 2012. Samengesteld door W. Westerbeke. www.theologienet.nl

Thea onderging de marteldood ten tijde van keizer Diocletianus. Ze was samen met een aantal andere christenen gearresteerd in Gaza, waar ze waren samengekomen om naar lezingen uit de Heilige Schrift te luisteren. Ze werden overgebracht naar Caesarea om daar terecht te staan. Ze moesten gruwelijke martelingen ondergaan. Achttien jaar later schrijft de bisschop van Caesarea, Eusebius, een verslag van deze gebeurtenissen, dat hij optekent uit de mond van ooggetuigen. Er was een groep christenen die verminkingen aan ogen en voeten te verduren hadden. Een andere groep had nog erger pijnen te doorstaan: zij werden links en rechts opzij doorkliefd met schrammen, sneden en striemen. Van Thea wordt verteld dat er in haar vrouwenlijf het hart van een moedig man school, omdat zij niet toegaf onder de bedreiging van verkrachting. Daarbij spuwde zij haar verachting uit aan het adres van de tiran, die opdracht had gegeven om op zo'n ongehoord wrede manier de Romeinse provincies te besturen. Dat kwam haar eerst op zweepslagen te staan, vervolgens werden op de pijnbank haar zijden open gekrast met krammen, die apart voor dat doel waren gehaald. De omstanders waren onder de indruk van haar standvastigheid. Uiteindelijk werd zij levend verbrand.

Bij het zien van Thea's standvastigheid bij al deze gruwelijkheden, schreeuwde een vrouw uit het publiek, **Valentina** geheten, naar de rechter: "Hoe lang denk je nog mijn zuster zo beestachtig te folteren?" Zij werd naar voren geleid en bekende christin te zijn. Nu werd zij gedwongen op het altaar wierook te branden voor de Romeinse goden. Men bond haar handen samen, stak er brandende wierook tussen en sleepte haar naar het altaar. Maar zij trapte het ondersteboven. Daardoor moest ook zij op haar beurt de marteldood door het vuur ondergaan. Volgens de overlevering zijn de relieken van Thea overgebracht naar Gaza en daar vereerd.

Tenslotte werd ook ene **Paulus** naar het schavot geleid. Toen de beul het zwaard ophief om hem het hoofd af te hakken, hield hij even in, omdat hij zijn oren niet kon geloven. *Hij hoorde de ter dood veroordeelde bidden voor de bekering van de Joden, de Samaritanen, de heidenen, de rechter die de bevelen van de keizer uitvoerde, de keizer die de christenen vervolgde en voor de beul die op het punt stond hem de genadeslag toe te brengen...*

Eusebius schrijft in "De martelaren van Palestina":

Maar hoe kan ik omschrijven het martelaarschap wat volgde, waarmee de driewerf gezegende **Paulus** werd vereerd en welke lof hij verdiend. Hij werd ter dood veroordeeld op hetzelfde moment met hen, onder een vonnis. Op het moment van zijn martelaarschap, als de beul op het punt stond zijn hoofd af te snijden, verzocht hij een korte adempauze. Dit werd hem verleend. Daarop smeekte hij God eerst, met een heldere en duidelijke stem, ten behoeve van zijn mede-christenen; hij bad voor hun vergiffenis, en dat de vrijheid binnenkort voor hen zou worden hersteld.

Toen bad hij voor de bekering van de Joden tot God door Christus, en vroeg hij om dezelfde dingen voor de Samaritanen; en bad dat de heidenen, die onbekend waren van God en onwetend van Hem, zouden komen tot een kennis van Hem en de ware godsdienst kiezen. Evenmin vergat hij de verwaarloosde en gemengde menigte die rondom stonden. Na al deze, oh! grote en onuitsprekelijke verdraagzaamheid! Hij smeekte de God van het Heelal voor de rechter die hem had veroordeeld tot de dood, en voor de hoogste leiders, en ook voor degene die op het punt stonden hem te onthoofden in voor zijn gehoor en dat van alle aanwezigen, smekend dat hun zonden tegen hem niet zouden worden toegerekend.

Na voor deze dingen met een luide stem gebeden te hebben, en als iemand die onrechtvaardig moest stervende, bewogen bijna alle tot compassie en tranen. Uit eigen beweging maakte hij zich klaar, en ontblote zijn hals voor de slag van het zwaard, en werd alsoo versierd met Goddelijke martelaarschap. Dit vond plaats op de vijfentwintigste dag van de maand Panemus, die als achtste voor de kalender van augustus. Dit was het einde van deze personen.

Maar niet lang daarna werden 130 waardige martelaren vóór de belijdenis van Christus, uit Egypte, op bevel van Maximinus met dezelfde beproevingen aan hun oven en voeten, gezonden naar de bovengenoemde mijnen in Palestina. Sommigen werden veroordeeld tot de mijnen in Cilicië. (Zie Ares, Promus en Elias, 308)

2. Toekomstverwachting van de Vroeg-Christelijke kerk

De vroegchristelijke toekomstvisie, of eschatologie bouwde op de reeds bestaande Joodse visie, zoals die onder meer verwoord wordt in de apocriefe boeken en de Dode Zee documenten.

Bovendien voegde de kerk haar eigen introductie en uitleg eraan toe. Hoe kan het ook anders? De eerste schrijvers van het Nieuwe Testament waren Joden. Ze stonden, leefden en dachten volgens de Joodse overlevering van de Waarheid die God hen gegeven had. Deze Waarheid is volmaakt in de Schrift door hen doorgegeven aan hun nageslacht. Ze was onder meer gebaseerd op de profetieën van Jesaja, Ezechiël, Daniel en anderen. De oude Joodse Messiaanse verwachting werd uitgewerkt in allerlei publicaties. Deze verwachting werd aangevuld en gecorrigeerd door Jezus tijdens Zijn verblijf op aarde en kreeg een nieuwe dimensie door het boek Openbaring, of zoals het in het Grieks luidt, Apocalyps.

De discipelen vroegen aan de opgestane Christus, Handelingen 1: 6: "Heere, zult Gij in deze tijd aan Israël het koninkrijk weder oprichten?" Hij zei tot hen: "Het komt u niet toe te weten tijden of gelegenheden die de Vader in Zijn eigen macht gesteld heeft." Jezus zegt niet, dat de vraag van de discipelen ongepast of reeds vervuld was. Integendeel, Hij wijst op de eeuwige Raad en wil van Zijn Vader. Alsof Hij zegt: 'De oude profetieën worden ongetwijfeld vervuld, maar nu nog niet in die mate zoals jullie graag zouden willen. Jullie werk is om Mijn getuigen te zijn tot aan het einde van de aarde. Ik ga heen om Mijn Koninklijke residentie in de hemel in bezit te nemen. Als de bestemde tijde is aangebroken zal Mijn Vader Israël herstellen en Mijn volk, wat Mij nu verworpen heeft zal Mij geheel erkennen onder Mijn Koninklijk gezag.'

De Joodse geschriften zowel het Oude Testament als buiten Bijbelse bronnen spreken veel over dromen en visioenen die God gegeven heeft. Ze zijn vol van beeldspraak waarbij soms getallensymboliek gebruikt wordt. Regelmatig lezen we van het verschijnen van engelen die bepaalde openbaringen verder toelichten.

Er is verschil in verwachting. De oude Joodse verwachting is gebaseerd op de profetieën die spreken van de komst van de Messias. De Joden koppelden daaraan de verlossing van Israël van overheersende machten. Het tijdperk van de Messias en de periode die eraan voorafgaat de wordt genoemd 'de laatste dagen of de eindtijd'.

De Joodse apocalyptische geschriften zijn pseudografisch. Dat wil zeggen, dat de schrijvers gebruik maakten van Bijbelse personen, zoals Henoch, (uit de tijd van de Makkabeeën, ca 165 v. Chr.) Baruch en Ezra (ca. 90/100 na Chr.). Hun publicaties zijn onderverdeeld in diverse boeken. Ze zijn sterk toekomstgericht. Wat in hoofdzaak inhoudt de aanstaande vernietiging van de satanische wereldmachten en de komst van het Messiaanse rijk.

In het algemeen zijn in de Joodse toekomstvisie de profetieën uit het Oude Testament letterlijk opgevat. Het betreft het herstel van al de stammen van Israël in hun land Israël wat hun trouwe Verbondsgod hen heeft gegeven. Daarmee samengaand de regering van hun Vorst Messias, de natuurlijke zoon van David, te Jeruzalem. Dit zal plaats vinden in de eeuw van de Messias, die 1000 jaar duren zal, en wel het 6000ste jaar vanaf de Schepping, het 6^e millennium. Vorst Messias zal het Romeinse rijk uitroeien. Dit rijk wordt gesymboliseerd door Edom. In de Bijbel komt dit symbool voor het eerst voor. Jesaja 34, Ezechiël 35, Obadja 1, enz. Het wereldse antigoddelijke machten worden ook gesymboliseerd door de koning van Babel, Tyrus, Assyrië, enz.

In Maleáchi 1:4 wordt gesproken over Edoms verwoesting en de verheerlijking van Jehovah door meerdere volken dan Israël.

De Joodse opvatting dat met de val van het 'Edomitische' (= Romeinse) Rijk een Israëlitisch rijk aanbreekt, is ook te vinden bij Flavius Josephus (Joodse Oudheden), en in 4 Ezra en 2 Baruch. Vorst Messias zal dan heersen over de hele wereld. Men baseerde zich voornamelijk op Daniël 7 dat de heerschappij over al de volken gegeven zal worden aan de heiligen des Allerhoogsten, vers 18, 22, 27.

De Oud-Testamentische geloofsverwachting leefde verder na de tijd van Jezus, aangevuld met Zijn nieuwe openbaringen aan de apostelen. De meeste christenen uit de eerste tijd na Pinksteren waren Joden. Zolang deze de meerheid vormden, of zolang zij een groot aantal uitmaakten in de Christelijke kerk, bleef die verwachting levend; hetzij min of meer helder.

Maar dat werd na enkele eeuwen anders. Het is droevig om te zien hoe deze oorspronkelijk Joodse uitleg van de Bijbel verdacht werd door de vroegchristelijke kerk. Men ontwikkelde een vergeestelijkingsleer en vervangingstheologie. Weliswaar is de uitleg van de rabbijnen na de tijd van Christus, vermengd met eigen visies die afbreuk deden aan de Bijbelse toekomstverwachting. Dat kon ook niet anders, omdat de Christus der Schriften verwierpen. Daardoor werd hun geestelijk gezicht verduisterd. Helaas, een aantal kerkvaders die leefden nadat de apostelen en hun opvolgers gestorven waren, verwierpen niet alleen die Joodse uitleg over de toekomstleer, maar wierpen ook de uitleg van de Heilige Schrift over het vrede-rijk weg. Scherpe veroordelingen vielen hen ten deel die vast bleven houden aan de eenvoudige letterlijke en geestelijke uitleg van bijvoorbeeld Openbaring 20. Hoe kwam dat? Waarom was men zo verbitterd tegen de toekomstleer?

Heel eenvoudig. De haat tegen het Jodendom nam toe in de kerken. De Romeinse wereld haatte de Joden en vervolgden hen. Maar dat de Christelijke kerk zo'n kwaad ging overnemen was een ramp. Nogmaals, waarom kantte men zich tegen de oorspronkelijke toekomstvisie? *Omdat de Joden, omdat Israël daarin een centrale plaats zal hebben!* Dát is de reden.

Men vond het chiliasme te 'Joods'. Alles wat herinnerde aan de Joodse verwachting van het Messiaanse koninkrijk werd door steeds meer christenen afgewezen. De duivel weet heel goed, beter dan veel theologen, dat Christus' heerlijkheid in de laatste dagen het meest zal uitblinken in Israël. En door middel van de Joden in de hele wereld. De duivel haat Christus en Zijn zaad die in de lendenen van de Joden liggen. Want door hen zal de wereld met geestelijke inkomsten vervuld worden. Rom. 11: 11-12. *Want indien hun val de rijkdom is der wereld en hun vermindering de rijkdom der heidenen, hoeveel te meer hun volheid!* De duivel probeert juist in het Koninkrijk van Christus de leiders die gezag uitoefenen te infiltreren door de Bijbelse toekomstverwachting verdacht te houden. Dat geeft effect. Niet zo, alsof Gods knechten ter kwader trouw werkzaam zijn in deze zaak. Maar de verblinding die over het Jodendom ligt neemt ook plaats in de Kerk van Christus, als men Zijn beloften tegenstaat, die verkleint en minimaliseert.

We beperken ons nu tot hen die vasthouden aan het 1000-jarig vrede-rijk. De discussie rond het chiliasme heeft – in 't kort gezegd - 2 elementen bij hen die ervan uitgaan dat de vervulling van Openbaring 20: 1-7 nog moet komen. Komt Christus Persoonlijk op aarde, bindt Hij de satan en wekt Hij een aantal martelaren en gelovigen op voorafgaand (pre) aan het duizendjarig Rijk, (pre-chiliasme) of komt Hij Persoonlijk ná (post) het 1000 jarig rijk? (post-chiliasme) Duizend is in het Grieks chilia, vandaar

'chiliasme'. In het Latijn mille en annum, (jaar) vandaar het woord *millennium*. Het woord heeft in onze taal ook de betekenis van een periode van 1000 jaar. In de toekomstvisie is het 'het duizendjarig rijk, of het messiaanse vrede-rijk.'

In de kern genomen is het pre-chiliasme de overheersende zienswijze van de oude Joodse kerk en nu nog van de orthodoxe rabbijnen, die immers geloven in een zeer nabij aards rijk van vrede en gerechtigheid, dat aanbreekt met de komst van de Messias. Hoewel door hen minder duidelijk wordt geschreven over de overgang van het Messiaanse rijk naar de eeuwigheid. In elk geval was het pre-chiliasme de dominerende visie onder de kerkvaders tot op, en zelfs nog tijdens de omwenteling onder keizer Constantijn, ca 318. Papias, Pseudo-Barnabas, Justinus Martyr, Melito van Sardis, Hippolytus van Rome, Tertullianus, Commodianus, Theophilus, de Egyptische bisschop Nepos, Victorinus van Pettau, Lactantius, Methodius en Apollinaris van Laodicéa (2e en 3e eeuw) huldigden allen het pre-chiliasme, zoals we gezien hebben in het begin van dit document. Zelfs in de vierde eeuw vinden we bij Ambrosius van Milaan nog pre-chiliasmische denkbeelden.

Ook de montanisten, de donatisten en sommige gnostische richtingen waren pre-chiliasmisch. Dat had z'n nadelen, want de oude geloofsverwachting werd nu veroordeeld onder het mom, dat alleen dwaalgeesten deze verwachting koesteren.

Nee, geen dwaalgeesten hebben de geloofsverwachting verzonnen of overgenomen van Joods fabels, zoals velen vrijmoedig durven publiceren. Oprechte gelovigen, navolgers van Johannes en de apostelen geloofden wat de Heere heeft geopenbaard tot troost voor alle gelovigen in de volgende eeuwen.

- Ernest Lee Tuveson zegt: "De leer van het duizendjarige rijk schijnt zeer sterk geweest te zijn tot laat in de regering van Constantijn." (*Millennium and utopia*, 1964.)
- De kerkhistoricus Philip Schaff schreef: "Het meest opvallende punt in de eschatologie van het ante-Niceaanse tijdperk, (vóór 325) is het prominente chiliasme, of millennialisme, dat is het geloof in een zichtbare regering van Christus in heerlijkheid op aarde met de opgestane heiligen gedurende duizend jaren, vóór de algemene opstanding en het dito oordeel. Het was weliswaar niet de leer van de kerk belichaamd in een of andere geloofsbelijdenis of vorm van devotie, maar een wijdverbreide opvatting van vermaarde leraren als Barnabas, Papias, Justinus Martyr, Irenaeus, Tertullianus, Methodius en Lactantius. Hoewel Caius, Origenes, Dionysius de Grote, Eusebius (net als naderhand Hiëronymus en Augustinus) haar bestreden."
- Daniel Whitby (ca. 1700), een verdediger van het post-chiliasme moest erkennen dat het prechiliasme tweehonderdvijftig jaar lang door de beste christenen beschouwd is als een Apostolische traditie. Dit wordt aangehaald door George Peters, "die een zeer uitgebreide opsomming geeft van alle vooraanstaande pre-chiliasmen uit de eerste drie eeuwen." Ook benadrukt hij dat uit de eerste twee eeuwen geen enkele auteur bekend is die het prechiliasme bestreden heeft."
- Nathaniel West schreef: 'De geschiedenis kent geen consensus die voor enige leer anoniemer was dan de consensus van de Apostolische Vaders over de wederkomst vóór het duizendjarig rijk.' Pas in de derde eeuw traden de eerste tegenstanders op, vooral door twijfel te zaaien aangaande het auteurschap van Openbaring en van bepaalde Oud Testamentische passages. *Premillennial Essays of the profetic Conference*, etc. 1879.

- J.J.H. Kurtz schreef: "Het chiliasme, of de hoop op een toekomstig duizendjarig rijk van CHRISTUS en van Zijn heiligen op aarde, **was onder de verdrukkingen en het lijden van de eerste eeuwen een lievelingsleer van de kerkleraars geworden.** Haar eerste vertegenwoordiger (die haar reeds op zeer sterk-zinnelijke wijze had opgesierd), was de apostel-leerling Papias. Met bijzondere liefde hing haar de Klein-Aziatische kerk aan, ook Irenaeus, maar toch op betrekkelijk bedachtzame wijze. Met dwepende geestdrift waren inzonderheid ook de Montanisten haar toegedaan. Slechts de Alexandrijnsche school met Origenes aan het hoofd kon bij haar spiritualistische richting dezer leer niet toegedaan zijn.
Haar krachtigste tegenstander echter werd de omkeer van zaken onder Constantijn de Grote. De kerk begon zich thans voor een lange duur van haar nog overig aards bestaan in te richten, en de *rijkskerk* van het tegenwoordige bracht het toekomstige duizendjarige rijk in vergetelheid. Sedert nam de afkeer van de kerk van het chiliasme dermate toe, dat men het weldra rechtstreeks onder de ketterijen telde. *Leerboek Kerkgeschiedenis*; J.J.H. Kurtz; uitgave 1873.

Misschien is de visie van deze meerderheid onder de oude kerkvaders betreffende het prechiliasme wat overdreven. In elk geval toont het aan dat niet de rabbijnen, noch de orthodoxe Joden de ontwerpers van deze leer zijn, maar niemand minder dan Bijbelheiligen uit het Oude Testament en Johannes uit het Nieuwe Testament. Kan het nog sterker uitgedrukt? Ja, een engel regelrecht van Koning Jezus gezonden openbaarde deze waarheid.

Nog een paar voorbeelden. Hun namen zijn al geciteerd in het voorgaand hoofdstuk.

- Justinus Martyr wordt vaak aangehaald als kroongetuige: 'Ik en anderen, die op alle punten rechtzinnige christenen zijn, zijn er zeker van dat er een opstanding van de doden zal zijn en een duizend jaren in Jeruzalem, dat dan gebouwd, versierd en vergroot zal zijn zoals]de profeten Ezechiël en Jesaja en anderen verklaren.' In zijn volgende hoofdstuk onderbouwt Justinus deze visie met teksten uit Jesaja en Openbaring.
 - Begin derde eeuw schreef Hippolytus van Rome:" 'En zesduizend jaren moeten noodzakelijk worden voltooid, opdat de sabbat moge komen, de rust, de heilige dag, "waarop God rustte van al zijn werken." Want de sabbat is het type en symbool van het toekomstige koninkrijk van de heiligen, wanneer zij "zullen regeren met Christus" (Openb. 20: 4, 6), wanneer Hij van de hemel komt, zoals Johannes in zijn Openbaring zegt; want "een dag bij de Heere is als een duizend jaren," 1 Petrus 3:8.'
 - Irenaeus was een uitgesproken pre-chiliasist. Hij schreef onder andere: 'De zegen voor Jakob 'behoort ontwijfelbaar tot de tijden van het koninkrijk, wanneer de rechtvaardigen zullen regeren, na hun opstanding uit de doden. Het is ook de tijd dat de schepping vrucht zal dragen met een overvloed van alle soorten vruchten, na vernieuwd en bevrijd te zijn. (...) En alle dieren zullen eten van de plantengroei van de aarde (...) en zij zullen in volmaakte onderwerping aan de mens zijn. En van deze dingen wordt getuigd in het vierde boek van de geschriften van Papias, de toehoorder van Johannes en een metgezel van Polycarpus.'
- Citaten uit S. Hall, *Doctrine and Practise of the Early Church*. Grand Rapids, 1992.

3. De ontwikkeling in de toekomstvisie vanaf de tijd van Constantijn de Grote tot de Nadere Reformatie

(1) Omwenteling in de tijd van Constantijn de Grote

Een grote omwenteling vond plaats onder de regering van Constantijn de Grote, ca. 285-337. De vervolgde Christelijke kerk werd Staatskerk. De keizer streefde naar eenheid in het christelijk geloof en bracht daarom in 325 honderden bisschoppen uit het hele rijk samen in Nicea om uitspraken te doen over bepaalde leerstukken. Constantijn legde de fundamenten voor een christelijk rijk, waarin de christelijke kerk een belangrijke plaats zou innemen. Een tijd van uitwendige bloei maar ook van geestelijke verarming in sommige opzichten.

Een kerk die de leiding gaat nemen in de politiek en oorlogen en die de keizer als haar hoofd en als de voorzitter van haar kerkelijke vergadering erkent, ontwikkelt op deze manier een nieuwe kerkelijke regeringsvorm die de Heilige Schrift niet in de Evangeliekerk voorschrijft. De kerk werd dienstbaar aan de staat en de kerkelijke leiders werden dienstbaar aan de keizer.

Hieruit vloeide ook het opkomende militarisme voort. Toen Constantijn de overwinning over zijn tegenstanders behaald had, was daarmee niet alleen 'bewezen dat Christus sterker dan de aloude Romeinse goden' was, maar ook dat Hij een gewapende strijd voorstond tegen de verwerpers van het Evangelie. Met behulp van het zwaard moest het Christelijk geloof over Europa zich verbreiden. Al twee jaar na Constantijns overwinning, in 314, besloot het Concilie van Arles dat dienstweigeraars uit de kerk moesten worden gebannen. Gelovige kerkvaders als Athanasius, Ambrosius en Augustinus hebben allen de krijgsdienst als zodanig goedgekeurd - en dat, terwijl bijvoorbeeld Tertullianus en Origenes zich zo scherp ertegen hadden uitgesproken. Vanaf 324 (het jaar waarin Constantijn als enige keizer van het rijk overbleef en de eerste St. Pieterskerk te Rome gesticht werd) was er geen heidens wereldrijk meer; het was opgevolgd door een Christelijk rijk.

Onder een groot aantal theologen deed zich een merkwaardig verschijnsel voor. De suggestie werd gewekt dat het Messiaanse rijk al was aangebroken. Daardoor veranderde het toekomstbeeld. Het chiliasme werd langzamerhand niet alleen veel meer bestreden, maar het werd zelfs als ketterij beschouwd. Het geloof in het eeuwigdurend Rijk van Christus werd niet bestreden. Integendeel, het werd geleerd en beleden in de dogma's. 'Christus zal over het huis van Jakob Koning zijn tot in eeuwigheid en aan Zijn koninkrijk zal geen einde komen', Lukas 1:33. Maar het 1000-jarig rijk is niet meer toekomstig, het *is er al*. Immers de wereldlijke macht bestond uit een christelijke keizer en overheden. En invloedrijke bisschoppen in de kerk waren toch de vervulling van Christus' koninkrijk op aarde? Deze omslag in leerwijze wordt uitvoeriger bewezen in: *De Christusregering*, door Ds. A. M. Berkhoff, uitgave Kok Kampen, 1929.

Kijk eens naar dit voorbeeld. Vóór de 'grote omwenteling' leerde Eusebius van Caesarea, de schrijver van de Kerkelijke Geschiedenissen, (boek 10) dat Jesaja 54 en Psalm 46 op het toekomstige Messiaanse rijk betrekking hadden. Ná de 'omwenteling' echter paste hij die hoofdstukken toe op de nieuwe kerkgebouwen in zijn tijd, zoals de kerk van Tyrus (in 336 gewijd), die hij aanduidt als een 'nieuw en veel beter Jeruzalem'. Ook beweerde hij dat de schitterende kerk die Constantijn in het oude Jeruzalem wilde bouwen, de Heilige Grafkerk, (waarvan de bouw begon in 326) weleens de vervulling van de profetie van het Nieuwe Jeruzalem zou kunnen zijn

Openbaring 21. Het feit dat in Openbaring 12 de draak uit de hemel geworpen wordt, legde hij uit als Constantijns overwinning over het heidense rijk. Toen Constantijn zijn zonen en een neefje liet delen in zijn keizerlijke heerschappij, zag Eusebius dat als de vervulling van Daniël 7:18: 'De heiligen der hoge plaatsen (des Allerhoogsten) zullen het koninkrijk ontvangen'.

Waarom nog uitzien naar een toekomstig rijk van Christus, als dat rijk al duidelijk bezig was zich te manifesteren? Drie eeuwen lang hadden kerkgroten als Justinus Martyr, Irenaeus, Tertullianus, Hippolytus en Lactantius eenparig een duizendjarig rijk ná de komst van Christus te Jeruzalem verwacht. Maar na de 'grote omwenteling' veranderde de situatie in korte tijd drastisch. Reeds Eusebius en ook Ambrosius, Prudentius en Hiëronymus wezen het (pre)chiliasme van de hand. Men beschouwde het zo, dat de oude profetieën hun vervulling begonnen te krijgen toen de Christelijke leer in de Staat geaccepteerd werd door het Tolerantie-edict in 313.

Helaas, de vrede duurde niet lang. De kerk werd getroffen en verscheurd door de Ariaanse twisten en andere ketterijen. De hoop dat het 1000-jarig rijk begonnen was verdween spoedig. Wat nu? Zoals het dikwijls in de historie voorkomt, men zocht een uitweg in de verklaring van Openbaring 20. De nieuwe verklaring luidde, dat de 1000 jaren begonnen zijn met de hemelvaart van Christus of met de verwoesting van de tempel te Jeruzalem, 70 A.D.

Niemand minder dan de voortreffelijke leraar Augustinus, 354-430, was de belangrijkste kerkvader die de nieuwe kijk op het Messiaanse rijk verder heeft ontwikkeld, en dat nog binnen een eeuw na de 'grote omwenteling'. De Messiasregering volgens Openbaring 20:1-6 ligt niet in de toekomst, maar werd als geheel vervuld beschouwd. De 'eerste opstanding' werd door Augustinus en velen na hem vergeestelijkt en toegepast op de wedergeboorte.

Dr. M. Lloyd-Jones trekt de volgende conclusie:

"Deze visie [namelijk van het 1000-jarig rijk] werd gedurende de eerste drie eeuwen van de Christelijke jaartelling algemeen, zij het niet unaniem aanvaard. Toen legde Augustinus haar het zwijgen op door de 1000 jaar te interpreteren als de periode van de kerk." *De laatste dingen*, Uitgever Groen Heerenveen, 1999.

(2) Houding tegenover de Joden

Drs. R. J. van Elderen heeft onderzoek gedaan naar de motieven die wereldlijke en kerkelijke leiders bewogen in hun houding tegenover de Joden. Hij schrijft: "... Er is een uitspraak van *Hieronymus*, dat de Joden door God bewaard werden met het oog op een doel dat God waardig was. Bovendien waren de Joden volgens *Hieronymus* te beschouwen als bibliothecarissen van het christelijk geloof, omdat zij het Oude Testament bewaard hadden. Dit argument werd door pauselijke bullen vaak herhaald.

De bijzondere positie van het Jodendom werd aan het begin van de zevende eeuw vastgelegd door paus *Gregorius de Grote*, (A.D. 590-604) in een brief aan de bisschop van Palermo uit juni 598. In bijna ieder pauselijk edict aangaande de Joden zouden zijn woorden geciteerd of geparafraseerd worden. Gregorius gebruikte twee argumenten: ten eerste dat van de medemenselijkheid; ten tweede dat de Joden juist in hun ellende als bewijs dienen van de waarheid van het Christendom, die zij verwerpen. Want hoewel de Schrift de komst van de Messias voorspelde, bleven zij bij hun weigering Jezus als zodanig te erkennen. Hun lijden was de straf voor deze verwerping.

De lagere geestelijkheid deelde meestal in het algemeen verbreide en gewelddadige antisemitisme, of zette daartoe zelfs aan. Pausen, bisschoppen en wereldlijke heersers

waren de enigen die aan de Joden bescherming konden bieden; de kerkleiders ondernamen geen pogingen om de Joden uit te roeien, hoewel de bescherming, die zij de Joden boden, meestal weinig energiek en effectief was. Maar zonder hen zou het Jodendom in Europa opgehouden zijn te bestaan.

Edelstein noemt vier fundamentele theologische redenen, waarom de Pausen de Joden beschermden en tolereerden.

In de eerste plaats beschouwde men het voortbestaan van de Joden als een bewijs van de waarheid van de Bijbel.

In de tweede plaats beschouwde men de Joden als de bewakers van de Schrift, ook al begrepen ze deze niet.

In de derde plaats had Jezus hun bekering voorgezegd en daarop moest geduldig gewacht worden.

In de vierde plaats verwachtte men dat ook vóór die algemene bekering sommige Joden Christen zouden worden.

Daarbij komen volgens hem nog twee factoren: ten eerste het gebod om de vijanden lief te hebben, dat in ieder geval de sociale ethiek van sommige christelijke denkers beïnvloedde; in hoeverre dezen echter de algemene opinie konden vormen, is moeilijk te bepalen. Ten tweede de Paulinische leer dat God de Joden niet had verlaten, ongeacht hun weigering om Jezus als de Messias te erkennen: Gods verbond met hen kon niet verbroken worden. De uiteindelijke bekering van een rest van de Joden zou de afsluiting betekenen van de geschiedenis.

Deze officiële acceptatie van de Joden bleef volgens *Edelstein* ook na de Reformatie gehandhaafd. Specifieke gevolgen van de Reformatie voor de beoordeling van de Joden ziet hij in de herleefde interesse voor de studie van het Oude Testament en het Hebreeuws, die leidde tot een verschuiving van de visie op de Joden. Hierdoor begon men hen te beschouwen als afstammelingen van de aartsvaders en zag men hen niet langer als Godsmoordenaars. Dit gebeurde volgens hem in het bijzonder in Engeland, waar groepen Puriteinen zich begonnen te identificeren met het Israël uit het Oude Testament. Daarmee komt hij voor de tijd na de Reformatie tot conclusies die vergelijkbaar zijn met die van *Schöffler*, *Schoeps* en *Philipp*; nieuwe gezichtspunten draagt *Edelstein* voor deze periode niet aan."

Toekomst voor Israël; een theologisch historisch onderzoek naar de visie op de bekering der Joden en de toekomst van Israël bij de Engelse Puriteinen in de periode 1547-1670. Blz. 9 etc.

En wat veel erger was voor Christenen en Joden: de paus werd in later eeuwen gezien als de plaatsvervanger van Christus op aarde. Aan hem en de Pauselijke clerici was men daarom absolute gehoorzaamheid verschuldigd. De profetische voorzeggingen van de heerlijkheid van het messiaanse rijk meende men vervuld te zien in de overheersing, rijkdom en pracht van de Rooms-Katholieke Kerk.

Deze ontwikkeling werkte mee aan de opkomende Jodenvervolging. Het einde van de christenvervolgingen tekende langzamerhand het begin van de onderdrukking van de Joden, omdat dezen zich niet wilden schikken in de christelijke kerk. De nieuwe christelijke machthebbers schenen de Joodse verwerping van Christus met geweld te willen beslissen of afstraffen. Terwijl Zacharia heeft geleerd, *dat de komst van Gods koninkrijk niet door kracht, noch door geweld, maar door Gods Geest zal geschieden.*

Ten aanzien van het chiliasme deed zich dus een nieuwe ontwikkeling voor. Een van de grootste bezwaren die de anti-prechiliasten in de vroege Kerk tegen de prechiliasten aanvoerden, was de 'aardse' opvatting die dezen ten aanzien van het

duizendjarig rijk koesterden, met alle geneugten die daarbij horen. Zo verzette Augustinus zich terecht tegen de weelderige feesten van de pre-chiliasische Donatisten, waarbij hij een rechtstreeks verband legde tussen hun zinnelijk gedrag en hun aardse verwachtingen voor de eindtijd.

Maar aan de andere kant mag men de losbandige leefwijze van de 'hoge geestelijken' ook wel onder de loep nemen. Men roept hard: *Christus' rijk is geestelijk*. Goed, het is zo; maar daarbij behoort op z'n minst ook een geestelijk leven in de vreze Gods.

In het voetspoor van Augustinus kenden de Middeleeuwen nagenoeg geen pre-chiliasme meer. Sterker nog: het chiliasme was zoals gezegd een 'ketterij' geworden, wat het voor de Rooms-Katholieke Kerk vandaag nog steeds is. (De meeste kerken uit de Gereformeerde Gezindte beschouwt het prechiliasme eigenlijk ook als een ketterij. Maar niet in die zin dat het censuurabel is. Hoewel het niet als ambtsdrager mag verkondigd worden als een gevestigde leer, is een persoonlijk geloof natuurlijk wel toegestaan. Er is toch gewetensvrijheid?)

(3) De Reformatie en het chiliasme

De Reformatie die vanaf 1517 begon door te breken corrigeerde de heersende kerkleer van een aantal oude Kerkvaders en de Rooms Katholieke kerk, maar ze ging in haar officiële kerkleer niet terug naar de oorspronkelijke uitleg van Openbaring 20. Scherpe kritiek leverden zij tegen de chiliasische Joodse dromen. Hoewel een aantal theologen in de Reformatietijd voorzichtig poogden om de bijna verlorengedane uitleg van de heerlijke kerkstaat opnieuw onder aandacht te brengen.

Hieronder volgen enkele slotzinnen uit artikelen van de *Augsburgse Confessie, 1530*. In de Confessie worden allerlei mensen die ervan afwijken vervloekt. Dit gebeurde in navolging van de vloek die uitgesproken werd over ketters in de Conciliën van de oude kerkvaders. Het laatste artikel spreekt over hen *die een heerlijke kerkstaat verwachten, in navolging van de Oude Kerkvaders*. Dit wordt als een Joodse fabel getraceerd.

... "Vervloekt worden alle ketterijen, die tegen dit artikel te voorschijn gekomen zijn, zoals de Manicheeën, die van twee goden uitgaan, een goede en een kwade; hetzelfde geldt voor de Valentinianen, de Arianen, de Eunomianen, de Mohammedanen en alle vergelijkbare groepen. Ook worden de Samosatensers vervloekt, de ouden en de nieuwen, die beweren dat er slechts één Persoon is.

Artikel 17 ... Vervloekt worden zij, die de Joodse opvatting (Lat. *Iudaicas opiniones*) verbreiden dat vóór de opstanding van de doden de gelovigen de wereldheerschappij in handen zullen krijgen, en de goddelozen overal verdrukt zullen worden." Enz.

Dezelfde inhoudt is te vinden in *Tweede Helvetische Belijdenis, 1562/4*) Deze Confessie is voornamelijk door de hand van de bekwame en voortreffelijke Bullinger beschreven. Artikel 14: 'Wij veroordelen verder Joodse dromen (*Iudaica somnia*) dat er vóór de oordeelsdag een toekomstige gouden eeuw op aarde zal zijn, en de vromen de wereldheerschappij zullen ontvangen.'

De Hervormingsgezinde en Rooms-katholieken vonden elkaar in de grove ontkenning van de oude Toekomstvisie van de Kerkvaders. De heerschappij van Christus is geestelijk op aarde en openbaart zich in Zijn kerk. Zeker waar, maar Christus heeft beloofd dat Zijn geestelijke regering in het laatste der dagen zich zal manifesteren in het politieke leven. Niet alleen in Israel maar ook onder de volken. Wat is er op tegen? Wordt Christus hierdoor van Zijn Koninklijke kroon beroofd? Wordt Zijn geestelijke heerschappij in het hart van Zijn volk en in Zijn kerk hierdoor benadeeld? Veel theologen noemen het een vleeselijke verwachting wanneer twee van Jezus' discipelen,

Jakobus en Johannes, aan Hem vragen: *'Geef ons dat wij mogen zitten, de één aan Uw rechterhand en één aan Uw linkerhand, in uw heerlijkheid.'* De discipelen namen het zeer kwalijk, maar Jezus niet. Welnee, deze liefdevolle Heiland wist heel goed wat er op de bodem van hun hart leefde: *de eer en glorie van Christus en wij met Hem.* Jezus antwoordt niet, dat dit een op een verkeerd koninkrijksbeeld gegronde vraag is. Hij zegt alleen heel duidelijk wat Zijn Vader zal doen wanneer Christus Koninkrijk die grote, ruimte en volheid krijgen zal die voor de laatste dagen beloofd zijn. *'Het zitten aan Mijn rechterhand of aan Mijn linkerhand staat bij Mij niet te geven, maar het zal gegeven worden dien het is bereid.'* Markus 10:37-40. Jezus erkent daarmee impliciet hun koninkrijksbeeld. Waarom waren de discipelen zo vervuld met deze toekomstverwachting in het laatst der dagen? Geen wonder: ze geloofden eenvoudig de Heilige Schrift. En Jezus sluit Zich daarbij aan. En dat is Zijn goed recht, want de Vader heeft Hem gezalfd tot Koning over Sion de berg van Zijn heiligheid, Psalm 2. Wie wil het Hem betwisten?

Veel gelovigen zouden niet zó wenen zoals die Emmaüsgangers deden omdat ze hun Heere hadden gedood. Niet alleen weenden deze omdat hun Zaligmaker dood was, maar ook vanwege hun verwachting die ze koesterden inzake het koninkrijk van Christus. *'Wij hoopten dat Hij degene was die Israël zou verlossen'*. Lukas 24:21 Christus corrigeert hun verwachting wat de tijdsvervulling betreft, maar niet wat Zijn regering zelf aangaat.

Na Zijn hemelvaart heeft Hij Zijn knecht Paulus in het bijzonder licht en gezicht willen geven om de twee fasen van Christus' Koninkrijk op aarde uit te leggen. Het eerste met Zijn komst en de prediking door de apostelen van het eeuwig Evangelie en het tweede als de volheid der heidenen zal ingegaan zijn, Rom. 11.

Alleen, ... de mooiste dingen worden het meest misbruikt. Zo gaat het ook met de Toekomstvisie van de Bijbel. Onder Joden en Christenen zijn er die vleeselijke aardse plezieren verwachten. Men zou zich kunnen uitleven in onbezorgd werelds leven. En op nog een heleboel andere manieren wordt het vrederijk in een totaal verkeerd licht geplaatst of overdreven. Niet alleen overdreven in ijdele verwachtingen, maar ook overdreven in de menselijke aard en gevoelens van deze verwachting. Dan neemt ze overal en altijd de hoogste plaats in. Christus' koninkrijk krijgt veel meer aandacht dan de Koning Zelf. Als dat het geval is, liggen de bewijzen voor de hand dat er iets mis is. Als men Christus heeft door het geloof, dan heb je het Wezen en de Essentie van het duizendjarig rijk in je ziel. *'Want die in Mij gelooft, heeft het eeuwig Leven. Christus is de Opstanding en het Eeuwig Leven.'*

Hoe ver het kan gaan met het drijven of overdrijven van het pre-chiliasme leert ons de historie. Het is bekend hoe een aantal Wederdopers het duizendjarig rijk wilden oprichten in Munster onder de koning Jan Beukelsz. uit Leiden. Het eindigde in een bloeddrama. Het treurig gevolg was onder meer, dat de zuivere geloofsverwachting, die Christus Centraal stelt ook in kwaad daglicht werd gesteld.

Een ander slecht voorbeeld vond plaats in Engeland. Tijdens de regering van het Britse Parlement (1649-1661), onder het leiderschap van Olivier Cromwell, waren in Engeland de zogenoemde 'Vijfde Monarchie Mannen' actief. Zij geloofden dat de val van het Romeinse/Roomse Rijk zou aanbreken en meenden dat dit zou plaatsvinden in vanaf ca 1650 tot 1668. Zie Chr. Love, preek Coll. 3: 4. Sommigen baseerden zich op Daniël 12. Men berekent onder meer vanaf ca. 321 de tijd van Constantijn de Grote vermeerderd met 1290 en 45 jaar en de uitkomst is het jaar 1656.

Drs. R. J. van Elderen schrijft: "De Congregationalist *John Archer* stelde de val van Rome en het begin van Christus' Rijk in 1666; de roeping van de Joden zou in 1650 of

1656 plaatsvinden, waarna ze nog 45 jaar onder grote druk zouden staan van de pauselijke macht, de Turken en de heidenen.

Sherwin, *Considerations*, pag. 21, verwachtte in 1656 het begin van het herstel van Israël, zowel geestelijk als burgerlijk; na 45 jaar zouden dan de Paus en de Turken vernietigd en de Joden geheel verlost worden door de Wederkomst van Christus. Daniël 12. Rond 1700 zou Christus dan verschijnen en de gestorven heiligen opwekken, waarna het duizendjarig rijk een aanvang zou nemen.

De Congregationalist *Peter Sterry* verwachtte de roeping der Joden, maar nog niet hun bekering, rond 1652; van 1656 tot 1696 zou dan een tijd van geweld en ellende volgen, waarin de rechtvaardigen en onrechtvaardigen gescheiden zouden worden. Daarna zou het rijk van Christus aanbreken.

Volgens de Congregationalist *Nathanael Holmes* zou in het jaar 1650 de bekering der Joden beginnen, die in 1666 voltooid zou zijn.

Volgens de Puritein *Moses Wall* was het precies in de Schrift beschreven wanneer de bekering der Joden zou plaatsvinden, maar was deze datering moeilijk uit de Schrift af te leiden, omdat het menselijk verstand zo duister was. Zelf hield hij vast aan 1655 als het jaar waarin de Joden zich zouden bekeren.

Naast deze meer algemeen aanvaarde opinies waren er nog afwijkende opvattingen over de datering van de verwachte gebeurtenissen."

Toekomst voor Israël; een theologisch historisch onderzoek naar de visie op de bekering der Joden en de toekomst van Israël bij de Engelse Puriteinen in de periode 1547-1670.

Toen echter in 1660 de Britse monarchie hersteld werd, bleken de verwachtingen ijdel. Ook hier was het gevolg, dat het chiliastisme een slechte klank kreeg, alsof het automatisch verbonden zou zijn met radicalisme.

(4) Kantekenaars over toekomstverwachting

De reformatoren hebben te weinig aandacht aan de chiliastische verwachtingen die bij de oude kerkvaders waren. De kantekenaars wijzen regelmatig diverse visies aan van enkele theologen en wijzen geven de voorkeur aan een bepaald mening, zonder anderen sterk te veroordelen. Bij de honderdvierenveertig duizend in Openbaring 7: 4 zegt de kanttekening: 'Sommigen nemen dit in eigenlijke zin voor de uitverkorenen uit de Joden, onder welker benaming nu geen orde wordt gehouden, zoals in het Oude Testament, omdat God in het Nieuwe Testament al degenen die Hem liefhebben op één lijn heeft gesteld, en in Christus noch Jood, noch Griek, noch dienstbare, noch vrije wordt aangezien; Gal. 3: 28. Anderen nemen het voor het Israël Gods uit Joden en heidenen bijeen gevoegd, die gedurende den tijd van de heerschappij van de antichrist door de Heere zijn vergaderd'

Wellicht vinden we onder de eerste groep sommigen theologen die een andere visie op Israël en de Kerk ontwikkelden en oog hadden voor de landbelofte. De geloofsverwachting van de oude kerkvaders en latere theologen voorafgaand aan de Statenvertalers die over de onvervulde Profetie geschreven hebben, worden beschreven in Openbaring 20 vers 1, no 1. De Statenvertalers, - voornamelijk opgesteld door A. Walaeus, - geven hun mening weer over hun onderscheiden inzichten van het duizendjarig rijk.

"Dit hoofdstuk is wat zwaar om te verstaan, en wordt door de uitleggers verschillend verklaard. Enigen menen, dat hetgeen hier verhaald wordt, nog alles moet geschieden, en dat na de ondergang van de antichrist, waarvan in Openb. 18, 19 is gesproken; en dat dan de satan eerst zal gebonden worden, de Joden tot Christus bekeerd, en de

rechte Kerk van Christus in groot aanzien, goeden vrede en welstand, over alle volken der wereld zal heersen, en dat duizend jaren lang; in het begin van welke duizend jaren al de martelaars zouden opstaan uit de doden, en zich bij deze Kerk voegen, *of in de hemel tot Christus opgenomen worden*, totdat na de duizend jaren, de satan weder ontbonden zijnde, de overige ongelovige volken, die door God en Magog verstaan worden, hun nieuwen krijg zullen aandoen. Maar dat Christus dan komende ten oordeel, Zijn Kerk ten volle zal verlossen, en den satan met al zijn dienaars in den poel des vuurs in eeuwigheid verwerpen.

Dit gevoelen is zeer oud, ook onder vele oudervaders geweest, en wordt door enige leraars ook heden weder vernieuwd, omdat het schijnt, dat de letter van de tekst van Openb. 20 het meebrengt.

Doch, wanneer alles wel overwogen wordt, zo kan het met de gedurige zin van Gods Woord niet bestaan, om deze redenen:

- I. Omdat in Openb. 19:19, 20 is aangewezen, en uit 2 Thess. 2:8 ook bewezen, dat de antichrist en zijn rijk niet geheel zal teniet gedaan worden, dan in de laatste komst van Christus ten oordeel.
- II. Omdat de bekering der Joden geschied zijnde, volgens de voorzegging van Paulus, Rom. 11 en 2 Cor. 3:16 nochtans nergens zulk een stand der Kerk wordt beloofd, die zonder kruis, strijd en vervolging door de gehele wereld zou zijn, gelijk hiervoor Openb. 19:11 bewezen is. Want het blijkt altijd waar, hetgeen Paulus zegt, 2 Tim. 3:12: Allen die godzalig willen leven in Christus Jezus, zullen vervolgd worden, en inzonderheid omtrent het einde van de wereld, waarvan Christus zegt, Luc. 18:8: Doch de Zoon des mensen als Hij komt, zal Hij ook geloof vinden op aarde? En hetgeen Paulus zegt, 2 Tim. 3:1: In de laatste dagen zullen zware tijden ontstaan.
- III. Omdat het strijdt tegen het artikel van de opstanding uit de doden, dat zo vele miljoenen van martelaars, als er in de wereld zijn geweest, in het begin van deze duizend jaren alleen zouden opstaan, en in deze wereld zouden blijven leven, gelijk sommigen menen, *óf tot Christus in de hemel met hun lichamen alleen zouden opgenomen worden, gelijk anderen van hen gevoelen*; daar de Schriftuur alom getuigt, dat ál de doden tegelijk, en eerst ten laatsten dage, zullen opstaan. Zie hiervan Joh. 5:28 en Joh. 6:44 en Joh. 11:24. Zie ook 1 Cor. 15:52, 1 Thess. 4:16 en hierna in Openb. 20:12, 13. Om deze en dergelijke redenen, zo moet Openb. 20 op een andere wijze verstaan worden, gelijk in de verklaring zal aangewezen worden." Einde kanttekening.

Uit de bovenstaande opmerkingen van de kanttekenaars blijkt dat het geloof in de eerste opstanding hun aandacht heeft gehad: 'Het gevoelen is zeer oud, ook onder vele oudervaders geweest, en wordt door enige leraars ook heden weder vernieuwd, omdat het schijnt, dat de letter van de tekst van Openbaring 20 het meebrengt.' Op een verstandige wijze wordt in bovengenoemd stuk de visie van vele oudervaders en enige leraars tijdens en na de Reformatie beschreven en weerlegd.

De omschrijving van de oude kerkvaders over hun toekomstverwachting wordt door de kanttekenaars niet als *ketters* beschouwd, maar *als een persoonlijke overtuiging* geëerbiedigd, hoewel de kanttekenaars een andere mening hadden over de opstanding van de martelaren.

(5) (Nadere) Reformatorische toekomstverwachting

De eerste groep van theologen die afweken van de door Luther en Calvijn uitgestippelde lijn, omvat die gereformeerde theologen die meenden dat Romeinen

11:26 en vervolg wel degelijk over het etnische Israël en niet over een of ander 'geestelijk' Israël spreekt. Zij waren zich er terdege van bewust dat zij daarmee afweken van de lijn Augustinus – Hiëronymus – Melanchton - Calvijn. Tegelijk vergeestelijkten zij echter, net als vroegere theologen, de Oud Testamentische profetieën en wilden zij niets weten van een letterlijke terugkeer naar en herstel van Israël in Palestina. De Kerk is de Evangelische kerk van Christus en een ander Godsvolk is er niet.

Er volgde wel ontwikkeling in de geloofsvisie. Te noemen valt hier Gisbertus Voetius (1589-1676), die aan een herstel van de twee stammen dacht, en Johannes Hoornbeeck, die een herstel van alle twaalf stammen geloofde. De idee van een terugkeer naar Palestina en een herstel van Jeruzalem wezen zij af, net als de voetiaanse predikanten Franciscus Ridderus en Abraham Hellenbroek deden. Zij zijn dus allen echte Augustinianen: de Kerk is het 'geestelijk Israël, de profetieën worden vergeestelijkt, dus géén letterlijk herstel van Israël in het beloofde land, en al helemaal géén nieuwe tempel. Israël wordt slechts geestelijk hersteld, dat wil zeggen: in de eindtijd komt het massaal tot bekering en wordt dan toegevoegd aan het ene verbondsvolk van God in alle tijden.

De meeste Coccejaanse theologen denken langs de lijnen van Johannes Coccejus (1603-1669), zoals Jacobus Alting, Henricus Groenewegen, David Flud van Giffen, Franciscus Burman sr. Zij geloofden in *de bekering van het volk der Joden en wederkering tot hun land*. Deze theologen liggen in de lijn van reformatoren, zoals Martin Bucer, Theodorus Beza, de opvolger van Calvijn en Franciscus Junius, Petrus Martyr, Andreas Osiander en David Paraeus, en Britse puriteinen als Thomas Brightman, William Perkins, Sir Henry Finch, James Durham, George Hutcheson en een groot aantal anderen.

Deze theologen geloofden in een nationaal herstel van Israël in zijn eigen land. Het is wel heel bijzonder dat zij dat deden in een tijd dat politiek gezien in het geheel geen uitzicht was op een dergelijk nationaal herstel. Omtrent de tijd van de Reformatie veroverde het Ottomaanse Rijk het Midden-Oosten (1516-17), inclusief Palestina. In 1529 en 1683 bedreigden de onoverwinnelijk lijkende Ottomanen zelfs Wenen. Hun macht zou in het Heilige Land maar liefst exact vier eeuwen duren (tot 1917, tegen het einde van de Eerste Wereldoorlog, toen Palestina in Britse handen kwam).

Vooraf moeten we met ere noemen Jacobus Koelman (1631-1695) en Wilhelmus á Brakel (1635-1711) en Theodorus van der Groe (1705-1784) wiens visies hierna uitvoerig aan de orde komen. Mede onder invloed van Schotse en Engelse puriteinen geloofden zij op grond van de Bijbelse profetieën nadrukkelijk in een nationaal herstel van zowel de twee als de tien stammen van Israël. Dat betekende volgens hen ook terugkeer naar het beloofde land en herstel van de heilige stad Jeruzalem. De belangrijkste werken van Koelman waarin deze materie aan de orde komt, zijn: *'Korte opgaaft der voornaamste redenen waarom wij de verbetering van Christus' Kerk verwagten mogen'* (1672) en zijn *Sleutel ter opening van de donkerste kapitelen in de Openbaaringe gedaan aan Johannis op het eiland Patmos*. De Schrift is over dit herstel van Israël volgens Koelman zo duidelijk 'dat het een groot wonder mag heten dat vele gereformeerden daar nog zo blind voor zijn en behept met vooroordelen'. Zelfs in Ezechiël 40-48 vat hij het Israël, dat daarin genoemd wordt, letterlijk op. Al gelooft hij niet in een letterlijke herbouw van de tempel en het herstel van de offerdienst.

Koelman ziet de vervulling van deze profetieën in het kader van de grote bloeitijd van de Kerk in de laatste dagen. Dit zijn de 'duizend jaren van de Christusregering

(Openbaring 20:1-7). Het herstel van Israël beschrijft hij als de overgang van Israël tot de christelijke godsdienst, en dat zal een 'groot deel / ja het bijzonderste deel van dien heerlyken stand der Kerke weezen'. Men moet dit zo verstaan worden dat de 'duizend jaren' niet toekomstig zijn, maar dat 'de bloeitijd van de kerk in principe reeds in Koelmans dagen was ingegaan en gaandeweg in glorie en omvang zou toenemen'.

Een vermaard predikant, Theodorus van der Groe staat bekend als een onpartijdig exegeet en oprecht bevindelijk leraar, die Gods Woord verklaarde zoals het beschreven is, zonder zich te conformeren aan collega's die een andere visie voerden. Hij gelooft in een geestelijk én nationaal herstel van Israël in het Heilige Land: Ook was Van der Groe een overtuigd aanhanger van 'een verheerlijkte staat van de Kerk, waarin de gelovigen met Christus als Koning tijdens de duizend jaren zullen regeren!' De gedachte van een persoonlijk, zichtbare regering van Christus vanuit Jeruzalem verwierp hij. Zie voor een uitvoerige analyse van Nederlandse theologen die over het chiliasme geschreven hebben het standaardwerk van **Dr. M. van Campen. Gans Israël, deel II.**

In het algemeen vertoonden de Nederlandse predikanten die de meest uitgesproken opvattingen over de toekomst van Israël hadden, de meeste verwantschap met Puriteinen als Joseph Mede, Thomas Brightman, Thomas Goodwin, John Owen, W. Greenhill, Thomas Shepard; en van de Schotten, Thomas Boston, George Hutcheson, James Durham en Samuel Rutherford.

**4. Verklaring van de Openbaring van Johannes,
Door
Wilhelmus á Brakel 1635-1711**

Redelijke Godsdienst, Deel 3

(a) *En ik zag een engel afkomen uit de hemel, hebbende de sleutel des afgronds, en een grote keten in Zijn hand.*

Deze zaken moet men niet letterlijk verstaan, want het is een gezicht, dat in vertrekking van zinnen gezien werd. De Heere Jezus is de Engel, in Wiens binnenste de naam Jehovah is, de Engel des Verbonds, Die de satan de kop vermorzeld heeft, Die de sleutel van de hel en des doods heeft. Die heeft alleen macht om de satan te binden en te ontbinden. En als dat geschiedt van een geschapen engel, dan krijgt die toch commissie en kracht van de Heere Jezus, 't welk hier door sleutel en keten te kennen gegeven wordt.

(b) Aan wie wat gedaan wordt. Deze wordt vers 2 genoemd: *En Hij greep de draak, de oude slang, welke is de duivel en satanas.*

Wie deze is, geven de benamingen genoeg te kennen. 't Zijn schrikkelijke namen van de overste van de duivelen, waaronder al zijn engelen inbegrepen zijn. Hij wordt zo genoemd wegens zijn boosheid, haat tegen Christus en Zijn kerk, bestrijding ervan en zijn venijnigheid en listigheid.

(c) Wat de Engel aan de draak doet, vs. 2, 3, *En bond hem duizend jaren; en wierp hem in de afgrond, en sloot hem daarin, en verzegelde dien boven hem, opdat hij de volken niet meer verleiden zou, totdat de duizend jaren zouden geëindigd zijn. En daarna moet hij een kleinen tijd ontbonden worden.*

Al is de duivel ten uiterste boos, zo heeft hij toch geen macht om zijn boosheid naar zijn wil uit te voeren. Al wat hij gedaan heeft en doet, is enkel door toelating van de Heere Jezus, en dat met bepaling van trap en tijd. De duivelen vrezen voor de afgrond, daarom baden ze de Heere Jezus, dat hij hen daarheen niet wilde verbannen. Nu wordt hij gegrepen, gebonden in de afgrond geworpen, daarin gesloten en verzegeld, en dat te dien einde, *opdat hij de volkeren niet meer verleiden zou.*

Hij is een mensenmoorder, hij zaait ketterijen, hij verblindt de zinnen van de ongelovigen, heerst over hen, en houdt ze onder zijn strikken gevangen, en bestrijdt de gelovigen op allerlei wijze. Maar nu zal hem dat afgesneden worden, en dat voor de tijd van duizend jaren, een eigenlijke en bepaalde tijd van duizend jaren of daaromtrent, zolang *totdat de duizend jaren geëindigd zouden zijn*, en niet langer; want *daarna moet hij een kleine tijd ontbonden worden.*

Dat is niet zó te verstaan, alsof er in die tijd van de duizend jaren volstrekt geen duivelen meer op de aarde zouden zijn. Hij zal altijd als een brullende leeuw omgaan, zoekend wien hij mocht verslinden. Maar 't ziet op de publiekheid; hij zal geen openbare staande partij tegen de kerk kunnen uitmaken, zoals hij deed, éérst door de heidense keizers, en daarna door de Antichrist, en wat hij ná de duizend jaren weer doen zal door Gog en Magog. Wanneer de duizend jaren van de binding des satans beginnen, en of zij eentijdig zijn met de duizendjarige overheersing van de heiligen, zullen wij een weinig verder aantonen.

IV. 2. De hoedanigheden en omstandigheden van de heerlijken staat van de kerk worden

- a. éérst volstrekt voorgesteld,
- b. daarna in vergelijking,
- c. en dan van haar geluk.

(a) Volstrekt, vs. 4, *En zag tronen, en zij zaten op dezelve; en het oordeel werd hun gegeven: en ik zag de zielen dergenen, die onthoofd waren om de getuigenis van Jezus, en om het Woord Gods, en die het beest noch deszelfs beeld niet aanbeden hadden, en die het merkteken niet ontvangen hadden aan hun voorhoofd en aan hun hand; en zij leefden en heersten als koningen met Christus, de duizend jaren.*

De personen van welke hier gesproken wordt, zijn zij, - niet die in 't vorige beschreven waren, maar – die in 't volgende beschreven worden, namelijk *de zielen dergenen, die onthoofd waren*. De zielen zijn onsterfelijk, met het lichaam verenigd zijnde, maken een mens uit. De *zielen* herleven niet, de zielen zitten niet op tronen, de zielen heersen niet als koningen, dat is eigen aan *mensen*. Nochtans wordt het hier de zielen toegeschreven, waaruit men afnemen kan, dat hier niet van een lichamelijke opstanding gesproken wordt. 't Waren zielen dergenen, die onthoofd waren, een soort doding wordt uitgedrukt, en al andere soorten worden daaronder begrepen. 't Waren martelaren, die om de zaak van Christus en om de leer van de waarheid op allerlei wijzen gedood waren, en met hun dood de waarheid bevestigden. Die openbaar tegen de Antichrist waren uitgekomen en toonden, dat zij de minste gemeenschap met het Beest en zijn afgodisch beeld niet hebben wilden. 't Waren die welke getuigenis gegeven hadden voor Christus, en tegen de Antichrist, en daarom onthoofd, gehangen, verbrand waren.

Van hen wordt gezegd, *zij zaten op tronen*, dat is de belofte, Openb. 3:21. Zij kwamen aanzienlijk, heerlijk voor de dag, die tevoren in verachting waren gedood. Koningen zitten op tronen, rechters zitten op de rechterstoelen; deze zielen zouden beide als koningen heersen en als rechters oordelen, daarom past hen een troon.

Het oordeel werd hun gegeven om te veroordelen alle valse leringen, ketterijen, afgoderijen en godloosheden van het Antichristendom; en de zaak van de Heere Jezus als heilig en rechtvaardig te verklaren, waarin dan tevens hun rechtvaardige zaak openbaar werd. Zij leefden, zij kwamen levendig, geestelijk, vrolijk voor de dag, en verschenen in 't openbaar, die te voren als dood, als verloren, als niet geacht werden. *Zij heersten als koningen met Christus*. Zij triomfeerden over de Antichrist en alle vijanden, zij zijn als koningen vrij, heerlijk, moedig, ontzaglijk door Christus' heerlijkheid, die Hij op hen gelegd heeft, door zijn Geest en kracht. En zij hebben in Hem deel aan Zijn heerschappij.

De tijd, hoelang, is *duizend jaren*, die eigen tijd, in welken de satan gebonden was. Niet zó, dat de binding des satans de oorzaak was van deze heerlijkheid, maar 't is alleen een wegruiming van datgene, hetwelk tevoren hinderde. *'t Zijn effen duizend jaren of daaromtrent*.

V. (b) In vergelijking wordt de heerlijke staat van de kerk voorgesteld, éérst met de vijanden, en dan met de eeuwige heerlijkheid.

In vergelijking met de vijanden, vs. 5, *Maar de overigen van de doden werden niet weder levend, totdat de duizend jaren geëindigd waren. Deze is de eerste opstanding*. De overige van de doden zijn niet andere gelovigen, die geen martelaren geweest zijn, ook niet alle andere godlozen, maar *de partij van de kerk* wordt door de overige doden verstaan. Zoals de duivel duizend jaar zal gebonden zijn, zo zal ook de godloze partij

die tegen de kerk is, die duizend jaar ingetoomd worden, zodat ze geen macht en als geen leger te velde kunnen brengen om de kerk te bestrijden en te verdrücken.

Zoals *het herleven* van de martelaren is de openbare, voor-de-dagkoming van hun zaak, door de heerlijke vertoning van de kerk in de wereld, zo is het *niet wederom herleven* van de overige doden, hun demping en ten onderhouding; zodat ze niets kunnen beginnen tegen de kerk, maar zullen zijn alsof zij dood waren, die inderdaad dood zijn in de zonde.

Deze herleving van de kerk ná de verdrücking door de Antichrist, is *de eerste opstanding*, in vergelijking met de opstanding, die de kerk deelachtig zal worden ná de strijd met Gog en Magog, waarop de eeuwige heerlijkheid zal volgen, van welke in het volgende vers wordt gesproken.

VI. (c) Het geluk dergenen, die aan die staat deel zullen hebben, is vs. 6, *Zalig en heilig is hij, die deel heeft in de eerste opstanding; over deze heeft de tweede dood geen macht; maar zij zullen priesters Gods en van Christus zijn, en zij zullen met Hem als Koningen heersen duizend jaren.*

Dit toont dat allen die dán leven zullen, - niet allen die dan in de kerk zijn, - maar die waarlijk deel aan die heerlijke staat zullen hebben, die waarlijk de geestelijke goederen van het Genadeverbond, (welke in die tijd overvloediger zullen meegedeeld worden,) zullen deelachtig zijn, dié zijn zalig en heilig, die zullen de verzoening en vrede met God op een uitstekende wijze kennen, genieten en God daarover verheerlijken, als ooit tevoren aan de kerk werd gegeven. Dié zullen uitmunten in heilig sieraad, meer dan de kerk ooit tevoren; doch 't zal nog alles onvolmaakt zijn.

't Is licht te zeggen dat de mens van natuur dood is in zonden en misdaden, wat de eerste dood is en wat de bekering is de eerste opstanding uit de dood; dat een onbekeerde, in zijn zonden stervende, verdoemd wordt in de hel. En dat de tweede dood, *de verdoemenis* mag genoemd worden; - en dat die deel heeft aan de wedergeboorte, de eerste opstanding, in de eeuwige dood, de verdoemenis, niet zal komen, maar deel zal hebben aan de zalige opstanding ten jongsten dage, en in de eeuwige heerlijkheid zal ingaan; 't welk men *de tweede opstanding*, ten opzichte van de wedergeboorte, kan noemen - dit, zeg ik, is gemakkelijk te zeggen. Het is in zichzelf waarheid, maar 't is bedenkelijk of het past op deze tekst.

Er is een politieke, of *een burgerlijke dood*, waardoor men verstaat in een onbekende en verachte toestand te zijn. Er is ook een politiek of *burgerlijk leven*, als men in 't openbaar in een bekende, geachte en heerlijke toestand verkeert. In deze zin wordt van de verloren zoon gezegd: Luk. 15:32 ... *deze uw broeder was dood, en is weder levend geworden.*

In enige gelijkheid kan men van de kerk zeggen, dat ze in de tijd van de overheersing van de Antichrist *als dood* was, niet in zichzelf, want er was geestelijk leven in, maar in opzicht van *de openbaring en heerlijke vertoning in de wereld*, zoals in dit opzicht van de twee getuigen, in hfdst. 11:15, gezegd wordt *gedood te zijn*.

Het komen uit die doodse staat en het heerlijk voor de dag komen van de kerk was een opstanding, *een leven uit de doden*, Rom. 11:15. In die zin komt de kerk in de tijd van Gog en Magog weer in een lage en verachte staat, 't welk opnieuw is als een dood. Daaruit zal de kerk door de heerlijke verschijning van Christus ten oordeel weer verlost worden en in onbedenkelijke heerlijkheid voor 't oog van de hele wereld aan

Christus' rechterhand gesteld worden; 't welk is *een wederom herleven*. Zodat de éérste dood is *de staat onder de Antichrist* en onder zijn bestrijding. De éérste opstanding is de heerlijke staat van de kerk ná de strijd te Armagéddon en na de vernietiging van de Antichrist. De tweede opstanding is de zalige opstanding en plaatsing aan Christus' rechterhand, ná de opstand van Gog en Magog.

De tekst zegt, *dat hij zalig en heilig is, die deel heeft aan de eerste opstanding en dat de tweede dood hem niet zal beschadigen*. Dat wil zeggen: hij zal niet komen in de staat der verdoemden in de hel, zoals te zien is in vs. 14. Ook al worden zij door Gog en Magog bestreden, *maar hij zal er niet van beschadigd worden*.

VII. De reden van hun gelukzaligheid is: *zij zullen Priesters Gods en van Christus zijn*. Zij zijn Gods eigendom, afgescheiden van de wereld. God en niet het aardse is hun deel. Zij zullen de vrije toegang tot God hebben en uitmunten in geestelijk sieraad. *Zij zullen met Hem als koningen heersen duizend jaren*. Niet Christus met de gelovigen, maar de gelovigen met Christus. In Hem alleen is der gelovigen heersen gegrond, zij heersen dóór Hem. Onder de Antichrist liet de Heere Jezus Zijn koninklijke macht zozeer niet zien, maar daarná vertoonde de Heere Jezus, dat Hij Sions Koning was, een Koning der koningen. Het heersen wil niet zeggen, over andere mensen te gebieden, maar 't is geestelijk te verstaan; zoals dit de gelovigen beloofd wordt: *Gij zult mij een priesterlijk koninkrijk zijn*, Exod. 19:6. *Gij zijt een koninklijk priesterdom*, 1 Petrus 2:9; Openb. 5:10.

Zij hebben een koninklijk hart, zijn vrij, hebben koninklijke heerlijkheid, koninklijke goederen, en zweven als overwinnaars boven alles, over duivel, wereld en verdorven vlees. Dit zullen zij genieten *duizend jaren*. Dit moet men niet verstaan van ieder gelovige op zichzelf genomen, want Methúsalems jaren zullen niet terugkomen. Zij zullen sterven zoals de mensen nu. Zeventig of tachtig jaren zal dan zowel het leven van de mensen zijn als nu. Maar men moet het *collectief* verstaan, alle gelovigen samen genomen, als één kerk uitmakende, en allen hebbend dezelfde Geest, dezelfde waarheid, dezelfde zaak van Christus, dezelfde belijdenis, 't zelfde geestelijk leven. In die zin *zullen de gelovigen heersen duizend jaren*. In die zin zullen ze door Gog en Magog niet beschadigd worden.

VRAGEN BEANTWOORD OVER DE HEERLIJKE KERKSTAAT

VIII. Tot meerder opening van deze zaak zullen wij enige vragen beantwoorden, doch in 't kort.

Vraag 1. *Of in de laatste tijd van de wereld een heerlijke staat van de kerk, op aarde te verwachten is?*

Antwoord: *Dit is het gevoelen van zeer vele uitnemende godgeleerden van alle tijden, en van ver de meeste in onze dagen. En 't is mij zo klaar uit het Woord Gods, dat ik daaraan gans geen twijfeling heb.*

Zie dit:

1. In dit hoofdstuk, als de Antichrist geheel vernietigd zal zijn en vóórdat Gog en Magog zullen opstaan, zal de duivel zó ingebonden zijn, dat hij geen strijdende partij tegen de kerk zal kunnen ter baan brengen, vs. 1-3. Dan zullen de heiligen met Christus als priesters en koningen heersen, vs. 4, 6.

2. Onder de zevende bazuin zullen de koninkrijken van de wereld in Christus geloven, en zich onder Christus en Zijn dienst buigen. Openb. 11:15. *De koninkrijken der wereld zijn geworden onzes Heeren en van Zijn Christus.* Dit geeft te kennen een buitengewone toevloed van allerlei natiën tot Christus en Zijn dienst. 't Welk niet anders dan de kerk heerlijk kan maken.
3. De heerlijke staat van de kerk blijkt uit de beschrijving van de goederen en hoedanigheden, die ze in die dagen hebben zal, die wij in de volgende vraag zullen aantonen.

IX. Vraag 2. *Waarin zal de heerlijkheid van de kerk bestaan?*

Antwoord. Eerst zullen wij enige bijzonderheden aantonen, en dan uit alle tegelijk genomen de sluitreden opmaken, *dat er nog zulk een heerlijke staat van de kerk te verwachten is.* De bijzondere zegeningen zijn;

1. De Antichrist, die de kerk zoveel kwaads gedaan heeft, zal geheel vernietigd zijn en blijven. Dit is in het vorige hoofdstuk getoond.
2. De duivel zal ingebonden worden, zodat hij geen openbare tegenpartij tegen de kerk strijdende zal kunnen opmaken, zoals hij eerst door de heidense keizers, en daarna door de Antichrist gedaan heeft, en nu nog doet. Zie vs. 1, 2, 3.
3. De Turk, de ervvijand van de kerk, zal geheel verbroken worden, om de weg te banen tot het **samenbrengen en het bekeren van de Joden; en door hen tot bekering van de Oosterse volkeren.** Dit werd getoond in hfdst. 16:12.
4. De gehele Joodse natie zal onze Heere Jezus erkennen, als zijnde de Ware, de Enige en aan hén beloofde Messias. Zij zullen zich tot Hem bekeren, Hem zonderling liefhebben, eren en verheerlijken. Zie DEEL 2.
5. Er zal zijn een wonderlijke ijver onder de heidenen zijn om Christus te kennen en in Hem te geloven. De kennis van de Heere Jezus, de liefde tot Hem, de ijver voor Hem, de heiligheid des levens, de heerlijkheid, zal zó groot zijn in de Joodse natie, dat de heidenen tot hen zullen toevloeien en tot het geloof in Christus. *Indien hun verwerping de verzoening is der wereld, wat zal de aannemingwezen, anders dan het leven uit de doden?* Rom. 11:45. Als Juda en Israël een vloek zouden geweest zijn onder de heidenen, en zij wederom tot zegening zouden zijn. *Dan zal het geschieden dat tien mannen uit allerlei tongen van de Heidenen grijpen zullen, ja, de slip grijpen zullen van één Joodsen man, zeggende: wij zullen met ulieden gaan; want wij hebben gehoord, dat God met ulieden is,* Zach. 3:13, 23. *Maar in het laatste der dagen zal het geschieden, dat de berg van het huis des Heeren zal vastgesteld zijn op de top der bergen; en hij zal verheven zijn boven de heuvelen, en de volken zullen tot hem toevloeien. En vele heidenen zullen heengaan, en zeggen: komt en laat ons opgaan tot den berg des Heere, en ten huize van de God Jacobs, opdat Hij ons lere van Zijn wegen, en wij in Zijn paden wandelen,* Micha 4:1, 2.
6. Er zal een uitnemende vreedzaamheid zijn en kennis van de Goddelijke verborgenheden: Jes. 11:9, *Men zal nergens leed doen, noch verderven op den ganse berg Mijner heiligheid; want de aarde zal vol kennis des Heeren zijn, gelijk de wateren de bodem der zee bedekken.* Jes. 60:17, *Ik zal uw opziensers vreedzaam*

maken, en uw drijvers rechtvaardigen. Vs. 18, Uw muren zult gij heil heten, en uw poorten lof. Vs. 19, Maar de Heere zal u wezen tot een eeuwig Licht.

7. Er zal zijn een uitnemende heiligheid zijn. Jes. 60:21, *Uw volk zullen allen te samen rechtvaardigen zijn. Zach. 14:21, Daar zal geen Kanaäniet (openbare godloze) meer zijn in het huis des Heeren der heirscharen te dien dage. Vs. 20. Te dien dage zal op de bellen der paarden staan: De heiligheid des Heeren. Vs. 21, Ja, al de potten in Jeruzalem ... zullen den Heere der Heirscharen heilig zijn, enz. 't Welk uitdrukkingen zijn, die grote heiligheid in al hun bedrijf te kennen geven. Zach. 12:8, Die onder hen struikelen zou, zal te dien dage zijn als David; en het huis Davids zal zijn als goden, en als de Engel des Heeren voor hun aangezicht.*
8. De Heere zelf zal Zich bijzonder in hen tegenwoordig vertonen. Zach. 2:4. *Jeruzalem zal dorpswijze (zonder wallen en sterkten, zeer ver wijd en zijd uitgebreid) bewoond worden, vanwege de veelheid der mensen en der beesten, die in het midden derzelve wezen zal. Vs. 5, En Ik zal haar wezen, spreekt de Heere, een vurige muur rondom, (om voor hen in plaats van sterke wallen te zijn, die ze niet zullen behoeven) en Ik zal tot heerlijkheid wezen in het midden van haar. Zef. 3:17, De Heere uw God is in het midden van u, een Held, Die verlossen zal; Hij zal over u vrolijk zijn met blijdschap Hij zal zwijgen in Zijn liefde: Hij zal Zich over u verheugen met gejuich. Jes. 60:19, De Heere zal u wezen tot een eeuwig Licht, en uw God tot uw sierlijkheid.*
9. Jezus alléén zal Koning zijn, de kerk zal haar eigen kerkstaat hebben, en geen overlast lijden van enige overheid. Zach. 14:9, *De Heere zal tot Koning over de ganse aarde zijn; te dien dage zal de Heere één zijn, en Zijn Naam één. Dan. 2:44, Doch in de dagen van die koningen zal de God des hemels een koninkrijk verwekken, dat in der eeuwigheid niet zal verstoord worden; en dat koninkrijk zal aan geen ander volk overgelaten worden; het zal al die koninkrijken vermalen en te niet doen, maar zelf zal het in al eeuwigheid bestaan. Dan. 7:27, Maar het rijk, en de heerschappij, en de grootheid der koninkrijken onder de ganse hemel, zal gegeven worden den volke der heiligen van de hoge plaatsen, welks rijk een eeuwig rijk zijn zal, en al heerschappijen zullen Hem eren en gehoorzamen.*
10. Er zal een bijzondere vruchtbaarheid van de aarde zijn en overvloed van levensmiddelen, tot onderhoud van de gegoeden en mededeling aan de armen, die er altijd zullen zijn, doch dan rijkelijk zullen worden onderhouden. Ezech. 34:16, *Want Ik zal dezelve, en de plaatsen rondom Mijn heuvel, stellen tot een zegen: en Ik zal de plasregen doen neerdalen op zijn tijd; plasregens van zegen zullen er zijn. Vs.27, En het geboomte des velds zal zijn vrucht geven, en het land zal zijn inkomst geven, en zij zullen zeker zijn in hun land. Amos 9:13, Ziet, de dagen komen, spreekt de Heere, dat de ploeger de maaier, en de druiventreder de zaadzaaier genaken zal; en de bergen zullen van zoeten wijn druipen, en al de heuvelen zullen smelten.*

Al deze teksten spreken niet van de wederkering uit de gevangenschap van Babel, ook niet van de tijd in 't begin van het Nieuwe Testament, maar van de tijd van de bekering van de Joden *in de laatste dagen*, en wat de Heere dan aan Zijn kerk doen zal, zoals de omstandigheden van de teksten tonen en de verstandige lezer zal

kunnen zien. Dit van ieder aan te wijzen, zou te wijdlopijge uitweiding zijn in een korte verklaring van de Openbaring.

Neem dit alles bij elkaar, en u zult de sluitreden vinden. *De Antichrist en de Turk, de twee hoofdvijanden, zullen vernietigd zijn, de duivel zal gebonden zijn, de tijd van duizend jaren. En in die tijd van zijn binding zullen de Joden bekeerd zijn en zal er een buitengewone uitbreiding van de kerk onder de Heidenen zijn. De kerk zal uitmunten in vreedzaamheid, kennis Gods, heiligheid. God zal Zijn tegenwoordigheid in Zijn kerk op een bijzondere wijze vertonen. Jezus alleen zal Koning zijn, en niemand zal de kerk vermogen te overheersen. Maar zij zal onder haar eigen kerkstaat gelaten worden. En er zal een uitnemende vruchtbaarheid zijn. Uit welke niet anders dan een heerlijke staat van de kerk besloten kan worden.*

X. Tegenwerping. *De laatste tijden zullen de allerbooste en ellendigste tijden zijn. Luk. 18:8, De Zoon des mensen, als Hij komt, zal Hij ook geloof vinden op de aarde? Matth. 24:37-39, En zoals de dagen van Noach waren, alzo zal ook zijn de toekomst van de Zoon des mensen. Want zoals zij waren in de dagen voor de zondvloed, etende en drinkende, trouwende en ten huwelijk uitgevende, tot de dag toe, in welken Noach in de ark ging; en bekenden het niet tot dat de zondvloed kwam, en hen allen wegnam; alzo zal ook zijn de toekomst van de Zoon des mensen. 2 Tim. 3:1, Weet dit, dat in de laatste dagen ontstaan zullen zware tijden.*

Antwoord. Omdat ná de duizend jaren nog een geruime tijd zal zijn voordat het laatste oordeel komt, en in die tijd er een groot verval zal zijn, en een boosaardige vervolging van de ware gelovigen door Gog en Magog, zijn evenwel deze teksten niet tegen ons, ofschoon men ze neemt vóór de komst van Christus ten oordeel; want het klemt niet. Want, kort vóór Christus' komst ten oordeel zal er zo'n groot verval zijn in alles. Daarom, er zal vóór dien een heerlijke kerkstaat kerk zijn.

Maar deze teksten zijn tegen hen die de heerlijke staat van de kerk op 't allerlaatste van de wereld stellen, ná de vernietiging van Gog en Magog; welke heerlijke staat volgens hen niet zou zijn *het duizendjarige rijk*, maar een andere tijd, waarvan in Openbaring 21 en 22, - naar hun mening - gesproken wordt; zij verstaan door Gog en Magog de Antichrist.

XI. Vraag 3. *Of de Heere Jezus in 't begin van het Duizendjarig Rijk Persoonlijk naar Zijn menselijke natuur van de hemel zal komen, en die duizend jaren lichamelijk, zichtbaar zal heersen?*

Antwoord. Nee.

- (a) 't Zijn te aardse gedachten, Christus kan zowel regeren in de hemel zijnde, alsof Hij naar het lichaam op aarde was.
- (b) Is er zaligheid in voor de mensen op aarde, dan zouden de verheerlijkten in de hemel de tegenwoordigheid van Christus, waarin ook hun zaligheid bestaat, moeten missen.
- (c) Weinigen zouden op aarde Christus' tegenwoordigheid genieten, omdat Christus maar op één plaats kan zijn, en de kerk zeer wijd uitgestrekt zal zijn.
- (d) En 't is tegen de Bijbel, welke zegt: "Indien Hij op aarde ware, zo zou Hij zelfs geen Priester zijn", Hebr. 8:4.
- (e) Dan hadden de gelovigen geen Voorspraak in de hemel.

- (f) De Schrift meldt van geen andere lichamelijke komst, dan de komst ten oordeel, in de wolken, met de stem des archangels, wanneer alle doden zullen opgewekt worden.

XII. Vraag 4. *Of de martelaren dan naar het lichaam zullen opstaan, duizend jaren leven zonder te sterven, en hier op aarde de heerschappij hebben?*

Antwoord. Nee.

- (a) 't Zijn te aardse gedachten, die een min geestelijk mens licht vervoeren, en tot meer aardse gedachten afleiden. hoewel onder voorwending van geestelijkheid.
- (b) De Schrift kent geen lichamelijke opstanding dan ten jongsten dage, Joh. 6:39, 40, 44; 1 Thess. 4:14-17.
- (c) Zij zullen heersen *in hun zaak*, waarom zij gestorven zijn; *die* zal boven drijven. Evenals van *Elia* werd gezegd, *te zullen komen*; 't welk te verstaan is van *de geest en de kracht van Elia*, Luk. 1:47.
- (d) Het loon zal de martelaren in de tegenwoordigheid van de wereld gegeven worden, als alle gelovigen zullen opstaan, 2 Tim. 4:8. *Voorts is mij weggelegd de kroon der rechtvaardigheid, welke mij de Heere, de rechtvaardige Rechter, in dien dag geven zal; en niet alleen mij, maar ook allen, die Zijn verschijning liefgehad hebben.* 2 Thess. 1:6, 7, *Alzo het recht is bij God verdrukking te vergelden dengenen, die u verdrukken, en u, die verdrukt wordt, verkwikking met ons, in de openbaring van de Heere Jezus van den hemel, met de engelen Zijner kracht.*
- (e) En behalve dat, de heilige martelaren zullen geen vermaak hebben om over anderen lichamen te heersen, de heerlijke hemel te verlaten, en weer op de aarde onder zondige mensen te verkeren.
- (f) Diezelfde, van wie hier gezegd worden *te heersen*, zullen veel kwelling en grote vervolgingen van Gog en Magog moeten uitstaan, wat van de verheerlijkte martelaren niet gezegd kan worden.

XIII. Vraag 5. *Of de kerk in die tijd zal bestaan alleen uit ware gelovigen, zonder vermenging met onbekeerden?*

Antwoord. Er zullen ook dan nog vele onbekeerden in de kerk zijn; maar het getal van de ware bekeerden zal ongelooflijk groot zijn. Geest en leven zullen de kerk vervullen, de Godzaligen zullen dan de overhand en het bestuur van de kerk in handen hebben, de anderen zullen zich geveinsd onderwerpen. En als iemand ergernissen begaat, die zal in de kerk niet geduld worden, maar zal door de kerkelijke tucht of verbeterd óf uitgesloten worden.

Maar als de kerk in die tijd op 't heerlijkste zal geweest zijn, zo zal zij allengskens afnemen, de Godzaligen zullen verminderen en de onbekeerden vermeerderen, zodat deze op 't laatste weer vèr de meesten zullen uitmaken, hetgeen in de opstand van Gog en Magog zal blijken. Wanneer de onbekeerden in de kerk zullen samenspannen met de goddeloze natiën buiten de kerk, hoedanige er dan nog verscheiden zullen zijn. De kerk zal de gehele aarde niet beslaan.

XIV. Vraag 6. *Of de kerk dan alles zal te zeggen hebben, de overheden afzetten, en zelf in haar plaats gaan zitten?*

Antwoord. De politiek en de kerk zullen altijd onderscheiden blijven, zoals het geweest is van het begin van de wereld. Maar de overheden zullen Godzalige leden van de kerk zijn, en het zó goed menen met de kerk, als de getrouwe herders en leraars. Hun regering zal vaderlijk zijn in alle wijsheid, rechtvaardigheid en

goedaardigheid. De kerk zal blijven bij het hare, binnen haar kring, en de overheden onder verscheiden titels, zullen blijven bij hun bestek, ieder in het zijne getrouw. Doch de overheden en volkeren zullen dan tegen elkaar geen oorlog voeren; 't zal een vredige tijd zijn.

Zo zal 't ook zijn ten opzichte van de Joden als zij bekeerd zullen zijn. Dan zal er wel een grote menigte van allerlei natiën tot hen komen en uit hun mond het Evangelie horen, en door hen bekeerd worden, en zij zullen boven allen uitsteken in kennis, liefde tot Jezus, en ijver voor Hem in heerlijkheid en heiligheid; maar 't zal één kerk zijn. *Te dien dage zal de Heere één zijn, en Zijn naam één.* En wat betreft de politieke regering, de Joden zullen hun eigen overheden hebben, in hun omkring blijven, hun gebied niet uitstrekken over de gehele wereld, noch over de gehele kerk. Zij zullen niet zijn als heren en wetgevers over anderen natiën; dat leert ons de Bijbel niet.

XV. Vraag 7. *Of het zulk een gezegende tijd zal zijn, dat de aarde vanzelf overvloedig alles zal voortbrengen, en een ieder met rijkdom vervuld zijn?*

Antwoord. Aan zulk een Turkse hemel zouden de luie en lekkere mensen wel behagen hebben. De Heere zal het aardrijk zegenen en vruchtbaar maken; maar die ordonnantie Gods zal blijven: *in 't zweet uws aangezicht zult gij uw brood eten*; de armen zullen onder u niet ophouden, *rijken en armen zullen elkaar ontmoeten.*

Tegenwerping. *Men mocht denken, als men door het Duizendjarig Rijk niet anders verstaat dan van § 8 tot hiertoe gezegd is, dan zal er zo grote uitnemendheid niet te verwachten zijn, als men doorgaans vaststelt.*

Antwoord. Die zich grote en aardse en lichamelijke heerlijkheid en heerschappij inbeelden, zouden zich bedrogen vinden, als zij die tijd beleefden. Maar die met een geestelijk hart en oog beschouwt, de bekering van de Joden, de grote toevloed van de heidenen en de uitgebreidheid van Jezus' koninkrijk op aarde, de overvloedige uitstorting van de Heilige Geest, de grote mate van kennis, liefde, vrede, heiligheid, de vrijheid van de kerk, staande in haar eigen kerkbestuur, zonder indring en kwelling van buiten; de goedaardige en rechtvaardige regering van de overheden, en de lichamelijke zegeningen, en Gods klaarlijkelijke tegenwoordigheid in Zijn kerk, haar zegenende en verblijdende; die dit, zeg ik, met een geestelijk hart en oog inziet, die zal de heerlijkheid van die tijd zien en met al zijn hart daarnaar verlangen. Wanneer komt die tijd?

XVI. Vraag 8. *Of de duizendjarige binding van de satan, en de duizendjarige heersing van de heiligen ééntijdig zijn, dan of ze in tijd verscheiden zijn?*

Antwoord. Zij zijn ééntijdig. De duivel is in sommige opzichten wel enigszins gebonden ten tijde van Christus en de apostelen, ook ten tijde van Constantijn de Grote, alhoewel dat geen binding des satans in Gods Woord genoemd wordt. Van deze spreken wij hier niet, maar van deze binding in dit hoofdstuk, deze zeggen wij, is dezelfde tijd met de overheersing van de kerk. 't Blijkt,

1. Uit de tegenstelling van de twee strijdende partijen: *de satan en de kerk.* 't Is in de natuur bekend, dat de een partij zoveel verliest als de andere wint, en dat de een zoveel wint als de andere verliest, zo dan kan hier binden van de satan en heersen van de kerk tegen elkaar worden gesteld, daarom zijn ze eentijdig.

2. Uit het doeleinde van des duivels binding, 't welk is, opdat hij de volkeren niet meer verleiden zou. Op diezelfde tijd dan, als de duivel gebonden is, houdt de verleiding op, en waar die verleiding ophoudt, daar bloeit de kerk.
3. Zo het twee verscheiden 1.000 jaren waren, dan moest de duivel (want als de kerk heerst dan is hij gebonden) 2.000 jaren gebonden zijn, éérst in een tijd, als de kerk verdrukt en ten uiterste beangst was, - 't welk toch niet zijn kan - en daarna als de kerk heerst. Nu, hij zou maar één duizend jaren gebonden zijn, en de kerk zou maar één duizend jaar heersen. Daarom is het dezelfde tijd, 't zijn dezelfde duizend jaar.
4. De tekst wijst het met de vinger aan, dat het dezelfde duizend jaren zijn; want als vers 2 de tijd van de binding genoemd wordt, staat er **chilia etee, duizend jaren**, en als daarna de tijd van de heersing van de kerk genoemd wordt, zo staat er telkens **ta chilia etee, die duizend jaren**; wijzend op de duizend jaren, die tevoren genoemd waren. En tevoren waren er geen duizend jaren genoemd, dan de duizend jaren van de binding des satans. Zo zijn die duizend jaren dezelfde tijd.
5. Na de eerste duizendjarige binding van satan en overheersing van de heiligen zou er maar een kleine tijd zijn tot de dag des oordeels, en zo zijn er dan nog geen twee duizend jaren.

XVII. Vraag 9. *Of door Gog en Magog de Antichrist verstaan wordt?*

Antwoord. Nee, maar alle vijanden van de kerk, zo die binnen als buiten zijn; want:

1. Rome was al verwoest, de Antichrist al vernietigd, vóór of in het begin van de duizendjarige heerschappij van de kerk; en Gog en Magog staan eerst op ná de duizendjarige heerschappij. De Antichrist wordt verdelgd onder de zevende fiool. En Gog en Magog staan op, en worden vernield met het einde van de wereld.
2. Op de verderving van de Antichrist moest een heerlijke staat van de kerk komen; maar op de verwoesting van Gog en Magog volgt geen heerlijke staat van de kerk op aarde, maar daarop komt de ondergang van de wereld en het laatste oordeel.
3. Voor Gog en Magog moet een heerlijke staat van de kerk van duizend jaren vóórgaan, en voor de opkomst van de Antichrist zijn geen duizend jaren voorgegaan. Dus is dan Gog de Antichrist niet.

XVIII. Vraag 10. *Of de duizendjarige binding des satans al lang voorbij is?*

Antwoord. Nee, die dit stellen, zijn verscheiden van elkaar.

Sommige beginnen met Christus' geboorte.

Andere met de verwoesting van Jeruzalem.

De meeste beginnen ze met Constantijn de Grote, wat ná 't jaar 300 en eindigen met 't jaar 1300. Zij willen dat de binding des satans wel voorbij is, maar dat de heerlijke staat van de kerk komen zal ná Gogs en Magogs verdelging, - waardoor zij de Antichrist verstaan - en willen dat die heerlijke staat hfdst. 21 en 22 beschreven wordt. Maar:

1. Gog en Magog zijn de Antichrist niet, zoals op de 9^e vraag is getoond.
2. Na Gogs en Magogs tijd is er geen tijd van duizend jaren over voor een heerlijke staat van de kerk; want het laatste oordeel volgt terstond daarop.
3. En ook is de duizendjarige binding des satans niet voorbij; want:
 - (a) Dan moest de heerlijke staat van de kerk ook al voorbij zijn, want die zijn eentijdig, als op vraag acht getoond is.
 - (b) De satan is in die tijd niet gebonden geweest, maar heerste op het allerkrachtigst. Want de Antichrist heerste, en de troon en macht van de

Antichrist was dezelfde als de troon en macht van de draak, Openb.13:2. En de kerk was in de tijd van de overheersing van de Antichrist in de allerlaagste staat, en in de woestijn.

- (c) De heerlijke staat van de kerk, en de binding van de satan, komen pas ná de verwoesting van Rome en ná de vernietiging van de Antichrist, zoals uit de samenhang van dit 20ste hoofdstuk met het vorige 19de blijkt. Bovendien, omdat degenen, die heersen zullen, dezelfde zijn als die onthoofd waren om het getuigenis van Christus, en die het Beest noch zijn beeld niet aanbeden hadden, en die het merkteken niet ontvangen hebben aan hun voorhoofd. *Daarom is de duizendjarige binding van de satan en overheersing van de heiligen niet voorbij, want Rome is nog niet verwoest, de Antichrist nog niet vernietigd.*

XIX. Vraag 11. *Of de binding des satans en de heerlijke slaat van de kerk begonnen is met de Hervorming, of een weinig later van 't jaar 1560?*

Antwoord. Nee; want indien men ze begint van 't jaar 1560, waartoe zal men dan de vorige tijd van de Hervorming af tot het jaar 1560 brengen? Want in die tijd heeft de Antichrist niet meerder geheerst dan daarna. In die tijd was de ijver op het allergrootst, en na die tijd is er geen opmerkelijke verandering in de kerkstaat gekomen. Hoewel in Duitsland de Protestantse godsdienst vrijheid van godsdienst werd, door het Verdrag van Passau vergund, zij hadden die toch daar tevoren al. En Duitsland besloeg maar een klein gedeelte van de Protestantse godsdienst. 't Is waar, men kon dan het begin en einde van de 1260 jaren van de overheersing van de Antichrist vinden; maar 't is geen fundament genoeg om het *Duizendjarig heerlijk Rijk* juist van daar te beginnen. Dat men de duizend jaren van daar niet moet beginnen, blijkt aldus:

XX.

1. Omdat Openb. 19 en 20 wel uitdrukkelijk toont dat de duizendjarige binding en heersing van de kerk begint ná Rome's verwoesting, onder de vijfde fiool, en na de vernietiging van de antichrist tot Armagéddon, onder de zevende fiool. Daarom kan men niet terugspringen tot de eerste of de tweede fiool. En Rome bestaat nog, en de Antichrist zit nog op zijn troon, welke is dezelfde als de troon van de draak, die door de Antichrist de kerk nog hevig vervolgt. De Joden zijn nog niet bekeerd, die wel de voornaamste zullen zijn, zo niet de éérste van de heerlijken staat der kerk. En het leven uit de dood onder de heidenen, door de bekering van de Joden, is er ook nog niet. Daarom heeft die heerlijke staat nog geen begin genomen.
2. De martelaren moesten dan al gedood zijn; want met hun opstanding zou het duizendjarige rijk beginnen. Maar de martelaren zijn toen voornamelijk gedood geworden. Tóén werd het bloed van de heiligen vergoten als water. 't Getal van de gedoden van de tijd van de hervorming af, bedraagt miljoenen mensen.
 - Duc d' Alva in 't jaar 1573 Nederland verlatend, roemt, dat hij alleen in de tijd van omtrent zes jaren, en dat in het kleine Nederland, door beulshanden had laten ombrengen 18.000 kettters; behalve die op andere wijzen zijn gedood.
 - In 't jaar 1572 zijn in de Parijse moord, in Frankrijk, 30.000 Gereformeerden omgebracht, behalve de ontelbaren, die tevoren gedood zijn.
 - In 't jaar 1641 zijn er in Ierland 154.000 Gereformeerden vermoord, behalve al de vrome martelaren, die ten tijde van de koningin Maria in Engeland gedood zijn.
 - In 't jaar 1655 is de onbeschrijfelijke wreedheid in de valleien van Piëmont tegen de Gereformeerden bedreven.

- Van 't jaar 1686 tot op dezen tijd is er in Frankrijk een gemeente van 1.800.000 Gereformeerden verwoest, en zijn de trouwe belijders duizend doden en een onmenselijke wreedheid aangedaan.

Deze allen zijn gedood, omdat zij het Beest niet wilden aanbidden, en zijn merkten niet wilden dragen. Zodanige martelaren zouden opstaan in het begin van het Duizendjarige Rijk. Met het verlevendigen van hun zaak zou bet rijk beginnen. Dus kan men het niet beginnen met de Hervorming, noch ook met 1560, want deze waren nog niet gedood, maar zijn ná die tijd eerst martelaren geworden, en dagelijks komen er nog meerder. En hoeveel martelaren er nog gedood, gemarteld, verdreven, van hun goederen beroofd, en wreed zullen mishandeld worden, zal de tijd leren. Ik denk dat het getal van de martelaren nog niet vol is.

XXI.

3. De staat van de kerk tegenwoordig gelijkt niet naar de heerlijke staat, die beloofd wordt. Wij zijn blij en danken de Heere voor de verlossing van Zijn kerk van onder de Antichrist, en voor de Geest en genade Die Hij aan Zijn kerk sinds de Hervorming gedaan heeft, en nog doet. Maar wij bedroeven ons over de ellendige toestand. Uitwendig wordt ze hevig door de Antichrist vervolgd, en dat met zulk gevolg in Frankrijk, Hongarije en in andere gewesten, dat men vrezden zou dat hij het alles zal overwinnen en onder zijn geweld brengen, als het Woord Gods niet duidelijk zei, *dat het niet geschieden zal*. Waar zijn de kerken van Bohemen, Moravië, Silezië, Polen, Palts, Frankrijk en andere?

O hoe wordt de kerk aan al kanten afgebroken en ingekort! Daarbij wordt ze bijna overal onderdrukt door de overheden, zodat ze, in plaats van een kerkelijke paus, onder een politieke paus gekomen is. Van binnen heeft een grote onwetendheid de kerk bedekt, in vele plaatsen bijna een heidendom zoals, zij is vervuld met allerlei dwalingen van Atheïsterij. Waar is de vrede, liefde, geloof, heiligheid?

Zou dit de beloofde heerlijke staat van de kerk zijn, dan kan men er geen grote gedachten van hebben. Het zevende of achtste deel van die tijd zou dan al weg zijn. En 't laat zich aanzien dat het nog erger zal worden, zodat een zeer groot gedeelte van de tijd dan al weg zal zijn. En in de laatste tijd van de duizend jaren zal de kerk weer allengskens vervallen, de liefde zal verkouden, het geloof verminderen, de zorgeloosheid vermeederen, en het getal van de onbekeerden in de kerk vermenigvuldigen. Wat tijd zal er dan overblijven voor de heerlijke staat van de kerk?

Deze redenen overreden mij te geloven, dat de tijd van de binding des satans en de heersing van de heiligen nog niet is begonnen, maar nog toekomstig is.

XXII. Zegt men, *dat men onderscheid moet maken tussen het begin en het toppunt, dat de heerlijke staat van de kerk bij trappen zal groeien en dat dan het begin zowel behoort tot de heerlijke staat van de kerk, als wanneer ze in de hoogste trap is. Dat de kerk nu veel heerlijker is en niet gelijkt bij de toestand van de kerk vóór de hervorming. Hoewel de beginselen niet erg groot zijn en de kerk zeer afgekort wordt, en in een jammerlijk verval is, dat deze evenwel tot de heerlijke staat van de kerk behoren, zoals de kerk onder de Antichrist ook bij trappen gekomen is, en nu en dan enige verademing had, maar evenwel was ze onder de 1260 dagen van de overheersing van het pausdom.*

Antwoord.

1. Deze tegenwerping kan alleen op onze laatste reden gepast worden, dus blijven de twee vorige in hun kracht, en krenkt onze stelling niet.
2. Men moet onderscheid maken tussen de weg tot een zaak te banen en de zaak zélf of het begin van de zaak. De Hervorming baant de weg tot de heerlijke staat van de kerk, evenals tot de verwoesting van de Antichrist en de Turk. Daaruit kan men dan niet besluiten dat zij is een begin van die staat.
3. Er is geen bewijs in het Woord, dat die heerlijke staat zo langzaam en bij trapjes, dán eens wat toenemen en dán weer zeer afnemend, komen zal. Maar 't is veel waarschijnlijker, dat hij schielijk zal komen, dat, zoals de bekering onder de heidenen ten tijde van de apostelen als een lopend vuur voortliep, dat zó de bekering van de Joden schielijk en waarschijnlijk nog veel sneller zal komen, en daarop de toevloed tot Christus van de heidenen.
4. Dat de Antichrist bij trappen opklom, en dit zijn begin behoort tot de 1260 dagen, is geen bewijs dat het in de heerlijke staat ook zo zijn zal. Toen begon de duivel, en 's mensen eer en regeerzucht. Maar hier is een werk Gods door de uitstorting van de Heilige Geest, Die geen lengte van tijd nodig heeft, maar Zijn voornemen snel doet komen.

XXIII. Vraag 12. *Of de heerlijke staat van de kerk nog geheel toekomstig is, en wanneer?*

Antwoord. Hij is nog toekomstig en geheel toekomstig, zoals uit de vorige antwoorden op de vorige vragen blijkt.

Maar wanneer zal die een begin nemen?

Antwoord.

Niet na de verdelging van Gog en Magog; want dan zal er geen tijd meer zijn. Niet de tijd des oordeels of ná het oordeel, want daarna zal geen vervolging van de kerk meer komen. Na de duizendjarige binding van satan en heersing van de martelaren komt nog een tijd van loslating van de duivel, en de opstand van Gog en Magog.

Vraagt men: *wanneer dan?*

Ik antwoord uit hfdst. 19 en 20, dat het zal zijn ná de vernietiging van de Antichrist, en vóór de opstand van Gog en Magog. Dit blijkt uit al hetgeen tevoren is gezegd. 't Welk wij vooraf hebben laten gaan om deze sluitreden te nemen. Want zal die tijd niet zijn vóór de verwoesting van de Antichrist, en niet daarna, maar voor Gog en Magog, zoals bewezen is, dan is het de tijd tussenbeide, wanneer de Joden zullen bekeerd worden, en waarop een leven uit de dood zal volgen onder de Heidenen. Maar verwacht van mij niet een juiste bepaling van de tijd. Alleen zeg ik, dat ik ze niet zal beleven.

5. Hendrik de Cock (1801 - 1842) over de tijdperken in Openbaring

De toekomstvisie van De Cock is heel weinig bekend. Het is interessant om deze hier kort aan toe te voegen. De Kok verdeelt de profetie in de Openbaring in 6 tijdperken, in navolging van een groot aantal theologen uit de Nadere Reformatie.

... De Reformatie drong door:

- a. In Frankrijk ten halven, totdat in 1672 de vrijheid die bijna 100 jaren tevoren gegeven was door Hendrik de 4e bij het Edict van Nantes wederom ingetrokken en vernietigd werd door Lodewijk de 14e.
- b. In onderscheiden Duitse Staten waarin die na velerlei worstelingen en meerdere of mindere bevestiging volkomen bevestigd werd in de Munsterse vrede in 1648. In Duitsland en ook in de Noordse staten bleven zij meest Luthers.
- c. Hier in ons vaderland waar ook de Munsterse vrede de volle bevestiging was in deze.
- d. In Engeland waar de Reformatie bijzonder tot stand kwam onder de koningin Elisabeth in het 2^e gedeelte van de 16^e eeuw; daar bleef de Bisschoppelijke regering.
- e. In Schotland kwam ook al vroeg door John Knox de Reformatie tot stand. Daar was de kerkregering en kerkinrichting gelijk hier. De koningen en koninginnen bleven echter nogal een geruime tijd Paaps.

Onder de ketteren uit de Reformatie voorkomen waren:

- a. De wederdopers die zich al spoedig begonnen te vertonen tussen 1520 en 1530.
- b. De Socinianen, die van Ladinus Socinus, een edelman in 't midden van de 16^e eeuw hun oorsprong hebben, wiens neef Faustus Socinus zijn ketterij daarna ijverig verbreidde en meest ingang vond in Polen en Zevenbergen. Calvijn was een van hun gerichte bestrijders.
- c. De Remonstranten opgekomen in 't begin van de 17^e eeuw, Arminius Prof. te Leiden was hun eerste verleider. Zij zijn veroordeeld in de Dordtse Synode van 1618 en 1619. Gomarus was hun eerste en voornaamste bestrijder.

IV. Het vierde tijdperk onder de 7 Fiolen loopt van 1517 tot de val van Rome.

1e. De 1ste Fiool bracht een kwaad gezweer aan de mensen die het merkteken des Beestes hadden, hetwelk geschied is door (dat) de Reformatie het Beest toen en velen zijn macht & glans verloren hebbende.

2e. De tweede maakte de zee tot bloed, zodat alle levende ziel stierve, waardoor aangeduid worden de zielverdervende en dodende leringen die in het Pausdom zouden bevestigd worden.

3e. De derde maakte de Rivieren en Fonteynen tot bloed, ziende hiermede op de Planthoven en Kweektuinen van de valse leer onder het Pausdom hun Academiën en kloosters, monniken enz.

4e. De vierde Fiool werd uitgegoten op de zon om de mensen te verhitten, waardoor waarschijnlijk verstaan wordt, Lodewijk de 14e koning van Frankrijk die evenals Napoleon gedurig de wereld in rep en roer hield, en in 't laatst van Zijn regering na het herroepen van het Edict van Nantes een bloedige vervolging van de kerk werd.

5e. De vijfde fiool werd uitgegoten op de troon des Beestes, waardoor deszelfs glans en heerschappij aanmerkelijk verminderd werd, gelijk zulks ook door Napoleon die de Paus uit Rome naar Parijs gehaald heeft, geschied is.

6e. De zesde fiool kwam over de Turk en over de Antichrist, daaronder uitgaande en zich verheffende de Draak, het Beest en de Valse Profeet. Daaronder zou ook plaats hebben die grote slag te Armageddon. En daaronder zou ook de Heere Jezus onverwacht opstaan en Zijn kerk te voorschijn roepen welke opgewekt wordt om te waken en deszelfs klederen te bewaren.

7e. De zevende fiool kondigt Rome's ondergang aan, en deszelfs eindelijke plagen.

V. Het vijfde tijdperk loopt van de val van Rome tot het einde van het duizendjarig rijk, waarin mijns inziens de Godsdienst bloeien zal door uitbreiding en zuiverheid; het Beest en de Valse profeet vernietigd zijnde en Joden en Heidenen meer vergaderd wordende.

VI. Het zesde tijdperk loopt van het einde van de heerlijke kerkstaat of het begin van de opstand van Gog en Magog tot aan het einde van de wereld. In die dagen zal het zijn als in de dagen van Noach, terwijl onverwacht dan het einde zal komen en de wereld door vuur vergaan.

Hendrik de Cock (1801 - 1842) op de breuklijnen in theologie en kerk in Nederland.
Uitgave Kok, Kampen, 2009. Proefschrift door Harm Veldman.

6. DE VISIE VAN DR. ABRAHAM KUYPER

Beschreven door C. J. Buys in: *Israëls aanneming het leven uit de doden.*

Blz. 10. Wat de toekomstverwachting betreft, zijn er in hoofdzaak twee beschouwingen in Reformatorische kring. Namelijk die van Dr. Abr. Kuiper, die de verklaringen gegeven door de "oudvaders" *onhoudbare en averechtse voorstellingen* noemde; én die ... van de oudvaders zélf!

Vrijwel de gehele theologie dezer eeuw volgt de bedrieglijke Dr. Kuiper, die, na het vaandel van Groen van Prinsterer overgenomen te hebben en daaraan trouw beloofde, de zaak der Reformatie op een vreselijke manier verried, door Rome toe te vallen. Men denke aan het monsterverbond met Rome, de erfvijandin van de Reformatie! Door het loslaten van de "onhoudbare en averechtse" exegese onzer vaders verstaan we nu niets meer van de toekomst. Daarom moet men onherroepelijk dwalen. Zeer tot schade van het gehele kerkelijke leven. De toekomst is dan zo donker en duister als de zwartste nacht. Door het prijsgeven van datgene wat onze gereformeerde theologen van weleer ons over zulke belangrijke zaken hebben nagelaten, begrijpt kerkelijk Nederland van de Bijbelse profetieën vrijwel niets meer. En zoals reeds gezegd; buiten de oude Gereformeerde toekomstleer en -verwachting, zoals de meest vooraanstaande theologen van voorheen ons op grond van Gods Woord hebben nagelaten, is de huidige situatie niet te verklaren en is er geen oplossing voor. De Reformatie teert op de laatste schijn van haar eertijdige kracht. De huidige toestand der kerk is daar o.a. het sprekendste bewijs van. Maar ... een nieuwe tijd staat te komen, niet alleen om de plaats der Reformatie in te nemen, maar om die in kracht van Geest véér te overtreffen. Men leze hierover naast à Brakel, Vtringa en Van der Groe, Jodocus van Lodensteyn in zijn predicatie over Ezechiël 37: 7 en 8.

Blz. 18. Op één zaak willen we nog wijzen. In dit werk hebben we meermalen Dr. A. Kuiper genoemd en als overtuigd geestverwant van de "oude theologen" en warm beminnaar van die theologie, kunnen we geen respect hebben voor Dr. Kuiper. We willen er echter nog wel op wijzen, dat een grote geest - wat hij ongetwijfeld was - niet meegaan kon met hen, die het 1000 jarig rijk in het verleden dateerden óf meenden, dat we er nog in leven. In zijn studie "Over de voleinding" verwerpt Dr. Kuiper dit en zegt ronduit, dat hierin de chiliasten gelijk hebben, dat het duizendjarig rijk nog geheel toekomstig is! Maar Dr. Kuiper doet de Schrift toch geen recht, maar verwerpt het 1000 jarig rijk als toekomstige heilstijd voor de kerk. Dit kwam in zijn "systeem" niet van pas. Hier is vooral de visie op de antichrist van groot belang. We laten dit rusten, daar we hier nog eens uitgebreid aandacht aan willen besteden. Hoe zag Ds. Kuiper het 1000 jarig rijk dan? Hij liet het uiteenvallen als een onderdeel van de parousi = wederkomst (aankomst) des Heeren ! In zijn - ook deels filosofisch systeem - worden de 1000 jaren bij hem een symbolische aanduiding dat de eeuwigheid is ingegaan!

Blz. 55. Op een andere plaats schreven wij, dat het ontstellend is, dat zozeer de uitnemende getuigenissen van onze beroemde theologen van voorheen, zó verduisterd en vertrapt zijn. Wat zit hier toch achter? Waarom wordt het zozeer voor de neo--gereformeerden opgenomen?

In een zeer vooraanstaand blad onzer dagen (toonaangevend in rechtzinnige kring) wordt in een meditatie van Dr. A. Kuiper gezegd: "Toen eerst gingen de geheimenissen van Gods Koninkrijk goed voor hem open." Maar ... deze verleider en

vervalser der oude leer én praktijk heeft allermint de geheimenissen van Gods Koninkrijk verstaan. Integendeel; wél vervalst!

Dr. A. Kuiper. **Gemeene Gratie**; 1ste deel. Blz. 435 etc.

... Te zeggen dat de Roomse Curie 'de mens der zonde' reeds in de 7e eeuw verschenen is, niettegenstaande deze toestand nu reeds meer dan tien eeuwen voortduurt, onderwijl altoos de wederkomst van Jezus nog toeft, is uit dien hoofde met het getuigenis van Paulus (2 Thess. 2:1-12 niet overeen te brengen. ... Desniettemin blijft de concrete profetie van 2 Thess. 2:1-12 op een heel bijzondere gebeurtenis doelen *die niet in het midden der historie ligt* maar die de historie van ons geslacht op aarde besluiten zal, en onmiddellijk gevolgd zal worden door de verschijning in de wolken van het Teken van de Zoon des Mensen.

Een van de grootste tegenwerpingen tegen een heerlijke kerkstaat is het ontkennen van de Roomse Antichrist. Volgens Kuiper moet de grootste openbaring van de Antichrist nog komen en duurt die 3,5 jaar. Daarna komt de bekering van een aantal Joden en vlak daarna de wederkomst van Christus. Men verwachtte deze ca. 2000. In de loop van de voorgaande eeuw liet de Gereformeerde Kerken deze visie helemaal los, maar werd ze wel gevonden in de kerken van Schriftuurlijke/bevindelijke ligging. Sommigen gingen zover dat men openlijk zei in ca. 1980, dat het nu geen 25 jaar meer duren zou dat Christus terug zou komen.

7. VISIE VAN DS. G. H. KERSTEN

Ds. Kersten schrijft over Zach. 12:2 en 3 in "*De Nachtgezichten van Zacharia*":

Zo menigmaal is het menselijkerwijs gesproken voor Gods kerk een verloren zaak geweest; en velen roepen in deze tijd dat het christendom heeft afgedaan. Hij, Die eens ons uitleidde uit Rome's duisternis en verlostte uit de klauwen van de hoer, die dronken was van het bloed der heiligen, Hij zal Zijn kerk niet verlaten.

Welke donkerheid haar ook bedekt vanwege haar zonden, des Heeren kerk zal bestendig blijven en de Heere zal aan de spits treden van Zijn strijdend Sion. Zijn beloften zal Hij gestand doen **en niet één van Zijn woorden zal op de aarde vallen**. Er blijft hoop voor het Sions Gods. O, ik bid u, schimp op des Heere lieve kerk niet en veracht haar niet, ook niet in haar verval. Want de Heere zal opstaan en Zich ontfermen over Sion, "want de tijd om haar genadig te zijn, want de bestemde tijd is gekomen, te dien dage die Zacharia geprofeteerd heeft."

Blz. 45. Zach. 1:21. "Op Gods tijd, de tijd Zijns welbehagens, zal de Heere opstaan en Zich ontfermen over Sion en het genadig zijn. Er blijft voor Gods kerk verwachting die niet zal worden afgesneden. Mochten wij op de beloften Gods eens pleiten". Blz. 123: "Is er dan geen hoop meer voor Neerlands Sion? De Heere zal wederkeren tot Sion en in het midden van Jeruzalem wonen."

Blz. 125, 136. "Zo blijft er hoop voor Gods kinderen; hoop ook voor de diep vervallen kerk. **Hoop voor de kerk ook in ons Vaderland**. Hoop, al is Gods kerk in de wereld niet meer dan een overblijfsel, arm en ellendig. Zie het duidelijk in het herstel van Jeruzalem. De stad des groten Konings lag in puin, verlaten en verwoest. En nu belooft, de getrouwe Jehovah niet alleen de **herbouw van de stad**, maar ook wil Hij ze doen bevolken, Zach. 8:4-6. Zou Hij geen gedachten ten goede hebben over Zijn kerk? Zal ook Neerlands Sion worden herbouwd? Zal de breuk die door de zonde is geslagen worden hersteld op grond van waarheid en gerechtigheid? Zo wij op ons zelf zien, op ons diep verval, op onze verkoeling, och er blijft geen hoop. Maar, dan ook had de Heere Juda en Jeruzalem niet bezocht. *Uit vrije goedheid was Hij haar een vriendelijk Beschermmer*. Zo moge de Heere ons nog eens geven, rijke juichensstof, om Zijne wond'ren en Zijn lof, met hart en mond te melden. Waakt op, Gods knechten! Ontwaak volk van God; en vreest niet, al staat ook alles tegen. De Heere heeft gedachten ten goede voor Zijn kerk. Dat de ziel van Gods volk leve!

Saambinder 23 februari 1939

Vragen.

'T DUIZENDJARIG RIJK. Door Ds. G. H. Kersten

X. vraagt in verband met donkere dagen, die wij beleven, *of er een duizendjarig rijk zal komen?*

Een duizendjarig rijk, zoals de Chiliast dit verwacht, komt er niet. De Chiliast toch wil, met een beroep op Openbaring 20 : 1-6:

1e. dat Christus gedurende duizend jaren op aarde komen zal, om aan Zijn volk die tijd de heerschappij te geven en

2e. dat met die komst van Christus op aarde er een opstanding der martelaren zal plaats hebben, die op aarde regeren zullen; omstreeks duizend jaren. Dit noemen zij de eerste opstanding.

3e. Velen verbinden aan dit duizend-jarig rijk de gedachte, dat de Joden weer in Palestina een Koninkrijk zullen vormen, dat het middelpunt van het Godsrijk op aarde zijn zal.

Van dat alles nu zal volgens Gods Woord niets bestaan. De Reformatoren hebben dan ook met kracht zúlk een duizendjarig rijk verworpen. Zij hielden zich aan de Schrift, die leert dat Christus vóór de oordeelsdag niet weder op aarde komen zal. Ook verwierpen zij een nieuw Jeruzalem op aarde. De hemelen moeten Christus ontvangen tot de tijden der wederoprichting van alle dingen, Hand. 3 : 21. De engel sprak tot de discipelen, die op de berg de Heere nastaarden, toen Hij ten hemel voer, dat Hij alzo (d.i. op de wolken) zal wederkomen, n.l. in het eind der dagen. Ook zal er geen opstanding der doden zijn, dan na de oordeelsdag, waarop de stem des archangels klinken zal: „gij doden staat op en komt ten oordeel”.

En wat de Joden aangaat, al keerden dezen uit alle hoeken der aarde eens nog naar Palestina terug; al vormden zij in Kanaän opnieuw een Koninkrijk met Jeruzalem als hoofdstad; ja al vonden zij een nakomeling van David om hem koning te maken (gesteld dit al) dan nog wordt Israël niet meer, wat het onder het Oude verbond was, noch ook het middelpunt van het Godsrijk op aarde. Christus leerde in Joh. 4, dat men noch op dezen berg, noch te Jeruzalem aanbidden zal, maar dat de ware aanbidders den Vader aanbidden zullen in geest en waarheid.

Dit neemt niet weg, dat er beloften liggen voor Israël, maar de vervulling dier beloften zal zijn, doordat de Heidenen hen tot jaloersheid verwekken zullen; en alzo zal geheel Israël zalig worden, Rom. 11 : 26. God zal Zijn uitverkorenen uit Israël zowel behouden als uit de heidenen.

En wat de heerlijken staat der kerk betreft, deze verwachten velen onzer beste theologen o.a. Brakel. Maar zij willen niet weten van een komst van Christus op aarde noch van een opstanding der zaligen. Zulk een duizendjarig rijk verwerpen zij, als in strijd met de Schrift. Evenwel geloven zij, dat in de laatste tijden, die aan Christus' komst op de wolken zal voorafgaan, nog een bloeitijd der kerk komen zal. Daarna zullen de tijden zwaar en donker zijn; zó donker, dat de Heere Jezus Zelf zegt: „Doch de Zoon des mensen, als Hij komt, zal Hij ook geloof vinden op de aarde? (Luc. 18 : 8). Maar aan die donkeren tijd zal een tijdperk van omstreeks duizend jaren voorafgaan, waarin de kerk tot grote bloei komen zal.¹³

Nieuwe uitleggers nemen het getal duizend symbolisch. De getallen in de Openbaring aan Johannes zijn zinnebeeldig én zo willen zij, dat ook het duizendtal uit Openbaring 20 niet letterlijk te nemen zij, maar als uitdrukking van een volkomen volheid. 1000 is 10 x 10 x 10. Reeds is 10 't getal der volkomenheid; tot de derde macht verheven, beduidt dus dit getal een aller volkomenste volheid. Deze dan zien bedoelde uitleggers in geheel de tijd des Nieuwen Testaments. Christus heeft satan overwonnen en hem gebonden en doet Zijn Kerk heersen over de vijanden. Wij zouden dan sinds de verheerlijking van Christus reeds in de duizend jaren zijn.

Hoeveel er ook voor pleit dat de getallen in de Openbaringen zinnebeeldig verstaan moeten worden, ***toch gevoelen wij ons meer aangetrokken tot hen, die na de overwinning van de antichrist een bijzondere opbloeiing van de kerk verwachten, al volgt daarop de ontzettende inzinking, waarna Christus zal komen op de wolken en het eindgericht houden.***

Maar met beslistheid hebben wij te verwerpen alle Chiliasme, dat een komst van Christus vóór de oordeelsdag verwacht en een opstanding uit den dood van de

¹³ In zijn Dogmatiek zwakt ds. Kersten deze verwachting af.

rechtvaardigen vóór dat Christus alle doden zal doen verrijzen, om geoordeeld te worden. Christus blijft in de hemel en Hij zal Zijn Kerk also bewaren en regeren door Zijn Koninklijke macht, dat de vijanden over haar niet heersen; doch omgekeerd zullen de oprechten over hen heersen in dien morgenstond, Ps. 49. *O, hoe groot is het goed, dat God weggelegd heeft voor degenen, die Hem vrezen.*

Saambinder 13 november 1941

Het duizendjarig rijk. Door ds. G. H. Kersten.

X. stelde nog eens de vraag *of het Duizendjarig Rijk komen zou en wanneer?*

...

Maar wat betekenen dan de woorden in Openb. 20 : 2, 3: "En hij greep den draak, de oude slang, welke is de duivel en satanas en bond hem duizend jaren en wierp hem in den afgrond en, sloot hem daarin, en verzegelde die boven hem, opdat hij de volken niet meer verleiden zou, totdat de duizend jaren zouden geëindigd zijn. En daarna moet hij een kleinen tijd ontbonden worden".

Zonder twijfel spreken deze woorden van een door God bepaalde tijd die aan de dag van Christus' wederkomst zal voorafgaan en die gevolgd zal worden door een ontbinding van satan, als wanneer hij bij vernieuwing zijn helse macht onder Gods toelating op aarde ontketenen zal.

Dit binden van satan zal omtrent duizend jaren zijn. Wanneer nu breken die duizend jaren aan?

A. Sommigen onzer Godgeleerden nemen den tekst letterlijk en stellen dan een tijdperk dat komen zal, waarin satan omtrent 1000 jaren zijn verleidende en verdervende macht op aarde niet zal kunnen te werk stellen. Gedurende deze tijd zal dan de kerk tot grote bloei komen. Dit stellen deze godgeleerden, doch met verwerping van de Chiliastische dwalingen. Men leze b.v. *Brakels Redelijke Godsdienst.*

B: Anderen daarentegen nemen die duizend jaren niet letterlijk. De getallen in de Openbaringen hebben zinnebeeldige betekenis, b.v. 7 en 10 zijn getallen der volkomenheid. Duizend is 10 x 10 x 10 en betekent dus de volkomen volheid. De duizend jaren in Openbaring 20 genoemd zien dan naar deze verklaring op de volheid des tijds, waarin satan gebonden is, d.i. de tijd des Nieuwen Testaments.

Christus zag de satan als een bliksem uit de hemel vallen. Van de draak en zijn engelen staat geschreven, nadat des Mensen Zoon ten hemel is opgenomen: „Hun plaats is niet meer gevonden in den hemel". Onder het Oud-Verbond was ook de duivel, de verklager der broederen, met de engelen voor Gods troon, om Job te verklagen. Eer Christus Zijn werk had volbracht eiste satan, staande aan Jozua's rechterhand, diens veroordeling. De duivel beriep zich op het recht Gods tegen de uitverkorenen. Aan dat recht is volkomen verheerlijkt. Voor hemel en hel is het geopenbaard, dat Sion door recht verlost is. Het is uit met de verklager der broederen. Satan wordt niet meer toegelaten één beschuldiging ook maar in te brengen. Het is des Apostels geloofsroem in Rom. 8: „Wie zal beschuldiging inbrengen tegen de uitverkorenen Gods?" Satan is gebonden. Hij is gebonden in den poel des afgronds waaruit hij niet opkomen kan, dan alleen voor zoover God hem toelaat; om zijn werk op aarde te doen en in de hand Gods het oordeel over de wereld te volbrengen; zowel geestelijk (het beest uit de zee) als lichamelijk (het beest uit de aarde, Openb. 12). Deze

duizendjarige binding van satan zal dan omvatten de ganse tijd sinds Christus triomferend ten hemel voer met gejuich en geklank der bazuin.

En nu zal de duivel eer Christus op de wolken wederkomt een tijd gegeven worden, waarin hij met grote kracht zijn helse woede op aarde tonen zal. Het zal een vreselijke tijd zijn, doch daarop zal de overwinning der uitverkorenen volgen, die met Christus voor aller oog zullen worden opgenomen.

Nu willen wij niet twisten over de onder A en B gegeven verklaringen. Maar ten allersterkste verwerpen wij een duizend-jarig-rijk, zoals de Chiliasten leren. En voorts, moge de Heere ons hart vooral zetten om hetgeen tot onze eeuwige vrede dient. De vraag moge voor ons hoofdvraag worden of wij de Heere zonder verschrikken zullen kunnen ontmoeten; of wij de dag Zijner toekomst kunnen verdragen. Laat ons niet in vele zaken verstrikt raken, waarvan de volle oplossing door de Heere alleen kan gegeven worden en waarvan ons nog niet de volkomen openbaring is gegeven, doch dat er een jagen zij om onzes levens wil. De ontzettende tijden, die wij beleven, wijzen naar de grote dag des oordeels, die komt. Als Gods oordelen in deze wereld reeds zo ontzaglijk zijn, wat zal het ons dan wezen als wij God zullen ontmoeten buiten Christus. En hoe gelukkig is dat volk, dat deel heeft in de eerste opstanding. Dat dit volk velen tot jaloersheid verwekke en zijn Hemel-Koning door het geloof met blijdschap verwachte, zo Hij éénmaal komen zal, om hen met Hem te doen ingaan in de zaligheid, die Hij hun verworven heeft.

8. Conclusies in vraag en antwoord

Ds. G. H. Kersten schrijft dus: *nieuwe uitleggers nemen het getal 1000 symbolisch*; enzovoort. Deze nieuwe uitleggers zijn ongetwijfeld de theologen uit de school van de Dr. A. Kuyper en professor Bavinck. Onder deze theologen waren bekwame Schriftuitleggers. Echter over de leer van de onvervulde profetie weken ze bewust af van de uitleg van de Schrift zoals onze gereformeerde vaders die hebben nagelaten, als een dierbare pand. Zij verdraaiden de Schrift tot nadeel van zichzelf en anderen. Helaas. Laten wij ons liever aansluiten bij de uitspraak van dominee Kersten: ... ***toch gevoelen wij ons meer aangetrokken tot hen die na de overwinning van de antichrist een bijzondere opbloeiing van de kerk verwachten ...***

Deze geloofsverwachting en geloofswerkzaamheden worden door velen hevig bestreden, zoals het met alles is wat de eer van Christus ten toon spreidt. Het is wel heel smartelijk en pijnlijk dat veel voorgangers en leden uit al de afgescheiden kerken de visie van Dr. Kuyper geheel of deels hebben overgenomen. Er zijn mensen die voor de leer van Christus strijden en de kroonrechten van koning Jezus verdedigen maar toch verwerpen zij de uitleg van de Schrift door de vaders en kiezen voor een meer thans gangbare mening.

Men verdedigt zich met de volgende argumenten:

1. *Alle getallen in de Openbaring zijn symbolisch.*

Nee, niet alle. Laten zij bedenken dat de zeven sterren in de hand van Christus en de zeven kandelaren een type waren van letterlijk 7 gemeenten. De 12 geslachten van Israël zien letterlijk op de 12 zonen/stammen van Jakob, een type van Israëls volk zowel natuurlijk als geestelijk. De zeven zegels, zeven bazuinen en de zeven fiolen waren werkelijk alle drie typen van 7 afzonderlijke tijdperken die de Almachtige door Zijn engelen uitvoert. De 1260 dagen zijn letterlijk 3,5 jaar, die een profetische betekenis hebben zoals in Ezechiël 4:5 staat: *jaren naar het getal der dagen*. De ene engel die een keten in Zijn hand had en de satan 1000 jaren bond is letterlijk één engel en geen twee. De kanttkening verwijst naar Michael, een Naam van de Verbondsengel Christus. Die bewuste periode noemt die Engel zes keer 1000 jaar. Dit is dus geen 2000 jaar. In die woorden van de Zoon van God is niets verdraaid, noch verkeerd. De discussie wanneer deze 1000 jaar begonnen zijn of nog moeten aanvangen laten we nu buiten beschouwing. 1000 jaar kan van Gods kant gezien een dag zijn, zoals Petrus zegt in 2 Petrus 3:8. Maar dat betreft iets heel anders.

Ds. Kersten schrijft: *Nu willen wij niet twisten over de onder A en B gegeven verklaringen*. De waarheid verdedigen is ons aller werk. Maar Paulus schrijft wanneer iemand zwak is in het geloof op een bepaald punt, dat wij dan niet moeten twisten. Want de ruzie verzwakt niet het geloof van hen die op dit punt vast staan, maar ruzie verbittert degene die hierin zwak is; of het ergert onze broeder. Romeinen 14.

2. *Dat Paulus en de apostelen met geen woord spreken over een heerlijke kerkstaat.*

Dit is werkelijk een grove en ernstige beschuldiging gericht tegen de Auteur van de Heilige Schrift. Laten zij Romeinen 11 onderzoeken met de beste uitleggers die zij kunnen vinden.

3. *Dat Gods kerk altijd vervolgd zal worden.*

Persoonlijk kruis, druk en vervolging om een lijdende Borg gelijkvormig te mogen worden sluit een heerlijke kerkstaat niet uit.

4. *Dat de voorstanders van een heerlijke kerkstaat evenals de discipelen zijn, die Christus Persoonlijk verwachten en ook een heerlijke staat van Israël.*

De Heere Jezus weerlegde de verkeerde mening van de discipelen wat de tijd van de oprichting van Israëls koninkrijk betreft. Handelingen 1. De zaak zelf - hoewel niet op de wijze als de discipelen dachten - bevestigt Hij met de wetenschap dat de Vader dit in Zijn handen houdt.

Christus openbaarde zich zichtbaar aan Paulus bij zijn bekering; zo kan Hij Zich ook zichtbaar, maar op een geestelijke wijze openbaren aan het volk van Israël in een punt des tijds en niet langer. Daartoe is geen troon in Jeruzalem nodig. Zijn Geest werkt de beloofde opwekkingen van de Christelijke kerk op aarde uit.

5. *Dat het geloof in een heerlijke kerkstaat zorgeloosheid meebrengt.*

Niets is minder waar dan dat. De binding aan de troon van God, de worstelingen met de Man Die onzichtbaar is voor ons natuurlijk oog, geven net zo min vleeselijke rust als Jacob aan de Jabbok had.

6. *Als wij een heerlijke kerkstaat verwachten zijn wij niet voorbereid op onze dood.*

De verwachting van een heerlijke kerkstaat bereidt ons net zo min voor op de dood dan de verwerping van Gods beloften. Voorbereid op de dood worden wij door de gelijkvormigheid aan een lijdende Borg en het uitdienen van Gods Raad op aarde. De dood kan elke dag ons overvallen, tenzij de Heere ons een persoonlijke belofte heeft gegeven die nog niet vervuld is. Zoals Simeon dat hij de Christus met zijn eigen ogen zien zou. En zoals de dood ons vindt, zo vindt de oordeelsdag ons ook.

7. *Wij mogen niet profeteren maar moeten meer bidden.*

Hoe meer wij bidden des te meer zullen wij de profetie van Gods woord waarderen, onszelf verloochenen en de mening van Gods verlichte knechten en kinderen van vroeger tijd hoogschatten. Ja, op de beloften pleiten bij de Heere.

8. *Jezus weerlegt een heerlijke kerkstaat. Als de Heere Jezus wederkomt zal de ware kerk heel klein zijn. Luk. 18:8.*

Na de heerlijke staat van Christus' kerk volgt de overheersing van de Gog en de Magog volgens Openbaring 20. Jezus weerlegt nooit Zijn eigen beloften waar Hij zozeer naar verlangt.

9. *Wij moeten het meest met onszelf te doen hebben: 'strijdt gij om in te gaan'.*

Ieder die de ontzagelijke nood van zichzelf leert kennen, ziet ook die van een ander. En waar liefde in het hart is uitgestort tot de naaste, komt dat openbaar in de hoop dat anderen, ja velen voor Christus gewonnen worden.

10. *Die geloven dat de Heere nog een heerlijke staat van de Kerk op aarde geven zal, overdrijven dikwijls en vervallen in eenzijdigheid of worden sektarisch.*

Geloof in Gods Woord is geen overdrijving, maar overgeloof is schadelijk, zowel als het bruto ongeloof wat Christus van Zijn eer berooft. Eenzijdigheid is de visie doordrijven van één persoon of van onszelf, en dit kan leiden tot sektarisme op een bepaald punt. Wij moeten dit Godverheerlijkend leerstuk niet overlaten aan sekten, terwijl we een wolk van getuigen hebben in de oude Gereformeerde geschriften.

11. *Als ambtsdragers daar elke week voor bidden, drijven ze dit leerstuk. Dat schuift de voornaamste zaken naar de achtergrond.*

Iedereen die 'Onze Vader' dagelijks bidt, smeekt elke dag om de vervulling van de bede: *Uw koninkrijk kome!* Tal van oude schrijvers leren dat de bekering van Israël en de verlevendiging van Christus' kerk op aarde in deze bede inbegrepen is.

12. *De geloofsleer van een heerlijke staat van Gods kerk strijdt thans met de leer en vrede in de kerk; dat zou in sommige gevallen censuurabel moeten zijn.*

Die bidt voor de heerlijkheid van Christus in de toekomst, zal zeker niet minder bidden voor de kerk op aarde zoals ze er thans uitziet. Die bidt voor een ongelovig Jodendom zal zeker ook bidden voor de vervallen kerk die zich thans zo ongelovig openbaart. Die bidt voor Gods volk die nog geboren moeten worden, zal zeker bidden voor de wedergeborenen die op een bepaald punt van de Heere afwijken.

Die bidt voor genezing van het ongelooft in anderen, zal zeker bidden voor het eigen zielenleven wat soms onbewust in veel erger ongelovige afwijking kan leven dan de verwerping van de profetie. In elk geval zijn zij te bestraffen die geloven in een heerlijke staat van Christus' kerk, maar daarmee zo weinig worstelen aan de genadetroon. Maar die met zijn kerkelijke schuld van ongelooft en liefdeloosheid de zoom mag aanraken van de Hogepriester in de hemel, zal van het ene verzoend en van het ander gereinigt worden. *Nu, zovelen als er naar deze regel - Christus Koning in leer en leven - zullen wandelen, over hen zal zijn vrede en barmhartigheid; en over het Israël Gods.*

13. *In Openbaring 20 wordt een opstanding van geestelijk leven en beginselen bedoeld. Het Getuigenis van Christus wat bijna dood is op aarde zal dan herleven.*

Bunyan, Dr. Gill, Watts, Fleming, Huntington en een groot aantal godvruchtige leraars, vooral onder de Engelse theologen, denken anders.

Spurgeon schrijft in zijn Preek over Openbaring 20 vers 3, etc:

"Voordat ik tot de uitleg overga, geef ik de mening van twee theologen, die naar mijn mening onhoudbaar is. Eerst die van Albert Barnes (1798 - 1870). Deze heb ik nauwkeurig geraadpleegd. Hij zegt dat de eerste opstanding, een opstanding van *beginselen* is, namelijk een opstanding van geduld; van gedurfde moed; van heilige vrijmoedigheid en standvastheid van de oude martelaren. Deze beginselen zegt hij, zijn als het ware begraven, en zullen gedurende het komende geestelijke rijk van Christus opstaan.

Kunt u geloven dat dit de juiste uitleg is? Zou deze stelling met geen andere te weerleggen zijn? Vaak lezen wij de Schrift zonder goed te begrijpen wat de bedoeling is. Wie echt de geest en de bedoeling van deze tekst heeft leren begrijpen, zal toestemmen dat een opstelling van beginselen of leerstellingen niet kan worden bedoeld.

Broeders u ziet toch in een oogopslag dat hier sprake is van de opstanding van mensen? Bovendien gaat het hier om de *letterlijke* zin van het woord!

Er staat: *"Ik zag de zielen van hen die onthoofd waren, om het getuigenis van Jezus"*

En: *"Maar de overige van de doden werden niet weer levend"*

Wordt hier bedoeld op overige dode beginselen of leerstellingen?

Nee, u kunt het in deze geest niet opvatten. Zonder twijfel: het betreft hier *een letterlijke opstanding van de heiligen.*"

14. *Een éérste lichamelijke opstanding wordt nergens in de Schrift geleerd.*

Bewijs het maar! Is er een eerste opstanding, dan ook een tweede. Is er een eerste dood dan ook een tweede. Welke opstanding en dood wordt bedoeld? Let eens op de volgorde: eerst dood, dan opstanding.

Wij vinden geen grond in de Schrift om de doodstaat in zonden en misdaden de *eerste* dood en de levendmaking van een zondaar de *eerste* opstanding te noemen, namelijk *in die zin* zoals er in Openbaring 20 over gesproken wordt. Dus *eerste* opstanding en *tweede* dood is Bijbels regelrecht gerelateerd aan het *lichaam*.

In Openbaring 20 wordt dus gesproken over twee hoofdgroepen, twee opstandingen, twee soorten personen die dood zijn, en twee soorten doodse toestand/staat.

- (1) Deze is *de eerste* opstanding. Het is een *lichamelijke* opstanding en vindt plaats bij het begin van het duizendjarig koninkrijk der hemelen. Ze wordt genoemd de opstanding der Rechtvaardigen. "Zij zullen priesters van God en Christus zijn en zij zullen met Hem als koningen heersen duizend jaren."
- (2) De *tweede* opstanding is de Algemene *lichamelijke* Opstanding voorafgaand aan het laatste oordeel. Daaronder vallen allen. Eerst zullen alle kinderen Gods opstaan vanaf het begin van de wereld. En niet te vergeten allen die gestorven zijn tijdens de 1000 jarige periode en kort daarna. Vervolgens, alle goddelozen van alle tijden die in hun geestelijk *doodse staat* gestorven zijn.
- (3) De *eerste dood* is de *lichaamsdood* (of, *doodse staat*) die alle mensen onderworpen zijn in het graf. Met dit grote verschil dat de zielen van Gods kinderen in de hemel zijn en van de onbekeerden in de hel. Hun lichaam ondervindt geen pijniging.
- (4) De *tweede dood* is de pijniging van *lichaam* en *ziel* in de hel. In Openbaring 20: 14 staat met nadruk: *dit is de tweede dood*. De tweede dood staat tegenover de eerste opstanding, *want over dezen heeft de tweede dood geen macht*, vers 6. De eerste opstanding kan dus niet vergeestelijkt worden, want dan moet de tweede dood ook vergeestelijkt worden. Met de tweede dood kan toch niet anders bedoeld worden, dan dat de *ziel* en ook het *lichaam* in de hel geworpen worden.

9. Vergelijk tussen het Oude en het Nieuwe Testament over de komst van Christus en de opstanding in het laatste der dagen

We kunnen Openbaring 20 vergelijken met Zacharia 14. De meeste verklaarders leggen de komst van Christus tot Zijn Kerk, volgens Zacharia 14 geestelijk uit. De geleerde en bekwame John Gill is een andere mening toegedaan. Gill is in de Engelssprekende wereld een bekwaam zeer geacht Bijbelverklaarder. Niemand stond als Bijbelverklaarder bij William Huntington zo hoog aangeschreven als Gill.

In de visie van Gill over Zacharia 14 wordt verder uitgewerkt in Openbaring 19 en 20 waar de Koning der koningen de strijd beslecht met al Zijn vijanden op aarde en door Zijn komst de heerlijke kerkstaat inluidt. De heiligen die de komst van Christus vergezellen zijn de opgestane martelaren en zij die daartoe verkoren zijn, om met Christus 1000 jaar te regeren.

Deze parallel tussen Zacharia en Openbaring wordt in diverse hoofdstukken uit beide boeken duidelijk aangetoond in de Bijbel.

In Openbaring 19 wordt Christus vertoont als het WOORD GODS, een Ruiters op een wit paard. Vers 11. *"En ik zag de hemel geopend; en ziet een wit paard, en Die daarop zat was genaamd Getrouw en Waarachtig, en Hij oordeelt en voert krijg in gerechtigheid.* Hetzelfde wordt in Zacharia uitdrukkelijk gezegd dat, Christus Koning zal zijn over de hele wereld. Dat houdt in, de verlossing van Zijn Kerk en de ondergang van de vijanden. Het Beest en de valse profeet worden geworpen in de poel die brandt van vuur en sulfer. Wat zal het einde zijn van deze laatste strijd voorafgegaan aan de overwinning op alle antichristelijke wereldlijke en kerkelijke machten? Wij lezen in Openbaring niet dat *de helft* van de bewoners op aarde gedood werd, maar wel dat *een derde* van de bevolking stierf, hetzij een geestelijke of lichamelijke dood.

Verder kunnen we opmerken, dat de mensen die het Beest volgden verslagen worden door het Woord. Dat houdt in dat de mensen tot bekering komen, óf, indien ze zich niet bekeren met het Beest in de eeuwige verdoemenis terecht komen. Beide aspecten is het werk van de Koninklijke Overwinnaar. "Kust den Zoon, opdat Hij niet toerne, en gij op de weg vergaat." Psalm 2.

Dr. Gill over Zacharia 14:5

"En gij zult vlieden (aan) het dal van de bergen om te zoeken naar onderdak en veiligheid in hen, uit angst voor de Heere, en de heerlijkheid van Zijn majesteit, die alle oog zal zien, (Jesaja 2:19; Openbaring 1: 7); want de vallei van de bergen zal reiken tot Azal, een naam van een plaats niet bekend is; er kan worden gedacht aan een ruime afstand: ja, gij zult vlieden, gelijk als gij vluchtte voor de aardbeving in de dagen van Uzzia, den koning van Juda, twee jaar voordat Amos geprofeteerd heeft, (Amos 1:1) en die, volgens Josephus, was ten tijde van koning Uzzia. Deze werd getroffen door melaatsheid voor het uitvoeren van het priesterwerk. Toen, zoals Josephus zegt, op een plaats voor de stad, genaamd Eroge, een half deel van de berg naar het westen was gebroken, en rolde een halve mijl voor het oostelijke gedeelte, en daar bleef liggen, zodat de wegen werden toegesloten tot aan des konings tuinen.

En de Heere mijn God zal komen, de Heere Jezus Christus, die waarlijk God en de God van Zijn volk is, en die zal verschijnen om zo bij Zijn tweede komst, die hier betekent de opstanding van doden, het verzamelen van alle volken voor Hem, en het scheiden van hen door te brengen om alle geheime en verborgen dingen licht, het beoordelen van de hele wereld, en het uitvoeren van de straf over hen, en in het bijzonder door het nemen van zijn eigen volk tegen zichzelf: (en) al de heiligen met U.

De Targum, en de Septuagint, Syrisch en Arabisch-versies, lezen: "met hem", wat betekent: ófwel de heilige engelen, aldus Aben Ezra, Kimchi, en Ben Melech, die Hem zullen bijwonen, deels voor de glorie van Zijn majesteit, en deels tot verschrikking der goddelozen, en ook tot dienstverlening; *óf liever de verheerlijkte heiligen, de geesten der rechtvaardigen, die volmaakten, die met Christus zullen verenigd worden met hun lichaam; die nu zullen opstaan om met Hem - in de nieuwe hemel en nieuwe aarde, die nu nieuw zal worden gevormd, en Hem zal worden gegeven, - die te bewonen, gedurende de duizend jaar.*" Tot zover Gill.

(en) al de heiligen met U.

In het Oude Testament wordt *kadesh*, de heiligen, of heilige meestal gebruikt voor personen die het heiligdom bedienen. Bijna nooit engelen. Veel liever kunnen we de mening aanvaarden, dat *de heiligen* kinderen Gods zijn, ***die opstaan zullen bij het begin het van 1000 jarig tijdperk.***

De gelovigen die opstonden bij de dood en opstanding van Jezus zijn als het ware een onderpand van de rechtvaardigen die opstaan in de éérste opstanding. „En de graven werden geopend, en vele lichamen van de heiligen die ontslapen waren, werden opgewekt; en uit de graven gegaan zijnde, na Zijn opstanding, kwamen zij in de heilige stad, en zijn aan velen verschenen," Matth. 27: 52, 53. Nu, in deze éérste opstanding staan apostelen en de martelaren op, en velen die hun getuigenis in oprechtheid hadden gegeven. De *overige doden* - namelijk alle andere mensen die geleefd hebben vóór en na de 1000 jaar - zullen ook opstaan bij de Algemene Opstanding.

10. Daniëls geloofsverwachting

Laten we besluiten met het levenseinde en de levendige geloofsverwachting van de profeet Daniël. Want zoals de Heere toen Daniël onderwees, zo doet Hij het nog. Niet door een zichtbare engel, maar Hij gebruikt soms de dienst van de engelen die gedachten inbrengen in het verstand. Door de bediening van de Heilige Geest leert Hij wat Hij wil en hoe Hij wil en wie Hij wil. Niet volmaakt, maar alles ten dele en zodanig, *dat de een spreekt en dat de anderen oordelen*, zegt Paulus. Dat bewaart voor geestdrijfverij.

En zoals de Heere Daniël een levendige hoop gaf op Zijn belofte, zo geeft de Heere Jezus als de opgestane Levensvorst nog een levende hoop op Hem die de OPSTANDING en het LEVEN is. De lichamen van de gelovigen zullen niet blijven liggen verrotten in de aarde. Zo zeker Christus opgestaan is, zo zeker zullen zij ook opstaan. En of het dan voorafgaand aan het duizendjarig rijk zal zijn, of voorafgaand aan de Algemene Opstanding, - want Gods kinderen zullen eerst opstaan, daarna de overigen – dat mogen we aan de soevereine Rechter van hemel en aarde overlaten. Geen oor heeft het gehoord, geen oog gezien, het is in geen mensenverstand ooit opgekomen wat het zeggen wil, *waardig te zijn die Opstanding te verkrijgen*, zegt Jezus. Één ding is zeker en gewis, al zouden alle duivelen het tegen willen houden: Jezus opent het graf en Zijn blinkende verschijning is zo'n ongeëvenaarde Goddelijke uitstraling, dat alles voor Hem moet zwichten. Dan zal het woord geschieden: *Dood waar is uw overwinning? Hel waar is uw verderf?* 1 Kor. 15. En dan zal Hij het Koninkrijk overgeven aan Zijn Heilige Vader, opdat God alles zal zijn en in allen.

Maar gij, ga heen tot het einde, want gij zult rusten, en zult opstaan in uw lot, in het einde der dagen. Daniël 12:13

Deze woorden die de engel tot Daniël sprak roepen enkele vragen op.

Wat betekent: ***ga heen tot het einde?***

Volgens de meeste verklaarders wil het zeggen, dat de toekomstige gebeurtenissen die Daniëls volk zou ervaren, niet in zijn leven vervuld worden. De engel had gezegd: *Ga heen, Daniel, want deze woorden zijn toegesloten en verzegeld tot den tijd van het einde.* Daniël 12:9. ... *tot den tijd van het einde* wil hier in vers 9 niet zeggen, het einde van Daniëls leven, maar het einde van het 1335 jarig tijdperk.

Ga heen tot het einde, vers 12 wil zeggen, dat Daniël in geloofsvertrouwen zijn weg moet vervolgen tot het einde van zijn leven.

Dit blijkt uit hetgeen volgt: ***Want gij zult rusten.*** De rust in het graf houdt in dat Daniëls ziel bij de Heere wordt opgenomen. Zijn lichaam ligt dan in het graf. We moeten goed onderscheiden tussen een geloofsrust in de ziel en de doodslaap in het graf. De dood is geen geloofsrust. De lichamen van de gelovigen worden tempelen van Gods Geest genoemd. Dat duurt zolang de Geest woont in de ziel. De Geest van God woonde boven het verzoendeksel in de tabernakel. De tabernakel was stoffelijk en tijdelijk. Ons lichaam is een tabernakel die in het stof gelegd wordt. 1 Kor. 5: 1-4. Realiseren we ons goed dat de dood de laatste vijand is die teniet gedaan moet worden. 1 Kor. 15:26. De dood is onze vriend niet, maar een vriend van de duivel. Daarom staat er, dat de dood en de hel geworpen werden in de poel des vuurs, Openb. 20: 14. De apostel zegt nadrukkelijk, dat de duivel het geweld des doods heeft, Hebr. 2: 2. Christus heeft die dood door Zijn dood en opstanding teniet gedaan in Zijn Persoon en zal het doen voor Zijn kinderen wat hun lichaam betreft in de opstanding der rechtvaardigen. *Zowel die opstanding van de martelaren die plaats vindt voorafgaand aan het duizendjarig rijk, als die opstanding der rechtvaardigen die*

uitdrukkelijk voorafgaat aan de algemene opstanding van alle goddelozen, 1 Thess 4:15-17.

Wat betekent: ***en gij zult opstaan in uw lot?***

Een lichamelijke opstanding uit de dood. In het Hebreeuws staat er: *naar*, tot, aan, tegenaan, *uw lot*; het Hebr. betekent ook *bestemming*, doel, enz. Het lot, is een zinspeling op de erfenis die door het lot aan Israëls stammen werd toebedeeld. Wat is deze erfenis?

Voor Israël was het de vervulling van de belofte van God aan Abraham, nl. het land Kanaän. Dit land was een type van de vervulling van aardse en geestelijke goederen van het Genadeverbond. *Wij die geloven gaan in de rust*, Hebr. 4:3. De geloofsrust in dit leven en de zalige rust van de ziel na het sterven en de eeuwige zalige rust van ziel en lichaam na de Algemene Opstanding.

Maar er is meer. In Daniëls tijd geloofden Gods volk in de Opstanding der rechtvaardigen, die met de komst van de Messias zou plaatsvinden. Johannes op Padmos bezat ook dat geloof, waarin hij uitvoerige onderwezen wordt door een engel. Openbaring 20. Deze engel leert Johannes dat er een opstanding van martelaren en een aantal trouwe gelovigen zal plaats vinden voorafgaand aan het Duizendjarig rijk.

Het is goed mogelijk dat de engel die tot Daniël spreekt hier ook het oog op heeft. Deze opstanding der Rechtvaardigen waar Daniël deel in zal hebben, is zijn ***bestemming***, of erfenis. De opgestane personen zullen regeren met Christus.

Sommige theologen vatten dit letterlijk op, dat Christus lichamenlijk een zetel zal hebben op aarde. Maar vergelijken we hun visie met de openbaring van Christus aan Johannes op Padmos, schijnt dit niet overeen te komen met de oneindige waardigheid van Zijn Persoon. Johannes viel dood aan Zijn voeten. Een mens kan de verheerlijkte Christus niet zien en leven, zonder buitengewone bewerking van de Geest.

Wat meer met de regelmaat van de Schrift overeenkomt is, dat de opgestane rechtvaardigen met Hem heersen vanuit Zijn hemelse residentie. Daarom zegt Jezus van de opstanding der rechtvaardigen: 'Maar die waardig zullen geacht worden die eeuw te verwerven en de opstanding uit de doden, zullen noch trouwen, noch ten huwelijk uitgegeven worden; want ze kunnen niet meer sterven. Want zij zijn *de engelen gelijk* en zij zijn kinderen Gods, dewijl zij kinderen der opstanding zijn.' Lukas 20: 35, 36. Als *die eeuw* waarvan Jezus spreekt in de eindeloze eeuwigheid zou zijn, zou Hij niet spreken over trouwen e.d., noch over *die eeuw*; want Jezus geeft heel duidelijk een tijdsaanduiding aan.

Wat is: ***in het einde der dagen?***

In het Hebreeuws staat hier weer de ל (de Lamed): tot, naar het einde van de dagen. In Daniël 11:35 staat een soortgelijke tekst: *En van de leraars zullen er sommigen vallen, om hen te louteren en te reinigen, en wit te maken, tot den tijd van het einde toe; want het zal nog zijn voor een bestemde tijd.* In de tekst vers 35, wordt de tijd van het einde óók voor (Hebr. tot) een bestemde tijd genoemd. Het is de 1335 jarige periode. Deze eindigt niet op het einde van de wereld, maar ze eindigt met de verlossing van het volk van Israël. De verlossing van de Syrische overheersing - de koning van het Noorden – door de Makkabeëen was een type van deze verlossing *in het laatst of het einde der dagen*. Door deze verlossing kon Israël weer de Heere dienen volgens Zijn eigen voorschrift.

Daniël werd van zijn Opstanding der Rechtvaardigen ten volle verzekerd. Of hij opgestaan is, toen veel heiligen opstonden en met Jezus uit hun graf gingen om velen te verschijnen te Jeruzalem, is onbekend. Of Daniël zal opstaan bij de bekering van

Israël en velen zal verschijnen op die geestelijke en verborgen manier zoals bij Jezus opstanding is mij onbekend. De Heere weet het. *In het einde der dagen, of, in het laatst der dagen* is zeer waarschijnlijk de periode ná de grote verdrukking van het volk Israël. Daniël wist m.i. of zijn opstanding voorafgaand aan de heerlijke staat van de kerk zou zijn, dan in de algemene Opstanding. Ook dan zullen de rechtvaardigen éérs opstaan en met de nog levenden opgenomen worden in de wolken de Heere tegemoet. Toen Christus stierf en weer opstond stonden een aantal doden ook op en zijn er velen verschenen. Deze zijn een onderpand van de opstanding der rechtvaardigen. Hieruit is het wel duidelijk dat opgestane mensen aan andere heiligen kunnen verschijnen zonder dat hun omgeving dat merkt. God is een God van wonderen. Hij is een God der levenden en niet der doden. God is een aller-volmaakste Geest en kan onze geest net zo gemakkelijk bereiken als Hij wil; ons lichaam eveneens.

De uitdrukking *in het einde der dagen, of, in het laatst der dagen* is volgens gelijksoortige teksten in de Bijbel de tijd van de laatste periode van verdrukking van Israël en Christus' kerk op aarde; óf de tijd van haar laatste verlossing op de wereld. Het is niet de wederkomst van Christus. Dan is het geen laatste tijd of dagen, ook geen eeuw, maar dan is het onherroepelijk eeuwigheid.

Zie onderstaande teksten die spreken over het laatst der dagen; een tijdperk op aarde.

Jeremia 30:24. *in het laatste der dagen zult gij daarop letten.*

Ezechiël 38:8 en 16. *Na vele dagen zult gij bezocht worden; in het laatste der jaren zult gij komen in het land, dat wedergebracht is van het zwaard,*

Hoséa 3:5. *Daarna zullen zich de kinderen Israëls bekeren, en zoeken den HEERE, hun God, en David, hun Koning; en zij zullen vrezende komen tot den HEERE en tot Zijn goedheid, in het laatste der dagen.*

Dr. John Gill verklaart Daniël 12:13 als volgt:

Maar gij, ga heen tot het einde, want gij zult rusten, en zult opstaan in uw lot, in het einde der dagen.

Dr. Gill schrijft in zijn Bijbelverklaring:

"Bereid u voor op de dood en verwacht dat u onder de macht daarvan in het graf zult liggen; tot het einde van de wereld, tot de morgen van de opstanding. Want gij zult rusten van alle moeite en arbeid, van alle zonde en verdriet. Dat is, zijn lichaam in het graf, zijn ziel in de boezem van Christus. En gij zult staan in uw lot aan het eind van de dagen. Wat betekent, dat hij zou opstaan uit de dood, ***zijn aandeel hebbend in de eerste opstanding, zijn aandeel in de heerlijkheid van de Millennium-staat, en zijn deel in de hemelse erfenis der heiligen.***

Kanaän was hiervan een type, dat door het lot werd verdeeld aan de kinderen van Israël. En het geloof en de hoop hiervan deed hem tevreden zijn en vergenoegd; gelovende de vervulling van alles wat hem werd aangetoond, en uitziende naar de zaligheid die werd hem was beloofd.

Hiermee komt overeen de parafraze van Jacchiades:¹⁴ 'Maar gij, Daniël, ga naar het einde van uw leven in deze wereld; en na uw dood, rust in de rust van het Paradijs, en aan het einde van de dagen zult gij opstaan en leven in de opstanding van de doden, en zal uw goede bestemming (erve) genieten in de toekomstige wereld'"

Tot zover dr. Gill.

¹⁴ Rabbi Jozef, de zoon van David, de zoon van Jozef Jachia, in de volksmond Jachiades, stierf 1539; hij schreef een Parafraze over Daniel, gepubliceerd in Amsterdam, 1633.

11. Paulus' geloofsverzekering over de opstanding

Vergelijken we nu de oude profetie met de bevinding van een Nieuw-Testamentisch gelovige. Paulus spreekt in Filippenzen 3: 11 over de wederopstanding der doden. "*Of ik enigszins moge komen tot de wederopstanding der doden.*" In de Griekse tekst staat het woord *Εξανάστασις*, *exa'nastasis*; het betekent letterlijk: uit, of, *tussenuit opstanding*. Het impliceert een opstanding van doden tussenuit andere doden.

Dr. J. Gill verklaart dit als volgt: "De betekenis van het vers is niet in letterlijke zin en bedoeling de algemene opstanding van de rechtvaardigen en de onrechtvaardigen, die hij geloofde; want hij wist iedereen dat moet en zal ondergaan, zelfs Farao, Judas, en het ergste van de mensen. Hij bedoelt de speciale en bijzondere opstanding van de rechtvaardigen, deze is de 'Betere en Eerste Opstanding', tijdens die de persoonlijke komst van Christus, en uit hoofde van vereniging met Hem, en in een glorieuze manier, en tot het eeuwige leven en gelukzaligheid. Wanneer de apostel zegt, *ik jaag ernaar of ik het enigszins grijpen mocht*, (Engels: "als met alle middelen" zocht hij dit te bereiken) moeten we dit niet zo opvatten alsof hij eraan twijfelde. Dat zou in strijd zijn met zijn vaste overtuiging, dat niets hem kon scheiden van de liefde van God en met zijn volle verzekerdheid des geloofs en met zijn aandeel aan Jezus Christus, maar het geeft de moeilijkheid aan om het te bereiken. Aangezien een gelovige verschillende soorten verzoeken en grote beproevingen moet doorstaan, voordat hij daartoe komt. Het toont ook aan de ernstige begeerte van de apostel en zijn inspannende streven daartoe. Hij achtte geen benauwdheden te groot, geen zee van verdriet, geen vurige beproevingen, ernstige lijden, of wrede dood te zwaar om er doorheen te gaan, als hij maar verkreeg wat hij geloofde, nl de glorieuze en betere opstanding. Hij achtte zijn leven niet dierbaar bij zichzelf, hij zocht het niet boven de dood, daar hij het oog sloeg op de gezegende en gelukzalige staat daarna."

Tot zover Dr. Gill.

Zoals we zien is hier sprake van een opstanding die past bij de opstanding voorafgaand aan de heerlijke kerkstaat, maar die ook past op de opstanding der rechtvaardigen voorafgaand aan de algemene opstanding aan het einde van de wereld. Dan zullen degenen die in Christus ontslapen zijn het eerst opstaan, 1 Thess. 4: 15-18. Wij kunnen van Paulus leren, dat we mogen bidden en streven om verzekerd te worden van de een of de andere opstanding der rechtvaardigen. Paulus gaat erin voor. En het schijnt dat hij de zekerheid deelachtig was van de Eerste of betere opstanding. Hebr. 11: 35, *Opdat zij een betere opstanding zouden verkrijgen.*

Als dit geloof in een levende Jezus, Die de Eerstgeborenen uit de doden is, levendig mag beoefend worden, dan kunnen we zingen wat in Psalm 106 vers 3 staat. Daarin komt de bede naar voren om 'dat gezegende erfdeel te mogen ontvangen met de heiligen in het licht.' Dat geldt niet alleen de zaligheid van onze ziel, maar ook van ons lichaam

*Geef dat mijn oog het goed' aanschouw
't Welk Gij uit onbezweken trouw
Uw uitverkoor'nen toe wilt voegen.
Opdat ik U mijn Rotssteen noem',
En delend in Uws volks genoegten,
Mij met Uw erfdeel blij beroem'.*

12. Kentekens van kinderen der opstanding

Er blijft nu nog over om te onderzoeken wat de kentekens zijn van de kinderen der opstanding, waaruit zij verzekerd kunnen worden, dat zij in heerlijkheid zullen opstaan. Aan de hand van Paulus' overzicht in Filippenzen 3 komen we tot de volgende kentekens:

1. Paulus kon roemen op zijn Joodse afkomst. Het volk die door de Heere waren aangenomen als Zijn volk. Hij kon roemen op zijn voortreffelijke leefwijze volgens de wet van Mozes. *"Maar hetgeen mij gewin was heb ik om Christus' wil schade geacht."*
2. Paulus verwierp zijn rechtvaardigheid uit de werken der wet. Hij schatte die als drek, *om de rechtvaardigheid van Christus te verkrijgen, door het geloof.*
3. Paulus streven was om *Christus te kennen in de kracht van Zijn opstanding*. Dat houdt in met Hem te sterven. Met alles wat buiten Christus is de dood in te gaan, als een totaal verloren zondaar, als een blinde geleid te worden, en afgesneden te worden van eigen kracht, gebed, doen en laten; zoals Paulus het ondervond in de straat genaamd De Rechte.
4. *De kracht van Christus' opstanding houdt in met Hem uit de dood op te staan*, tot volkomen rechtvaardigmaking en ware heiligheid, in nieuwigheid des levens door de vernieuwing van de Heilige Geest. Deze is een ONDERPAND van de zalige opstanding.
5. *In de gemeenschap van Zijn lijden houdt in*, als een gelovig kind van de Vader te wandelen in de wereld door veel verdrukkingen, inwendig en uitwendig, - en bij Paulus ook ambtelijk – om een lijdende Borg gelijkvormig te worden. Een plant met Hem in de gelijkmaking van Zijn dood.
6. Paulus komt dichterbij zijn doel: *Of ik enigszins moge komen tot de wederopstanding der doden*. Hij bedoelt, ik zou zo graag volmaakt willen zijn naar ziel en lichaam. Volmaakt door de inwoning van de Heilige Geest in een verheerlijkt lichaam en zo het verheerlijkte lichaam van Christus gelijkvormig te worden.
7. Paulus is een realist: ik ben nog niet volmaakt, ik jaag ernaar, zoals een snelle looper naar de witte eindstreep jaagt. *Vergetende hetgeen achter is, jaag ik naar het wit van de prijs van de roeping van God*. Hij rust niet op zijn bekering, rechtvaardigmaking, roeping, ambtelijke arbeid, enz. nee, hij wilde alles vergeten om dat ene doel te bereiken, God te prijzen met ziel en lichaam. Zijn vaste grond van zaligheid lag hierin: *ik ben van Christus gegrepen*.
8. Paulus trekt er een les uit: hebben wij dezelfde ervaring? Dan zijn we volmaakt in Christus. Bent u nog niet zo ver genaderd aan de eindstreep? Paulus weet heel goed dat er sterken en zwakken in de genade zijn. Heb goede moed: God zal u het overige ook openbaren. *Laten we in hetgeen wij gemeenschappelijk hebben, naar dezelfde Evangelieregel wandelen*.
9. Paulus geeft een goede raad: *Wees mijn navolgers, en merkt op hen die alzo wandelen*. De band aan deze gelovigen is een bewijs dat we hetzelfde doel als zij zullen bereiken. Liefde tot elkaar is een afspiegeling van de liefde van Christus tot gelovigen.
10. Paulus trekt een eindconclusie: velen wandelen anders, naar de zin van het vlees, en zijn vijanden van Christus' kruis. *Maar onze wandel is in de hemel, waaruit wij ook de Zaligmaker verwachten, de Heere Jezus Christus. Zo dan, mijn geliefde en zeer gewenste broeders, staat alzo in de Heere, geliefden*.

Deze geloofsverwachting op de Opstanding geeft een vaste troost in leven en sterven. Er zijn in Psalm 91 waardevolle uitspraken die een heerlijke bemoediging geven voor hen *die de HEERE tot hun Toevlucht stellen en op Hem vertrouwen als hun hoog Vertrek*, vers 9.

Psalm 91 is van toepassing op het leven en de opstanding van Christus, Lukas 4: 10, 11. Het is ook van toepassing op allen die in Christus geloven. Indien wij met Hem leven en sterven, zullen wij ook met Hem opstaan. Hoe gepast zijn de beloften vanaf vers 10 -16 op Gods kinderen in de grote dag van opstanding!

U zal geen kwaad wedervaren, vers 10. Christus verschijnt een oneindig blinkende Majesteit en rechtvaardigheid om alle goddelozen eeuwig te straffen. Hen zal voor eeuwig het ergste kwaad treffen wat er te bedenken is. Nee, de helse straffen van ziel en lichaam zijn veel erger dan wij ooit kunnen bedenken. De rechtvaardigen zullen hun straf als het ware aanschouwen en eeuwig met hun volmaakte Rechter instemmen. O, wat een ondoorgroendelijke diepte ligt hier in!

Christus *beveelt Zijn engelen* om Zijn kinderen bij elkaar te brengen vanuit hun graven en hen *op de handen te dragen* tot in de zalige tegenwoordigheid van de Vader. De dood en de duivel hebben nu lang genoeg hun lichamen in hun macht wil houden. Nu zullen zij, namelijk Gods kinderen, de dood als een verscheurende leeuw en *de duivel als die verleidende adderslang vertreden* en volkomen overwinnen. De helse draak die door de anti-christelijke politieke en kerkelijke machten heel de tijd van het Nieuwe Testament de kerk heeft vervolgd, wordt nu door de Rechtvaardigen als stof vertreden. Eeuwig zullen zij over deze doodsvijanden zegevieren.

Omdat zij Mij zeer beminnen, zegt de Vader, *zal ik hen op een hoogte stellen*; hen in Mijn eeuwige heerlijkheid brengen, vers 15. *Daar zal Ik hen eeuwig met langheid van dagen verzadigen*. Dan zal ik de eeuwige sabbat doen aanvangen. O, hoe goed zal het dan zijn om de Heere eeuwig te loven en zijn Naam eeuwig te aanbidden op deze nieuwe morgenstond van de nieuwe sabbatdag! Psalm 93: 1.

De Vader heeft Christus de erfenis beloofd van het eeuwig Koninkrijk der hemelen waarin Zijn Bruid met Hem zal verenigd worden. O, wie, wie kan die innige, hemelse, Goddelijke liefde uitspreken waarmee de Bruidegom Zijn beminde Bruid zal omhelzen? Wie kan de onderlinge liefde van de heiligen, hun innige genieting van elkaar in Christus beschrijven? De heiligen zijn mede-erfgenamen van Christus, die alles zal de erven; een nieuwe hemel en een nieuwe aarde waarop gerechtigheid wonen zal.

Na de afsluiting van dit laatste gedeelte publiceerde op dezelfde dag 31-12-2012, het Reformatorisch Dagblad een artikel van **Zacharias Ursinus** over 'Stervenskunst'. Als besluit volgt hieronder een alinea met treffende overeenkomst.

Opstanding der doden

(3) Opatd wij er minder door gekweld worden, dat ons lichaam verwoest en tot stof moet worden, hebben wij als derde troost *het opbeurende artikel van ons christelijk geloof, namelijk dat van de opstanding der doden*, op grond waarvan wij weten dat niet alleen onze ziel uit dit leven in de schoot van Abraham en in het Paradijs, dat is in de hemelse eeuwige rust en vreugde aller gelovigen wordt opgenomen, maar ook ons arme vlees en bloed - waarmee wij momenteel bekleed zijn - afgelegd, begraven en tot stof wordt, om vervolgens niet blijvend aan de vernietiging prijsgegeven te worden, maar de zondige en sterfelijke natuur aflegt en op de Jongste Dag weer opgewekt, met de ziel verenigd en met onsterfelijkheid en hemelse glorie en heerlijkheid gesierd wordt en God, zijn Schepper, eeuwig prijzen zal, zoals Paulus in 1 Korinthe 15

uitvoerig leert, wanneer hij onder meer zegt: "Er wordt gezaaid in vergankelijkheid, en opgewekt in onvergankelijkheid; er wordt gezaaid in oneer, en opgewekt in heerlijkheid; er wordt gezaaid in zwakheid, en opgewekt in kracht. Er wordt een natuurlijk lichaam gezaaid, en een geestelijk lichaam opgewekt. (...) Vlees en bloed kunnen het Koninkrijk Gods niet beërven en het vergankelijke beërft de onvergankelijkheid niet. (...) Dit vergankelijke moet onvergankelijkheid aandoen en dit sterfelijke moet onsterfelijke aandoen."

En de Heere Christus spreekt in Mattheüs 13: "Dan zullen de rechtvaardigen stralen als de zon in het Koninkrijk huns Vaders." Want omdat Christus in de wereld gekomen is om niet alleen onze zielen, maar ook ons lichaam te verlossen en tot leden van Zijn lichaam te maken - daarom is het onmogelijk dat ons lichaam niet ook aan het leven en de eeuwige heerlijkheid van haar hoofd Christus deel zou hebben, zoals Hij Zelf getuigt in Johannes 6, wanneer Hij zegt: "En dit is de wil van Hem, Die Mij gezonden heeft, dat Ik van alles wat Hij Mij gegeven heeft, niets verloren late gaan, maar het opwekke ten jongsten dage."

En Paulus in Romeinen 8: "En indien de Geest van Hem, Die Jezus uit de doden heeft opgewekt, in u woont, dan zal Hij, Die Christus Jezus uit de doden opgewekt heeft, ook uw sterfelijke lichamen levend maken door Zijn Geest, Die in u woont."

... Opdat de pijn van de lichamelijke dood en de aanvechtingen van de duivel (waarmee hij dikwijls de uitverkorenen pleegt te verzoeken) en de daarmee gepaard gaande grote zwakheid van ons vlees ons niet afschrikt, hebben wij, bij al onze noden maar vooral in doodsnood, als vierde troost *de zekere hulp, trouwe voorzienigheid en sterke bijstand van God en onze Heere Jezus Christus door Zijn Geest*. "Want niemand onzer" - aldus de apostel Paulus in Romeinen 14 - "leeft voor zichzelf, en niemand sterft voor zichzelf, want als wij leven, het is voor de Heere, en als wij sterven, het is voor de Heere. Hetzij wij dan leven, hetzij wij sterven, wij zijn des Heeren. Want hiertoe is Christus gestorven en levend geworden, opdat Hij én over doden én over levenden heerschappij voeren zou."

Omdat Hij ons met Zijn kostbaar bloed tot Zijn eigendom gekocht heeft, zal Hij ons zonder enige twijfel in leven en sterven alzo bewaren, dat niemand ons in eeuwigheid uit Zijn hand zal rukken. En aangezien de getrouwe God ons zo liefheeft dat Hij Zijn eniggeboren Zoon voor ons in de dood gegeven heeft en wij - toen wij nog vijanden waren - *met Hem verzoend zijn door de dood van Zijn Zoon, hoeveel te meer zullen wij, nu wij eenmaal verzoend zijn, zalig worden door Zijn leven?* Zoals Hij ons beloofd heeft in Psalm 91: "Op leeuw en adder zult gij treden, de jonge leeuw en de slang zult gij vertrappen. Omdat hij Mij zeer bemint, zal Ik hem bevrijden; Ik zal hem beschutten, omdat hij Mijn Naam kent. Roept hij Mij aan, Ik zal hem antwoorden; Ik zal in de benauwdheid bij hem zijn, Ik zal hem uitredden en tot ere brengen." En Paulus zegt in 1 Korinthe 10 dat Hij "niet zal gedogen, dat gij boven vermogen verzocht wordt, want Hij zal met de verzoeking ook voor de uitkomst zorgen, zodat gij ertegen bestand zijt."

Omdat wij God niet alleen als onze Schepper, maar nu ook als onze getrouwe Vader en Zaligmaker in alles wat Hij van ons vraagt, met een gewillig hart gehoorzaam moeten zijn en het Hem behaagd heeft op deze wijze, namelijk ons door de lichamelijke dood geheel en al van onze zonden en van alle kwaad te ontliden, en zo uit dit leven in het eeuwige te leiden en met de laatste beproeving in dit leven ons geloof en onze gehoorzaamheid op de proef te stellen, daarom moeten wij, wanneer Hij ons, op welke wijze dan ook, uit dit leven wegroept dan wel degenen die wij ongaarne verliezen uit ons midden wegneemt, niet alleen tegen Zijn Vaderlijke wil geen ongeduld tonen, laat staan Hem afvallig worden of aan Zijn trouw twijfelen en

de moed verliezen, maar ons veeleer verheugen vanwege het feit, dat we reden hebben, onze kinderlijke gehoorzaamheid jegens Hem te oefenen en te betonen, zoals de geliefde Job in het tweede hoofdstuk zegt: "Zouden wij het goede van God aannemen en het kwade niet?"

Einde citaat Ursinus.

Als die geloofsverachting in ons hart gewerkt wordt, zoals bij Paulus en zo'n groot aantal anderen, dan hebben we alle reden om te zingen, ja om te juichen, in God verblijd. O, wat leeft de levende kerk toch ver verwijderd van de heerlijke bestemming die hen te deel zal vallen! De Heilige Geest is het Onderpand van de toekomstige Erfenis. Niet alleen Zijn gaven, maar de inwoning in de ziel van de Persoon Zelf, Die de rechtvaardigen van de Vader en de Zoon hebben ontvangen. Wat een reden te midden van zoveel kruis en druk zich in de HEERE te verblijden!

Met het oog op de opstanding van de rechtvaardigen mogen ze nu al zingen uit Psalm 68 vers 6 en 7:

*Al laagt g', o Isrel, als weleer,
Gebukt bij tichelstenen neer,
Toen gij uw juk moest dragen,
En zwart waart door uw dienstbaarheid,
U is een beter lot bereid;
Uw heilzon is aan 't dagen.*

*Gelijk een duif, door 't zilverwit
En 't goud, dat op haar veed'ren zit,
Bij 't licht der zonnestrallen;
Ver boven and're voog'len pronkt,
Zult gij, door 't Godd'lijk oog belonkt,
Weer met uw schoonheid pralen.
Wanneer Gods onweeraanb're hand
De vorsten uit het ganse land
Verstrooid had en verdreven,
Ontving Zijn erfdeel eed'ler schoon,
Dan sneeuw, hoe wit zij zich vertoon',
Aan Salmon ooit kon geven.*

13. Christus de Eerstgeborene uit de doden

De grondslag en de hoop van de opstanding ligt in Christus, die de *Eerstgeborene uit de doden* wordt genoemd, Kolossenzen 1: 18, 19. *En Hij is het Hoofd des lichaams, namelijk der Gemeente, Hij, Die het Begin is, de Eerstgeborene uit de doden, opdat Hij in allen de Eerste zou zijn. Want het is des Vaders welbehagen geweest, dat in Hem al de Volheid wonen zou.* Om de kracht en waarde van deze eretitel van Christus in te zien is het nodig om het verband van de tekst te bekijken.

Ten eerste. Christus wordt in vers 14 genoemd: ... ***De Zoon Zijner eeuwige liefde***. De Vader geeft Zijn eeuwige onuitsprekelijke liefde en vermaak aan Zijn Zoon en Christus geeft Zijn Goddelijke liefde en verlustiging aan Zijn Vader. In die wederzijdse liefdesgemeenschap heeft de Heilige Geest een Goddelijk aandeel, blijdschap en eerbetoen. Want het is Zijn werk om Beiden, de Vader en de Zoon te verheerlijken, zowel in de manier van Hun bestaan en in Hun werken.

Bovendien is Christus ook als Mens de beminde Zoon, van Wie de Vader getuigt: *Deze is Mijn geliefde Zoon in Wie Ik al Mijn welbehagen heb. Hoort Hem!* Christus is de gegeneerde Zoon naar Zijn Goddelijke natuur en naar Zijn Menselijke natuur. Want de Heilige Geest heeft het zaad van Maria levend gemaakt. Jeremia (hfd 31:2) noemt dit een nieuwe Schepping. ‘De Heere heft wat nieuws op de aarde geschapen: de vrouw zal de man omvangen.’ Niet een schepping buitenom de mens, want dan had Christus buiten het menselijk geslacht gestaan.

Ten tweede. Christus wordt ook het ***Beeld Gods*** genoemd, omdat hij het zichtbare Beeld van de Vader is, als Middelaar en Zaligmaker. “Want die Mij gezien heeft, heeft de Vader gezien, Die in Mij woont.” Als wij mogen geloven, dan zien wij de Vader in Christus als in een spiegel, door de Heilige Geest, die ons getoond wordt in het Evangelie.

Ten derde. Christus wordt ook genoemd: ***de Eerstgeborene van alle creatuur***; het Latijnse woord betekent: *alle schepselen*, of liever volgens het Grieks *de hele schepping*, alles wat er geschapen is, volgens vers 16. Het Griekse woord *prootokos* betekent een *eerstgeborene*, meestal de eerste in tijdsvervolg, maar het kan ook de eerste zijn in rang, in plaats, in graad of volgorde. Wij mogen natuurlijk deze tekst niet opvatten alsof Christus het eerste Schepsel is geworden, want dan loochent men Zijn aanbiddelijke Godheid. Want als de Eniggeborene van de Vader is Hij Zelf vóór alles en in alles en door Hem is alles geschapen. En hij is een wettig Erfgenaam en Koning over de hele schepping.

In deze titel de *Eerstgeborene van alle creatuur*, of schepselen ligt meer opgesloten. Christus werd één met de mens in Zijn menswording. De Scheper werd Schepsel. God werd geopenbaard in het vlees. Hij is niet de eerste Mens in tijdsvolgorde, want er waren al bijna 4000 jaar mensen op de wereld. Maar Hij werd als Mens de eerste in Goddelijkheid, in status, waardigheid en gezag. Paulus zegt uitdrukkelijk in Kolossenzen 2 vers 9: *dat in Hem al de Volheid der Godheid lichamelijk woont*. Hij werd dus de Eerstgeborene van alles schepselen omdat zijn Goddelijke Persoon de menselijke scheppingsnatuur aannam.

Ten vierde. Christus wordt *de Eersteling*, of de ***Eerstgeborene uit de doden*** genoemd. Niet zó, dat er voor Hem geen mensen zijn opgestaan uit de dood, maar Hij is de Eersteling die is opgestaan in Eigen kracht en die alle anderen die in Hem geloven opwekken zal. Voordat Christus opstond waren er ook al enkele mensen door Hem

opgewekt, dus in dit opzicht is hij niet de Eerste in tijdsvolgorde, maar in rangorde. Hij draagt de hoogste Rang, de Voortreffelijkste.

Ten vijfde. Christus wordt genoemd het **Hoofd** van Zijn gemeente; Hij is het **Begin** en de **Eerstgeborene uit de doden**, in Wie al de **Volheid van de Godheid** wonen zou, vers 18, 19. Deze eretitel is Hij ten volle waard.

Christus heeft als het *Hoofd van de gemeente* Zijn Koninklijk en Goddelijke gezag over Zijn gemeente en over alles wat geschapen is.

Het *Begin* is in het Grieks arché, wat verwant is aan hiërarchie. Dat kan ook betekenen, dat Hij is de Beginner, de Oorsprong, een Voorganger, Heerschappijvoerder, enzovoort. Dat heeft Hij het duidelijkst getoond als *de Eerstgeborene uit de doden*. Openb. 1:5 en 3: 14. (De Griekse titel *Alfa* en de Omega die Christus voert, betekent dat niemand Hem vooraf gaat.)

Niemand mag aan Zijn bekwaamheid twijfelen, want in Hem woont al **Volheid van de Godheid lichamelijk**. Kol. 2:9.

Christus heeft één groot hoofddoel: om door Zijn verzoening aan het kruis alles wat op aarde en in de hemel is met God te verzoenen. Kol. 1: 20. *En dat Hij, door Hem vrede gemaakt hebbende door het bloed Zijns kruises, door Hem, zeg ik, alle dingen verzoenen zou tot Zichzelfen, hetzij de dingen, die op de aarde, hetzij de dingen die in de hemelen zijn.* Dat wil dus zeggen, de hele kosmos moet met God verzoend worden.

Adam was erfgenaam van het Paradijs en had recht op Gods schepping, waar Hij als een heer en koning over gesteld werd door de Vader. Door de zonde is de mens zijn erfrecht verloren en kwamen zijn bezittingen onder de vloek. De mensen kregen God en Zijn heilige engelen tegen. Het werk van Christus is de gegevenen van Zijn vader te herstellen in Gods Beeld, in Zijn liefde en gemeenschap en de hele schepping, de kosmos van de vloek te verlossen. *Want het schepsel is der ijdelheid onderworpen; niet gewillig, maar om diens wil die het der ijdelheid onderworpen heeft. Op hoop dat ook het schepsel zelf zal vrijgemaakt worden van de dienstbaarheid der verderfenis, tot de vrijheid der heerlijkheid der kinderen Gods*, Romeinen 8: 20,21. Wie is daartoe in staat? Christus en Zijn levenmakende, herscheppende Geest, zoals het in Romeinen 8 vers 10 en 11 beschreven wordt.

Deze aarde ontving eerst Christus' bloed en daarna het heilig lichaam van de Zoon van God. Christus lag als het ware in de baarmoeder van de aarde die om onzentwil vervloekt werd. Bij Zijn opstanding kwam het eeuwige Leven als het ware uit de dood tevoorschijn. Wat houdt dat in? In de opstanding van deze Eerstgeborene uit de doden werd in de aarde de kiem gelegd van *een nieuwe aarde en van een nieuwe hemel*; wat betreft de kosmos en het heelal. De Herschepper triomfeerde over het graf, de dood, de hel en de duivel. De verzoening met God was volbracht door het Hoofd van Zijn uitverkorenen gemeente. En daarom zullen al Zijn leden volgen, omdat ze bij Zijn lichaam behoren. Eerst volgen ze Hem in de levendmakende daad van wedergeboorte en het geloof in Christus en in de dag van opstanding zal hun dode lichaam vanonder de vloek des doods voorgoed en voor eeuwig verlost worden. Twijfelt iemand daaraan? Wel, zo zeker de Eersteling is opgestaan zo zeker volgen allen die in de Heere ontslapen zijn. 'En zo verwachten wij naar Zijn belofte een nieuwe hemel en een nieuwe aarde, waarop gerechtigheid wonen zal.'

De benaming *Beeld van God, Eerstgeborene van al de schepselen, het Begin, het Hoofd, en de Eerstgeborene uit de doden*, brengt ons in gedachten naar de Eerste Adam, die een voorbeeld of *type* is van Christus, de Tweede Adam, volgens

Romeinen 5. Adam werd geschapen naar *Gods beeld*; hij was de *eerste mens*; hij was het *hoofd* van de mensheid en het werkverbond; hij was het *begin*, oorsprong maar ook voorganger van de mensheid; en hij was ook de eerste *wedergeborene*.

Adam versierd met het beeld van God in de staat der rechtheid en Adam als de eerst wedergeboren mens heeft een bijzondere betekenis. Paulus heeft in Korinthe 15 de leer van de opstanding toegelicht door het Beeld van God in de Eerste Adam met de Tweede Adam te vergelijken. *Gelijk wij het beeld des aardse dragen hebben also zullen we ook het beeld des Hemelse dragen.* Vers 49. In de opstanding zullen al de kinderen van God naar lichaam en ziel het Beeld van de verheerlijkte Christus luisterrijk uitstralen en Zijn heerlijk lichaam gelijkvormig worden. ... *En also zullen wij altijd bij de Heere zijn.*

De Geest en de bruid zeggen: *kom!* En die het hoort zegt: *Kom Heere Jezus, ja, kom haastiglijk.* En bij wie deze bede gelovig en het hart werkt, horen het antwoord van Jezus: *ja, Ik kom haastiglijk.*

14. De rechtvaardigen gelijkvormig aan Christus' lichaam

Laten we onze aandacht eens geven aan de schepping en herschepping naar Gods beeld.

De Heere God zeide: *laat Ons mensen maken naar Ons beeld, naar Onze gelijkenis.* Hier is sprake van een onderhandeling tussen de Vader en de Zoon. Het is een afspiegeling van het eeuwig voornemen in de Vrederaad. Want de Heilige Geest komt in de Schrift voor als de Uitwerker van de Vader en de Zoon. De Heere Jezus heeft tot Zijn discipelen gezegd, *dat Hij de Geest zenden zal in de Naam van Zijn Vader, en Die zal van Mij getuigen, dat Ik van de Vader uitgegaan ben in de wereld.* En dan zegt Jezus zo opmerkelijk: *Hij zal van Zichzelf niet spreken.* Dus het ambt en werk van de Geest bestaat erin om van de Vader en de Zoon te getuigen in mensenharten. De Geest is de Uitwerker in schepping en herschepping. Wij lezen ook nooit dat Jezus zegt: Ik en de Geest zijn één, maar *Ik en de Vader zijn een.* Deze Beiden zenden de Geest uit als Werkmeester.

Naar het beeld Gods schiep Hij hem; man en vrouw schiep Hij naar Zijn gelijkenis. Hierin ligt misschien een verwijzing naar de eenheid van man en vrouw als een afspiegeling van de eenheid van de Vader en de Zoon. Niet dat we hierbij moeten denken aan de huwelijksvereniging en gemeenschap van Adam en Eva. Nee, deze is een type van Christus en Zijn bruid. Deze verborgenheid is groot, ziende op Christus en de gemeente. We moeten hierbij letten op de eenheid van Eva met Adam *doordat Eva uit de man genomen is.* Deze eenheid, vrouw uit man, is mijns inziens een afspiegeling van de eenheid tussen de twee Personen; wellicht voornamelijk de eenheid in Hun werken. Het lijkt gezocht, maar de Schrift wijst het ons met de vinger aan in genoemde tekst *dat het beeld Gods bestaat in de schepping van man en vrouw, die uit de man genomen is.*

De inblazing van de levende ziel, de menselijke geest, leert ons bovendien dat Gods Geest daarin weerspiegeld wordt. Want de eeuwige, onsterfelijke ziel is een regelrechte inblazing 'en gelijkenis' van Hem, die deze voortbracht.

Het punt wat we nu onderzoeken is, dat het lichaam een uitstraling vertoont van Gods beeld. Niet alleen in de schepping, maar veel meer in de wederopstanding.

Heiligheid en gerechtigheid is een kenmerk van het beeld Gods. Zo is er dan duidelijk een uitstraling van Gods beeld in het lichaam van onze eerste ouders.

En zo is het ook in de herschepping. *Uw lichaam is een tempel van de Heilige Geest.*

Ja, niets minder dan dat! De gelovigen Korintiërs vervielen in een lichamelijke zonde.

En daarop zegt Paulus, *dat uw lichaam heilig behoort te zijn omdat het Gods tempel is.* 1 Kor. 6.

Nu, hoeveel te meer wordt het beeld Gods gezien in de grote Voorloper die ingegaan is in Zijn hemels heiligdom! Als in Zijn verheerlijkt lichaam het beeld Gods niet vertoont en er in het aller-diepst niet is ingegraveerd door de Heilige Geest - Die Hem zonder mate is gegeven bij Zijn inkomst in de hemel, - dan mogen wij ons wel afvragen waarin het beeld Gods dan nog wel is. Als op aarde zondige mensen elkaar doden moeten ze ook met de doodstraf gestraft worden omdat ze hun lichamen schenden, wat naar Gods beeld gemaakt is. Zou dan het beeld Gods niet met het allerschoonste penseel van de Geest getrokken zijn in en op het verheerlijkte lichaam van de eeuwig gezegende Zoon van God?

Toen de Vader Adam en Eva had geschapen zag Hij het echtpaar aan met de grootste vermaak omdat Zijn beeld in hen leefde. En wat zag hij nog meer? De Vader zag Zijn Zoon als Mens in hun lendenen besloten liggen. Het eeuwig besluit van de Vader tot

zaligheid van verloren zondaren, werkte in Zijn hart, om het eens eenvoudig uit te drukken. Hij zag in het mensenpaar, dat Zijn beminde Lieweling, de Zoon van Zijn eeuwige liefde uit hen zou voortkomen.

Ja, de Zoon wist dat ook. Het was onder meer om deze reden dat Hij speelde in de wereld Zijns aardrijks; en Zijn vermakingen zijn met de mensenkinderen. Spreuken 8: 30, 31.

De Vader zag nog meer. Hij zag in het eerste echtpaar Zijn Zoon die komen zou in de volheid van de tijd om Zijn beminde uitverkorenen te verzoenen. Dit zag de Vader met zo'n onuitsprekelijk welbehagen, dat niemand het kan uitdrukken. Hoe lief, hoe lief, hoe onuitsprekelijk lief had Hij de mens!

Toen daarna de vreselijke zondeval plaatsvond, smartte het de Heere aan Zijn hart dat Hij de mens gemaakt had. Sterker kan het toch niet uitgedrukt worden? Maar wat gebeurde? De Zoon kwam op aarde en droeg die ongekende smart van de Vader in Gethsémané, *toen Zijn ziel bitterlijk bedroefd werd tot de dood toe*. Jezus droeg ook deze smart en de oneindige toorn van de Vader in Zijn ziel aan het kruis. Nadat Zijn hart werd doorstoken in Zijn zijde, legde men Zijn dood lichaam in het graf.

Hier zie je weer Adam en Eva als een type van Christus en Zijn kerk. Eva kwam uit Adams zijde voort; en de kerk kon weer herschapen worden omdat het bloed van verzoening uit Christus' zijde was gevloeid. Toen werd het verloren paradijs hersteld door de Tweede Adam. Nu kunnen Zijn wettige erfgenamen weer in het bezit gesteld worden van de gemeenschap en liefde van de Vader en al de verloren schatten van hemel en aarde.

Toen Christus in de hemel kwam heeft Zijn Vader Hem voor het eerst na Zijn menswording zo innig, liefdevol en hartelijk met Vaderlijke liefde omhelsd, dat al de hemelingen boordevol verwondering waren. Hij was van Zijn Vader op afstand gehouden en zelfs verlaten op aarde, maar nu is de grote huwelijksdag aangebroken. O, hoe vreugdevol, hoe aller-zaligst die Twee Zich in Elkaar vermaakten kan het verstand van mensen nooit bevatten. De kerk van het Oude Verbond is Jezus' moeder wat de menselijke natuur betreft. Zij kroonde Hem op de dag van Zijn bruiloft en de vreugde van Zijn hart, Hooglied 3:11.

De Heilige Geest had een werkzaam en harmonisch aandeel daarin. Hoe meer de gelovigen hier op aarde hun verlustiging en blijdschap vinden in de zalige harmonie die er in de Heilige Drieëenheid woont, hoe meer zij de kentekens vertonen dat ze deelgenoten zijn van de zalige opstanding van de rechtvaardigen.

Vanuit het hemels Paleis zond Christus in Naam van Zijn vader de Geest in Zijn bruidskerk op aarde om die te bevruchten met levendmakende kracht. Opdat vervuld zou worden wat gesproken is door Jesaja de profeet: *Zing vrolijk gij onvruchtbare!* Hfd. 54. De geestelijke vruchten, met de barensweeën, kwamen nu tevoorschijn op de Pinksterdag. Nu bereikte de blijdschap in de hemel zijn hoogtepunt.

Nog eenmaal zal die blijdschap overtroffen worden als Christus als de Vorst des Levens Zijn dode ledematen zal doen opstaan uit hun graven. Zodra de hemelse Bruidgom afdaalt, springen de graven open en alle rechtvaardigen staan als eersten op uit de dood. Zij worden verenigd met Gods kinderen die dan nog leven. Samen roepen ze uit: *De Bruidgom komt! De Bruidgom komt! Kom, kom, laten we Hem tegemoet gaan op de wolken, in de lucht. En alzo zullen wij altijd bij de Heere zijn.*

En dan klinkt die lieflijke stem van hun Beminde: kom, kom Mijn lieve kinderen. Hier ben Ik. Hier ben Ik, die jullie zolang verwacht hebben. O, wat ben Ik blij dat jullie nu allen levend zijn. Voor het eerst zie ik Mijn eigen geestelijk Lichaam ten volle verlost

van de vreselijke macht en de banden van de dood die zolang over uw lichamen geheerst hebben. Kom, laten wij samen vrolijk zijn en ons verheugen met en in elkaar. Ik breng jullie nu bij Mijn Vader. Dan zullen jullie zien welk een Vader Mijn Vader en uw Vader is.

O, welk een Vader! O, welk een Vader is Hij!, roept de hele Gemeente des Heeren uit. En de Vader zal dan zeggen: kom in, kom in Mijn lieve kinderen, beërf het hemels Koninkrijk wat Ik voor u weggelegd heb eer de wereld was. Op aarde waren jullie veracht en verdacht, zwart en zwart gemaakt, maar in Mijn lieve Zoon, zijn jullie zo smetteloos, zo zuiver, zo rein als Jezus Zelf is. Ik zie nu het edele karakter van Mijn Zoon in jullie. ‘Opdat Hij u zou heilig en onberispelijk en onbeschuldiglijk voor Zich stellen.’ Kol 1: 22. Nu is vervuld wat geschreven staat, dat jullie het heerlijk Lichaam van Mijn eigen lieve Zoon gelijkvormig zullen zijn. Kom binnen, kom voor eeuwig binnen en bewonder Mij dat Ik Mijn Zoon gegeven heb uit pure liefde voor u. Bewonder het onuitsprekelijk wonder dat Mijn Zoon mens wilde worden in jullie plaats. Nu zal Ik u de verborgenheid der Godheid verzoend in Christus veel, veel meer openbaren dan jullie ooit op aarde hebben kunnen bedenken. De eerste dingen zijn weggegaan. Eeuwige, zalige, heerlijke wonderwerken zal Ik u tonen. Ik zal van nu aan Onze Drie-enige liefde op zulk een ruime en volle mate in jullie uitstorten, wat in het menselijk verstand nooit is opgekomen. En nooit zullen jullie daar genoeg van krijgen of teveel van hebben. Eeuwig mogen jullie drinken uit de fonteinen van Goddelijke liefde, vrede, gemeenschap en troost.

En zien jullie daar de *engelen*? Ja, ze komen aan, ze zijn tegenwoordig om voor eeuwig jullie allerbeste vrienden en speelgenoten te zijn. Jullie zullen elkaar kennen, liefhebben en samen Mij dienen.

En kijk eens ... hier komen al Mijn lieve *kinderen* samen. In een ogenblik openbaar Ik voor jullie wie ze zijn. Jullie zullen elkaar allen kennen vanaf Adam tot de laatste toe. En welk een zalige gemeenschap der heiligen of jullie dan zullen ondervinden, je zult er in eeuwigheid niet genoeg van krijgen. Alle verwijdering op de aarde is nu vergeten. Want Ik de eeuwige Vader in Christus, zal door Mijn Geest alles zijn en in allen. Amen, ja amen.

HET EEUWIGHEIDSLIED, Wijze: Psalm 19

1

*Wanneer deez' tijd-gordijn
Zal weggeschoven zijn
Van voor de heil'ge schaar;
En dat het hemels licht
Haar geven zal gezicht
Om te beschouwen daar
Jehovah's Wezen aan
En in die zee te baan,
Van Zijn oneindigheden,
Dan zal 't God-dorstig volk,
Gezonken in die kolk
Eerst wezen recht tevreden.*

3

*Ik sterf al eer ik sterf,
 omdat ik 't eeuwig erf.
 Mijn koorts neemt daag'lijks toe.
 Ei, stel niet langer uit,
 Mij hier te helpen uit.
 Ik ben de tijd al moe.
 O, Eeuwigheid kom ras,
 Och, dat ik bij u was
 'k Zucht naar u onverdrotten.
 Hoe is 't, o Eeuwigheid!
 Dat gij zo wenselijk zijt
 Al zijt gij nooit genoten?*

6

*Daar zullen w' eeuwig zijn,
 Bij 's Levens Heilfontein,
 Bij 't Algenoegzaam Goed.
 Bij 't onbegrijpelijk Licht,
 Daar alle glans voor zwicht,
 Bij Hem die alles doet,
 Daar zullen w' Eeuwig zijn
 In 's Bruidegoms aanschijn
 En hebben vrij genieten.
 En na een eeuwig zien,
 Zal ons het eeuwig zien
 Van Hem nog niet verdrieten.*

Willem d' Orville

Middelburg, Nieuwjaar 2013.

'Het oude is voorbijgegaan, zie, het is alles nieuw geworden.'